

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**Бердянський державний педагогічний університет**

**ЗБІРНИК ТЕЗ  
НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ  
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ  
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО  
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

на Днях науки 10 листопада 2022 року



**Том 2.**  
**Гуманітарні науки**

**Бердянськ**  
**2022**

**УДК 37.01(06)**  
**ББК 74я5**

- 3 41** Збірник тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 10 листопада 2022 року. Том 2. Гуманітарні науки. Бердянськ : БДПУ, 2022. 138 с.

Друкується за рішенням вченої ради  
Бердянського державного педагогічного університету.  
*Протокол № 4 від 27.10.2022 р.*

### **РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Богданов Ігор Тимофійович** – д.пед.н., проф., ректор, головний редактор; **Сичікова Яна Олександрівна** – д.техн.н., проф., проректор з наукової роботи, відповідальний редактор; **Глазкова Ірина Яківна** – д.пед.н., проф., декан факультету філології та соціальних комунікацій; **Жигір Вікторія Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти; **Линдіна Євгенія Юріївна** – к.пед.н., доц., декан факультету дошкільної, соціальної та спеціальної освіти; **Коваль Людмила Вікторівна** – д.пед.н., проф., декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв; **Кушнірюк Сергій Георгійович** – к.н. з фіз. вих. та спорту, проф., декан факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини; **Макаренко Тамара Петрівна** – к.іст.н., доц., декан гуманітарно-економічного факультету.

У збірнику тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету друкуються матеріали виступів на Днях науки університету 10 листопада 2022 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми історичних, філологічних наук та методики їх викладання.

*Цей том було створено під час перебування університету в окупації силами викладачів та співробітників, які знаходились в окупованому Бердянську, часто без світла та інтернету, газу, зв'язку з зовнішнім світом і надії на завтра, але з щирою вірою в перемогу України.*

**© Бердянський державний педагогічний університет**

**ЗМІСТ**

**ІСТОРІЯ**

<b>БЕРЕЖНА Софія.</b> Медично-санітарна допомога жінок в лавах ОУН та УПА (1940-1950-ті рр.)	<b>6</b>
<b>БОНДАРЕНКО Анастасія.</b> Володимир Аронович Хавкін як створювач вакцини проти чуми та холери наприкінці XIX ст.	<b>8</b>
<b>КЛІЦЕНКО Альона.</b> «Фабрика смерті» в селищі Куйбишеве	<b>10</b>
<b>КРАСНІКОВ Юрій.</b> Сюжети бофонів Ніла Хасевича	<b>12</b>
<b>ЛУК'ЯНЧЕНКО Анастасія.</b> Від тоталітарного світогляду до демократії: Салемський процес як прояв релігійного фундаменталізму в новій Англії XVII – поч. XVIII ст.	<b>14</b>
<b>НЕСТЕРЕНКО Аліна.</b> Ярмарки як особлива форма волонтерської діяльності студентів та викладачів БДПУ	<b>16</b>
<b>ПЄВНЄВА Вікторія.</b> Закони про громадянство періоду визвольних змагань 1917-1921 рр.: порівняльний аналіз	<b>18</b>
<b>ПРОЦЕНКО Владислава.</b> Матеріально-побутове забезпечення села другої половини 40-х-50-х років XX століття на прикладі Більмацького району Запорізької області (за матеріалами усно історичних джерел)	<b>20</b>
<b>РЕВІН Іван.</b> Графіті на чорнолаковому посуді Ольвії та її хори: історіографічний аспект	<b>22</b>
<b>ЦИКАЛО Максим.</b> Голодомор 1932-1933 років у історіографії: війна інтерпретацій	<b>24</b>
<b>ЧАБАНЕНКО Олександра.</b> Домовик як персонаж української міфології	<b>27</b>
<b>ЯКОВЕЦЬ Ольга.</b> Нізам аль-Мульк: внесок у зміцнення та розвиток Ісламу	<b>29</b>

**МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ**

<b>АЛЕКСЄЄНКО Діана.</b> Класифікація та актуальність використання фразеологічних зворотів у сучасній німецькій мові	<b>32</b>
<b>АЛТИНБАЄВ Михайло.</b> Особливість мовних конфліктів у XXI столітті	<b>33</b>
<b>АНДРЮШКІНА Ольга.</b> Фразові дієслова на позначення нещасливих стосунків у піснях Adele	<b>35</b>
<b>БАЛАКІН Іван.</b> Особливості співвідносності фразеологізмів у російській та українській мовах	<b>37</b>
<b>БЕРЕЗІНА Іліана.</b> Використання мультфільмів для формування лексичної компетентності учнів початкової школи	<b>39</b>
<b>БЄТЄВА Валерія.</b> Засоби експресивності у текстах онлайн-медіа	<b>41</b>
<b>БОНДАР Яна.</b> Formation of logical skills of students of higher educational institutions	<b>43</b>
<b>ВИШНЕВСЬКА Карина.</b> Innovative technologies in teaching English	<b>45</b>
<b>ГАБРОВА Юлія.</b> Особливості середовища формування та розвитку міграційних процесів	<b>47</b>

<b>ГОРУЛЬКО ДАР'Я.</b> Формування комунікативної компетентності учнів основної школи на уроках англійської мови	48
<b>ГРИГОР'ЄВ Ігор.</b> Педагогічна комунікація при викладанні української мови у вищій школі	50
<b>ГРИЦАЙ Вікторія.</b> Структурно-семантична характеристика фразеологізмів української мови з компонентами-назвами тварин	52
<b>ГУБА Вікторія.</b> Функціонування мовно-виражальних засобів у творчому доробку Василя Симоненка	54
<b>ЗАДОРОЖНЯ Зорина.</b> Фіто- та зоофразеологізми як засіб формування лексичної компетенції на уроках англійської мови	56
<b>КАЗМИРУК Анастасія.</b> Ненормативна лексика як невід'ємний елемент художньої творчості	58
<b>КАЛЬСІНА Світлана.</b> Еліптичні речення в романі Люко Дашвар «Мати все»	60
<b>КАНАШ Олеся.</b> Формально-синтаксична структура дискурсивного акту «підхоплення» у романі Дж. Грішема «Список судді»	63
<b>КАРПЕНКО Альона.</b> Віртуальний дискурс як потужний інструмент впливу на свідомість користувачів	65
<b>КИСЕЛЬОВА Олена.</b> Інтерактивні методи навчання англійської мови	66
<b>КОЗЛОВА Анастасія, ЛИХАЦЬКА Вікторія.</b> Анімалістична компонента у фразеологічних зворотах у сучасній німецькій мові	68
<b>КОЗЛОВА Анастасія.</b> Модифікації концепту good у поетиці роману «The Good Doctor»	70
<b>КРОТ Юлія.</b> Сучасні онлайн-ігри як інструмент розвитку навичок 21 століття учнів середньої школи на уроках англійської мови	71
<b>КУЧЕРЕНКО Вікторія.</b> Семантичні групи розмовної лексики в романі Люко Дашвар «РАЙ.центр»	73
<b>ЛИХАЦЬКА Вікторія.</b> Лінгвістичний аналіз комічних елементів у романі Джером К. Джерома «Троє у човні»	76
<b>ЛОШАК Альона.</b> Функційно-стильовий потенціал односкладних безособових речень у художньому тексті	78
<b>МАКАР Ліана.</b> Мовно-стилістичні особливості висвітлення подій російської агресії проти України	80
<b>МИРОНЕНКО Дмитро.</b> Особливості функціонування метафор в українському політичному дискурсі	82
<b>МИХАЙЛИШИНА Ольга.</b> Англійська мова як ресурс для вивчення другої іноземної мови	86
<b>МИРОШНИЧЕНКО Оксана.</b> Особливості вивчення побудови художнього тексту на уроках стилістики у старших класах	88
<b>НЕМІЧЕВА Ганна.</b> Лінгвістична сутність ненормативної лексики	92
<b>НІКОЛАЄНКО Ксенія.</b> Лексико-семантична репрезентація концепту «природа» в романі Марґарет Етвуд «Рік потопу»	94
<b>НОР Дар'я.</b> Категоризація дієслів на позначення емоційних станів у сучасній українській мові	96
<b>ПОДОЛЬСЬКА Аліна.</b> Фразові дієслова як засіб формування комунікативної компетенції на уроках англійської мови	98
<b>ПОМАЗАН Тетяна.</b> Дослідження теорії та факторів мотивації учнів	100

<b>ПОТАПОВА Анастасія.</b> Ігри на уроках іноземної мови як засіб ефективного навчання	<b>102</b>
<b>РАДЧЕНКО Дарія.</b> Роль гри у навчанні іноземної мови в школі	<b>104</b>
<b>РЕЗНИК Олена.</b> Семантико-стилістична характеристика народно-розмовної лексики у творах Остапа Вишні	<b>107</b>
<b>РОЖНА Аліна.</b> Інтонаційно-сміслові та стилістичні способи вираження ворожості в українській мові	<b>109</b>
<b>СКУРАТОВСЬКА Дарина.</b> Методичні особливості уроку української мови в контексті формування риторичних умінь	<b>111</b>
<b>ТРЕТЯКОВ Владислав.</b> Communicative-pragmatic aspect of cross-cultural competence	<b>113</b>
<b>ЧЕРКАСОВА Алла.</b> Антоніми-абстрактні найменування в поетичному дискурсі Ліни Костенко	<b>116</b>
<b>ШЕПЕЛЬСЬКА Анастасія.</b> Особливості дієслів умовного способу в епістолярному жанрі	<b>119</b>
<b>PIPERKOV Danyil.</b> The role of English in the development of the global banking system	<b>121</b>

#### **ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ**

<b>ГАГАРА Тетяна.</b> Візуальна новела Ukraine War Stories як реакція на вторгнення РФ на територію України	<b>123</b>
<b>ДІМІТРОВА Анастасія.</b> Particularity of J.R.R Tolkien's mythopoetics	<b>125</b>
<b>КОЗЛОВА Анастасія.</b> Інтертекстуальний зв'язок казки Е. Фарджеон "The Imprisoned Princess" і поеми А. Теннісона "The Lady of Shalott"	<b>127</b>
<b>ЛИХАЦЬКА Вікторія.</b> "Спалювати було насолодою": книга як об'єкт ненависті в тоталітарному суспільстві (за романом Р. Бредбері "451 за Фаренгейтом")	<b>129</b>
<b>ЛИХАЦЬКА Вікторія.</b> «Богемські алузії»: інтертекстуальний аналіз пісні «Bohemian Rhapsody» гурту Queen	<b>131</b>
<b>ПОНОМАРЬ Ольга.</b> Полювання на злочинця як на звіра у романі Бориса Крамера «Зламани сходи»	<b>132</b>
<b>ХОЛЕЦЬКА Олександра.</b> Семіотика речі як об'єкта літературознавчого аналізу	<b>134</b>

## ІСТОРІЯ

**Софія БЕРЕЖНА,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу  
гуманітарно-економічного факультету  
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**  
к.іст.н., доцент (БДПУ)

### **МЕДИЧНО-САНІТАРНА ДОПОМОГА ЖІНОК В ЛАВАХ ОУН ТА УПА (1940-1950-ті рр.)**

**Актуальність.** Для вивчення масштабних явищ, особливо пов'язаних з військовими подіями, потрібна повноцінна їх реконструкція. Тому актуальним завданням сучасної історичної науки є відтворення формату участі жінок у діяльності ОУН і УПА, а саме, висвітлення обов'язків та функцій, які на них покладалися, показ яким чином це позначалося на тогочасному житті жінок і якими були подальші наслідки такого досвіду. Оскільки досі подібних комплексних досліджень власне жіночої участі в підпільній боротьбі ОУН та УПА не має. Вважаємо, що справжній внесок жінок та специфіка їхнього досвіду, має бути більш детально вивчений.

**Ступінь дослідження проблеми.** Питанню участі жіноцтва в медично-санітарній сфері в лавах ОУН та УПА приділяли увагу такі вчені: О. Кісь, Л. Онишко, М. Дядюк, І. Крайній, А. Кравець, О. Олійник, Т. Антонова, А. Кравець, Г. Стародубець та М. Срібна.

**Мета дослідження.** Розглянути роль жінки в медично-санітарній сфері національно-визвольних змаганнях українського народу у лавах ОУН та УПА 40–50-х рр. ХХ ст.

Різноманітні приклади жіночих історій показують, що функції жінок в повстанській війні не обмежувалися. Хоча здебільшого жінки були задіяні в медичній сфері. Жінки виконували обов'язки фармацевтів, хірургів, функція медсестер була повністю покладена на них. Медично-санітарна служба мала доволі структуровану і розгалужену мережу. Не можна не згадати про структуру Українського Червоного Хреста, яка після ліквідації діяла підпільно при УПА.

Вирішальну роль жіноцтво відігравало в роботі підпільного Українського Червоного Хреста (УЧХ), який було організовано для надання допомоги пораненим бійцям УПА. Крайові референтури підпільного УЧХ теж очолювали жінки: на західних землях України – Катерина Зарицька – «Монета», на південно-західних – Олена Мостович – «Верба», на південно-східних – «Зіна». Новостворена референтура опікувалась хворими, яких відправляли на лікування крайові лікарі, фельдшери військових округів чи сотенні санітари.

Дбали також про систематичне поповнення ліків та харчів. Організовувалися вишкільні курси для лікарів і санітарів. Здійснювався нагляд за медичним та гігієнічним станом війська і місцевих жителів.

Восени 1944 р. з рекомендації «Монети» місячні курси лікарів було закладено на хуторі Морги біля с. Сільце-Бищеківське Підгаєцького району Тернопільської області. Їх безпосередньо організацією займалася Галина Дидик. Викладачами були «Софрон» і Ярослав Олесницький – «Ярий». Слухачів було семеро, серед них - четверо жінок, зокрема Ольга Сліпа – «Іскра» (згодом працювала лікарем Бережанського окружного проводу ОУН) та Ірина Бабуняк – «Ірка» (лікар УПА в Підгаєцькому районі) [1, с.109].

На організованих курсах медсестер значна увага приділялась вивченню основ анатомії, терапії, хірургії, закріпленню практичних навичок з надання першої медичної допомоги. Слухачі практикувались в шпиталі, доглядали за пораненими, заготовляли перев'язочний матеріал, збирали лікарські рослини.

Санітарний вишкіл відбувався за спеціально розробленою програмою, що складалася з теоретичної та практичної частин. На заняттях надавали елементарні відомості про анатомію людини, особисту гігієну, асептику й антисептику. Більше уваги приділяли вивченню ран, травм, а також способів зупинки кровотечі.

Аптечний, або фармацевтичний відділ займався заготовленням та сортуванням різних лікарських трав, готуванням рецептів для шпиталів, займався зберіганням і переходуванням ліків. На території військової округи діяли аптечні бази, що надсилали підпільним лікарням все необхідне. Український Червоний Хрест, наприклад в Антонівцях, заготовляв саморобний спирт для стерилізації ран, картопляний крохмаль, соняшникову і лляну олію, гусячий смалець від обморожень, лікарські рослини. Все це здавалось на фармацевтичний пункт в селі Забара [3, с.145].

Санітарну працю при відділах УПА виконували спершу лікарі. Згодом, внаслідок втрат, число їх зменшилось, і тоді їх місце мусили зайняти санітари. Тільки при курені був курінний лікар. Найнижчою санітарною ланкою при відділі УПА був чотовий санітар. В обсяг праці чотового санітара входила перша допомога пораненим з його чоти і опіка над ними до часу переведення їх на збірний пункт даного відділу. Все це здебільшого робилося жінками, не дивлячись на не сприятливі умови і брак необхідного матеріалу [2, с.71].

**Основні висновки.** Отже, діяльність жінок в медично-санітарній сфері та Українському Червоному Хресті була важливим елементом функціонування українського руху опору. Незважаючи на складні умови

роботи в підпіллі, УЧХ дбав про кадрове питання та організацію вишкільних курсів. Висока організованість українського підпілля в медично-санітарній сфері стала важливим чинником у забезпеченні активної діяльності українського національно-визвольного руху.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Кісь О. Р. Жіночий досвід участі у національно-визвольних змаганнях на західноукраїнських землях у 1940-50-х роках. *Захід. Історико-культурологічний збірник «Історична пам'ять і тоталітаризм: досвід Центрально-Східної Європи»*. Харків, 2009. № 13-14. С. 101-125.

2. Коваль Л. В. Медична служба Української Повстанської Армії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2006. № 572. С. 69–74.

3. Олійник О. В. Діяльність підпільного Українського Червоного Хреста в лавах УПА на території Галичини в 1943–1944 рр. *Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаник*. 2019. Том 2 (27). № 1. С. 139-147.

4. Онишко Л. Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини ХХ століття. *Український визвольний рух: наук. зб.* Львів, 2004. № 3. С. 30-38.

### **Анастасія БОНДАРЕНКО,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Ігор ЛИМАН**

д.іст.н., професор (БДПУ)

### **ВОЛОДИМИР АРОНОВИЧ ХАВКІН ЯК СТВОРЮВАЧ ВАКЦИНИ ПРОТИ ЧУМИ ТА ХОЛЕРИ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТ.**

**Актуальність.** Обрана тема є актуальною з огляду на проблему смертельних вірусів та бактерій, які продовжують нищити людство, та вказує на необхідність боротися з ними.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Дана тематика достатньо популярна серед вчених, бактеріологів, авторів художньої літератури, серед деяких дослідників даної теми можна згадати Вільяма Буллоха, Давида Маркиша, Олександра Левіта, та ін [1-3].

**Мета і методи дослідження.** Метою дослідження є визначення за яких причин до Бомбея запросили саме Володимира Ароновича, замість більш досвідченого вченого. Під час роботи над

цією темою були використані такі методи дослідження, як структурно-функціональний метод та пояснення.

Холера була однією з найсмертельніших захворювань в історії людства, вакцину проти якої намагалася створити велика кількість вчених ще до Володимира Хавкіна. Першим це спробував зробити німецький бактеріолог Роберт Кох, але йому вдалося відшукати тільки збудника захворювання. Його справу продовжували австрійські, англійські, італійські та французькі вчені, але довести, що вакцина проти холери існує не вдалося. Пізніше, у 1884 – 1885 роках, лікар Хайме Ферран намагався створити протихолерну вакцину. Він вважав, що якщо ввести в організм людини мертвих або послаблених мікробів, тоді виявиться імунітет. Проте Ферран не вмів дозувати вакцину, це часто призводило до зараження. Після цього ідею Хавкіна створити вакцину проти цієї хвороби було відкинуто більшістю вчених [1, с.10].

Володимир Аронович розробив вакцину проти холери в інституті Пастера, у 1893 році вдався до польових випробувань в Індії.

Хавкін сподівався зробити щеплення у Калькутті, але холера не мала там епідемічний характер, до того ж індіанці зовсім не довіряли вакцині одеського бактеріолога, а індійські екстремісти намагалися вбити його. Йому вдалося врятуватися та очолити лабораторію де все ж зміг зробити щеплення декільком добровольцям [3, Р.168]. Проте, перед тим як вводити дозу протихолерної та протичумної вакцини, за яку візьметься пізніше, молодий вчений експериментував на кроликах, морських свинках та голубах [1, с.11], а потім експериментує на собі. Переконавшись, що вакцина безпечна для людини було запрошено велика кількість добровольців. У 1895 році Хавкін тяжко захворів на малярію, що змусило його залишити свої дослідження та поїхати з Індії. Після одужання англійці запросили його до Бомбея, де спалахнула епідемія бубонної чуми. Хоча газети заперечували це, кількість померлих зростала, більшість покинула місто [2, Р.12]. Хоча створення протичумної вакцини не входило в плани Хавкіна, уряд Індії доручив зробити це. Уряд знав, що Володимир Аронович відправиться туди, де хвороба прогресує і про те, що він буде ставити випробування на собі, але смерть бактеріолога в Індії все одно не порушила би розрахунків тих, хто його туди відправив, так як найголовніше щоб світ дізнався як індійська влада піклується про своїх підлеглих [1, с.16]. Понад 11 000 ос. було вакциновано, після чого смертність скоротилася буквально в 15 разів [2, Р.12].

**Основні висновки.** Вакцина Володимира Ароновича Хавкіна зменшила смертність людей у Бомбеї від чуми у п'ятнадцять разів, проте уряд, який запросив його у епіцентр трагедії зовсім не піклувався виживе бактеріолог чи ні, рядового вченого-початківця

вигідніше направити на смерть ніж шукати людину досвідчену, також слід зазначити, що саме вакцина Хавкіна була більш ефективною.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Поповский М. А. Судьба доктора Хавкина. Москва : издательство восточной литературы, 1963. 33 с.
2. Lutzker E. Haffkine Waldemar Mordecai Wolfe. Dictionary of Scientific biography. New York : Charles Scribner's Sons, 1970 – 1980. 619 p.
3. Sorokina M. Between Faith and Reason: Waldemar Haffkine (1860 – 1830) in India. Deli : Ed. by Wenneth X. R., Marvin T., 2013. 180 p.

### **Альона КЛІЦЕНКО,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу  
гуманітарно-економічного факультету  
Науковий керівник: **Людмила ЗЛОТАР**,  
к.і.н., старший викладач (БДПУ)

### **«ФАБРИКА СМЕРТІ» В СЕЛИЩІ КУЙБИШЕВЕ**

**Актуальність.** Найжахливішим злочином нацизму в період Другої світової війни стало створення концентраційних таборів, які надалі ввійдуть в історію як «фабрики смерті». Розташовувались вони в Польщі, Югославії та Білорусі, де помирало мільйони людей (євреї, цигани, військовополонені тощо). Після повної окупації України, у 1942 році німецьке командування також почало створювати «фабрики смерті». Було побудовано понад 20 таборів, серед них найбільш відомі – Дарницький під Києвом, Володимир-Волинський на Волині, «Цитадель» у Львові, «Хорольська яма» на Полтавщині та ін. Вивченню тематики німецьких концтаборів присвячують багато уваги, особливо якщо мова йде про найбільші та найвідоміші. У свою чергу вчені майже не згадують у своїх роботах, про так звані «малі концентраційні табори», які створювались на регіональному рівні. Відсутність досліджень науковців у розкритті даної тематики, не дозволяє побачити цілісну картину життя під час окупації, тому регіональний аспект існування малих концтаборів потребує подальшого дослідження.

**Ступінь дослідження проблеми.** Вивченням тематики про німецькі концентраційні табори займалися такі вчені: С. Паливода, Е. Бродський, А. Шнеер, М. Симиряга, М. Марунчак, В. Гроссман, І. Еренбург, Ж. Делярю, В. Тучков, С. Шевчук.

**Мета дослідження.** Висвітлення особливостей створення малого концтабору в селищі Куйбишеве та дослідити умови перебування полонених в куйбишевській «фабриці смерті».

Після нападу Гітлера на Радянський Союз, на окупованій українській території відбувається побудова ряд концентраційних таборів. Поряд з найбільш відомими існували і малі, регіональні табори. Дана робота буде присвячена «малій фабриці смерті», на прикладі селища Куйбишеве. У жовтні 1941 року, після поразок у бойових діях 9-ї та 18-ї армій Червоної армії, селище вже 6 жовтня було окуповане німецькими військовими [1, с. 120]. Після захвату Куйбишева, корпуси хірургічного, терапевтичного відділень та приміщення поліклініки і пральні, було обнесено колючим дротом, і створено концентраційний табір. До нього потрапили всі учілилі радянські солдати. Тих бійців які могли пересуватися, ганяли під конвоєм на роботу-ремонт залізничних колій. Жителі селища допомагали військовополоненим, передававши цивільний одяг, щоб втекти з табору. Або передавали їжу. За спогадами Галини Корсун, яка в той час працювала у лікарні, згадує: «Нікого до полонених не підпускали і допомоги медичної не давали, навіть їсти не давали... при найменшій спробі вибратися з табору, охоронники стріляли. На моїх очах німець застрелив нашого бійця якого хотіла вивести з табору якась жінка... згадую оті сцени, як вночі ті, що ще були живі, схожі на ходячі скелети хоронили тут же на території лікарні своїх товаришів...» [2]. Уродженець селища Григорій Батечко разом зі своєю матір'ю допомогли у врятуванні солдата-артилериста з Воронезької області, Юхима Кольцова. Його сім'я довго виходжувала солдата, ризикуючи своїм життям. Та згодом він одужав і повернувся в ряди Радянської армії. Ще довго після війни, врятований солдат, підтримував зв'язок з родиною Батечків. До кінця року в таборі передувало приблизно 1000 осіб. Всі хто врятувався з табору, повертались до лав армії.

**Основні висновки.** Отже, на прикладі селища Куйбишеве, можна підвести лінію, що на окупованій Україні існували невеликі концтабори. Табір, для військовополонених, був утворений на території лікарні. Умови перебування були досить жакливими та не відрізнялись від інших. На допомогу військовополоненим приходили місцеве населення. Всі хто врятувався, від цього жаху, повертались в ряди армії та продовжували воювати за свою Батьківщину.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Куйбишевський та Розівський райони в роки Великої Вітчизняної війни: збірник докладів. Вип. 4. Кабінет краєзнавства загальноосвітня школа I–III ст. с. Шевченківське Куйбишевського р-ну Запорізької обл. Куйбишеве, 1996. 109 с.
2. Шевчук С. П. Більмак. Запоріжжя : Дніпровський металург, 2019. 267 с.

**Юрій КРАСНИКОВ,**

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Дмитро КЮСОВ,**

асистент (БДПУ)

## **СЮЖЕТИ БОФОНІВ НІЛА ХАСЕВИЧА**

**Актуальність** дослідження мистецької діяльності українського визвольного руху, перш за все, полягає в тому, що зараз, в умовах російсько-української війни, боротьба триває не лише за території, а й за наших співгромадян. Саме в незнанні власної історії та малому рівні освіченості частини українців, росія знайшла підґрунтя для втілення своїх імперських амбіцій і зазіхання на значні території нашої країни.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** В Україні дослідженням творчого спадку Ніла Хасевича, починаючи з 90-х рр. ХХ ст. займалися Н. Мизак, О. Клименко, О. Іщук, І. Марчук, М. Щеглюк, А. Криштальський та інші. Найбільш ґрунтовними працями, пов'язаними з дослідженням сюжетного навантаження бофонів Н. Хасевича є роботи О. Клименка [2], О. Іщука та І. Марчука [1], а також Н. Мизака [3]. У них автори демонструють велику кількість графічних творів підпільного мистецтва, зокрема й авторства Хасевича, проводять аналіз їх змістовного навантаження.

**Мета і методи дослідження.** Метою дослідження є аналіз сюжетів бофонів Хасевича, а також репрезентація діяльності ОУН і УПА крізь призму підпільного мистецтва. Під час дослідження використано загальноісторичні методи: періодизації, класифікації, систематизації і порівняльного аналізу, а також джерелознавчі: конкретно-пошуковий, евристичний.

Ніла Хасевича заслужено називають візуальним творцем образу УПА. В сюжетах його бофонів український визвольний рух представлений не лише вояками УПА, а й звичайними селянами. Так, малюнок 300-карбованцевого бофона зразка 1944 р. [2, с. 110] містить нескінченну колону озброєних вояк та селян, один із яких несе стяг із тризубом та гаслом «За Українську Самостійну Соборну Державу».

За стилістичним оформленням, бофони номіналом 10 та 1000 крб. 1945 року є дуже подібними: зображено бійців, які героїчно йдуть в атаку за підтримки танка та літака. Проте малюнок на 1000-карбованцевому документі є більш деталізованим і, на відміну від бофона номіналом 10 крб., містить гасло «За волю народів і людини» [2 с. 108, 110]. На грошовому документі вартістю 100 крб. 1945 року [2, с. 109] автор зобразив вояка з гвинтівкою в правій руці та українським прапором, із зображенням на ньому тризубом, у лівій. За

допомогою вдалих художніх прийомів митець зумів передати на чорно-білому малюнку синьо-жовте забарвлення нашого стягу. Повстанець стоїть на скинутому прапорі СРСР. Сюжет супроводжується написом «ВОЛЯ».

Грошовий документ номіналом 200 крб. зразка 1944 р. [2, с. 109] містить малюнок, на якому графік зобразив чотирьох вояків УПА: троє озброєних, а четвертий несе стяг із зображенням емблеми ОУН(б). Увінчує його заклик «ЗА УКРАЇНУ \* ЗА ВОЛЮ \* ЗА НАРОД». Сюжет 500-карбованцевого бофона [2, с. 110] зразка 1945 р. представлений портретом повстанця з автоматом у руках.

Відомо і про один з останніх грошових документів номіналом 25 крб. [2, с. 153], де зображено чотирьох озброєних повстанців, один із яких тримає прапор ОУН(б), на якому вказано роки: «1929-1949». Цей бофон було присвячено 20-й річниці створення ОУН. Він став одним із останніх грошових документів авторства Н. Хасевича, який героїчно загинув під час облоги криївки, де перебував митець, «чекістами» 4 березня 1952 року.

**Основні висновки.** Підводячи підсумки, слід сказати, що бофони видатного художника і графіка Ніла Хасевича є вишуканими зразками підпільного мистецтва ОУН і УПА. Грошові документи повстанців були важливим елементом боротьби українців проти радянських окупантів і стали символом визвольного руху. Змістовне навантаження графічних творів Хасевича наповнене сюжетами боротьби, в них чітко простежується героїчний образ повстанців: з вольовим характером, нескореністю духу та жагою до свободи. Більшість бофонів містять політичні гасла, які закликають до боротьби за незалежність України та звільнення українців з-під московського ярма. Підпільне мистецтво ОУН і УПА є важливим об'єктом як історичних, так і мистецтвознавчих студій, а бофони – найдзвичайно цінним джерелом інформації.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Іщук О., Марчук І. Життя і творчість Ніла Хасевича. / Відп. ред. П. Й. Потічний; Упоряд. каталогу: Д. Даревич, А. Ладик, І. Марчук. Торонто; Львів : Видавництво «Літопис УПА», 2011. 430 с.
2. Клименко О. О. Бофони: грошові документи ОУН і УПА. Київ : Університет банківської справи Національного банку України, 2008. 192 с.
3. Мизак Н. Підпільна графіка ОУН, УПА у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу : монографія. Чернівці : ЧНУ, 2015. 328 с., іл.

**Анастасія ЛУК'ЯНЧЕНКО,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**

к.іст.н., доцент (БДПУ)

## **ВІД ТОТАЛІТАРНОГО СВІТОГЛЯДУ ДО ДЕМОКРАТІЇ: САЛЕМСЬКИЙ ПРОЦЕС ЯК ПРОЯВ РЕЛІГІЙНОГО ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ В НОВІЙ АНГЛІЇ XVII – ПОЧ. XVIII СТ.**

**Актуальність.** У наш час американське суспільство вважається одним з найтолерантніших. Тому прояви релігійного фундаменталізму у всій своїй абсурдності та жорстокості на прикладі “полювання на відьом” в Салемі, що було навіть нетиповим для того часу, дивують. Дослідження цієї події не лише дасть ключ до розуміння значення релігії в житті північноамериканських громад в XVII ст., а й дозволить прослідкувати розвиток гендерного питання та роль американської жінки в історичній ретроспективі.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Салемський процес цікавить науковців різних галузей: економіки, історії, соціології, юрисдикції. Так варто згадати таких науковців як Пітер Гранд, Айзек Рід, Траск та Річард Хілтунен, Рісто і Матті Пейкола, Бойер, Пол і Стівен Ніссенбауми.

**Мета і методи дослідження.** За мету поставлено дослідити релігійні особливості північноамериканських пуритан та роль протестантського фундаменталізму в Салемському процесі. Використовувалися наступні методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення.

На початку XVII століття члени релігійних громад почали емігрувати до Нової Англії, де стали засновниками нових поселень. Суто таким чином заселялася і Массачусетська затока пуританамі-конгрегаціоналістами. Згідно з законами колонії Массачусетс, вища законодавча влада належала Загальним зборам, а землі розділялися порівну [1, с. 337]. Проте з часом майнове розшарування та конфлікти на релігійному ґрунті призвели до трагедії. Так теократичне правління та релігійний протестантський фанатизм другої половини XVII століття втілились у середньовічне полювання “на відьом”, яке сягнуло свого епогею у селищі Салем (нині м. Данверс) з лютого 1692 по травень 1693 року. За звинуваченням у чаклунстві 19 жінок було повішено, одного чоловіка забито камінням, а більше 150 осіб заарештовано [2, с. 338].

Для того, щоб зрозуміти головні причини цього суду, треба мати уяву про “пуританську культуру” мешканців Массачусетсу та їх

повсякденне життя. Так тут можна звернути увагу на великий відсоток освічених людей. Проте, ця освіта мала релігійний характер, що впливало на світоглядні традиції соціуму [3, с. 220]. Релігійний фундаменталізм членів пуританських громад підтримувався суворими проповідями та пропагандою, які на той час набули апокаліптичного характеру [3, с. 221]. Опис загального соціально-культурного контексту Салемського процесу дав можливість А. Ріду виділити так звані «символічні утворення» (symbolic formations) мешканців Массачусетсу, які заклали передумови до «полювання на відьом». Серед них він виділяє наступні: 1) набір уявлень про жіночу природу; 2) сукупність бінарних відносин, що конструюють світ навколо опозиції чоловіче/жіноче; 3) структурована з погляду гендерну епістемологія надприродного каузального зв'язку між невидимим і видимим світами [3, с. 222].

Якщо казати про учасників суду, то Рід виділяє 5 груп. Першими він називає обвинувачів (accusers) - тих, хто вважав себе зачарованим. Далі були звинувачувані (accused), тобто ті, кого судили і врешті-решт повісили. Третіми були впливові люди, які ініціювали переслідування та чинили тиск на суд (prosecutors). До четвертої групи входили судді (judges). Останніми науковець називає спостерігачів (observers). Більшість учасників, втягнутих у цей процес були жінками. Хтось з них був обвинувачем, а хтось інспектором. Варто зауважити, що на думку пуритан, будь яка жінка могла бути відьмою. Жительки Салему боялися потрапити до табору обвинувачених, тому не наважувалися зупиняти процес чи заступатися одна за одну. А. Рід підкреслює, що всі ці події були передбачувані в контексті популярних тоді фундаменталістських проповідей: зло, закладене самою жіночою природою вважалось імпліцитним (прихованим), просто у певний час вийшло назовні [3, с. 223-224].

Але все вищесказане було лише передумовами процесу. Що ж стало приводом? Щодо відповіді на це питання існує чимало версій: масова істерія, змова дітей, хвороби, отруєння та галюцинації. Пітер Гранд має ще одне цікаве пояснення. У своєму дослідженні він звертає увагу на те, що більше 80% заяв були написані так званим Томасом Путнамом. Він був секретарем у суді під час Салемського процесу, тому у випадку засудження підсудних у відьомстві міг забрати майно собі [1].

**Основні висновки.** Отже, Салемський процес є унікальним випадком для Нової Англії кінця XVII ст. Саме по собі явище “полювання на відьом” вже не було популярним. Проте атмосфера страху та ненависті, цілий пласт економічних та соціальних проблем все ж зрештою призвели до процесу в Салемі. Жорстокість та

абсурдність цього “чаклунського геноциду” привернули увагу до проблем в тогочасному суспільстві, що в майбутньому допомогло штату Массачусетс стати зразковим оплотом демократичних ідей.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Grund Peter. Textual History as Language History? Text Categories, Corpora, Editions, and the Witness Depositions from the Salem Witch Trials. *Studia Neophilologica*. 2012. № 84 (1). P. 40–54.

2. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.) : навчальний посібник / З. А. Баран, С. П. Качараба, Р. Б. Сіромський, Б. П. Чума ; за наук. ред. З. А. Баран. Київ : Знання, 2015. 533 с.

3. Reed Isaac. Why Salem made sense: Cultura, gender, i puritan persecution of witchcraft. *Cultural sociology*. L., 2007. Vol. 1, N. 2. P. 209-234.

### Аліна НЕСТЕРЕНКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу  
гуманітарно-економічного факультету  
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК**,  
к.і.н., доцент (БДПУ)

## ЯРМАРКИ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ БДПУ

**Актуальність.** В Україні ярмарковий рух має багатовікову історію. Починаючи ще з XVI століття, купці з великих міст Східної і Західної Європи почали приїжджати в Україну. Вони привозили прикраси, ювелірні вироби, тканину, предмети побуту, а купували тут шкіру, роги, вовну, зерно, сало та мед. Проте сьогодні, в умовах військових дій на Сході нашої Батьківщини, ярмарки набирають дещо іншого значення. Отож, тема нашого дослідження є надзвичайно актуальною, оскільки саме благодійні ярмарки стали важливим інструментом збору коштів для нужд військовослужбовців та добровольців, що захищають східні рубежі України.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** В Україні дослідженням ярмарок у різні роки XIX – початку XXI ст. займалися І. Аксаков, І. Гуржій, О. Кістяківський, А. Короткевич, В. Ляскоронський, М. Сумцов, С. Ходецький, І. Шульга та інші. Але ніхто із зазначених авторів не розглядав ярмарки як різновид волонтерської діяльності. Як правило, дослідження були присвячені ярмарковим торгам або окремим напрямкам їхньої роботи, що ще раз підкреслює актуальність теми нашого дослідження.

**Мета і методи дослідження.** Мета дослідження полягає у висвітленні діяльності студентів та викладачів під час проведення благодійних ярмарок у Бердянському державному педагогічному університеті, результатів та масштабності заходів. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий).

Починаючи з квітня 2014 року, на Сході нашої Батьківщини здійснюється антитерористична операція, спрямована на визволення українських земель від російських загарбників. Варто зазначити, що кожен українець намагається зробити свій внесок у вирішення виниклого конфлікту на Донбасі. Небайдужі громадяни створюють 'волонтерські організації, організовують акції і мітинги, проводять відповідні заходи.

Не залишаються осторонь студенти та викладачі Бердянського державного педагогічного університету, які постійно організовують благодійні ярмарки та акції, за допомогою яких здійснюють збір коштів для військових.

Ідея проведення благодійних ярмарків належить Софії Філоненко, професорці кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства Бердянського державного педагогічного університету, яка говорить, що формат таких заходів підглянула в інших університетах України через соціальну мережу Facebook. На таких ярмарках здійснюється розпродаж книг та прикрас ручної роботи, які принесли студенти, викладачі та жителі міста, які дізналися про благодійну акцію зі сторінок у соціальних мережах [1].

Перший розпродаж книжок відбувся у фойє 5б корпусу нашого університету 4 вересня 2014 року. На ярмарку «продавалось» близько 350 книг, дуже різних за своєю тематикою, починаючи з дитячої літератури, закінчуючи студентськими посібниками. На «столику прикрас» були представлені не лише сережки, браслети та буси, а ще й в'язані теплі речі, які надіслала п. Христина Дубак, засновниця фонду ім. К. Ковшевич. До ярмарку із задоволенням та розумінням залучились спочатку викладачі та студенти Бердянського державного педагогічного університету, потім жителі міста, області та країни. Не обійшлося без закордонних «вливань» у ярмарки (США, Канада тощо). Дитячі шапочки, наприклад, в'язала американка українського походження, а іграшки надійшли від парафіян церкви святого Івана Хрестителя американського міста Ньюарку. Звісно, студентам та викладачам не вистачало досвіду проведення таких

заходів, проте вони розуміли, що будь-яка матеріальна допомога – потрібна [2].

Таким чином, у стінах БДПУ благодійні ярмарки стали однією із провідних форм збору коштів для наших військових. На ярмарках вдалося зібрати понад 50 тисяч гривень (Дані 2017 року). На ці кошти закупували усе, що було потрібно: одяг для лікарів у військовому шпиталі, матраци, ковдри, подушки та постільну білизну, теплий одяг для поранених, ліки та продукти харчування. Неодноразово допомагали воїнам Нацгвардії, артилеристам Збройних Сил України, закупаючи форму, берці і різні снайперські прилади. Починаючи з 2014 року, у Бердянському державному педагогічному університеті було проведено 23 благодійні ярмарки.

### ЛІТЕРАТУРА

1. «Копійка армію береже». URL: <https://us.bdpu.org.ua/kopijka-armiyu-berezhe.html> (дата звернення 25.01.2022).
2. «Сторінка з життя, яку не хочеться повторювати...». URL: <https://us.bdpu.org.ua/storinka-z-zhyttya-yaku-ne-hochetsya-povtoryuvaty.html> (дата звернення 31.01.2022).

### **Вікторія ПЄВНЄВА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу  
гуманітарно-економічного факультету  
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**  
к.іст.н., доцент (БДПУ)

## **ЗАКОНИ ПРО ГРОМАДЯНСТВО ПЕРІОДУ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917-1921 РР.: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

**Актуальність.** У період Української революції відбулося піднесення національних почуттів серед населення України, що вплинуло на зростання самосвідомості та прагнення до законодавчого утвердження питань українського громадянства. Це стало рішучим поштовхом до створення власної державності та офіційно закріпило приналежність українського народу до власної країни.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** До здобуття Україною незалежності проблема становлення національного законодавства про громадянство в період Української революції 1917– 1921 рр. залишалася малодослідженою. Найґрунтовніші праці зазначеної теми на сьогодні створено О. Копиленком, О. Мироненком, І. Усенком, К. Трошкіною (К. Ревую), О. Шандалою.

**Мета і методи дослідження.** Метою дослідження є здійснення порівняльного аналізу законів про українське громадянство державних утворень періоду національних змагань 1917-1921 рр. При дослідженні було використано порівняльно-історичний метод.

У добу Української Центральної Ради вироблення інституту громадянства УНР припадає на початок березня 1918 року, коли Мала Рада ухвалила Закон про громадянство УНР. Згідно з цим законом громадянином республіки міг вважатися кожен, хто народився на території України і був пов'язаний з нею постійним перебуванням. Громадяни УНР зобов'язані були підтримувати державу всіма силами і засобами, коритись її законам, боронити від ворогів і підтримувати добрий лад, порядок, свободу, рівність і справедливість. Вони користувались усією повнотою громадянських та політичних прав, могли працювати в державно-громадських закладах. А через пасивну й активну участь у виборах до представницьких органів влади мали брати участь в управлінні державою у центральних органах влади та в органах місцевого самоврядування.

Прохання про надання громадянства України з боку тих, хто не відповідав вищезазначеним умовам, подавали за місцем перебування особи місцевій владі, а за кордоном – представникові УНР. Жінки, як правило, мали громадянство чоловіків, а діти – громадянство батька. Після досягнення 14 років останні могли заявляти про своє громадянство самостійно. Подвійне громадянство не допускалося [1, с. 28].

За Гетьманату Павла Скоропадського громадянство регулювалося Законом «Про громадянство Української Держави» (2 липня 1918 р.). Документ був опублікований 15 серпня 1918 р. у «Державному віснику», що прийшов на зміну «Віснику Ради Народних міністрів Української Народної Республіки» у травні 1918 р. За ним громадянами Української Держави ставали усі громадяни Російської Імперії, які перебували в межах українських губерній і бажали прийняти українське громадянство. Разом з тим, громадянину Української Держави заборонялося одночасно бути громадянином чи підданим іншої держави [2, с. 2].

Таким чином, для законів УНР та Української Держави спільним є заборона подвійного громадянства та європейські демократичні традиції співіснування в одній державі різних національних груп. Відмінністю є те, що для прийняття громадянства УНР обов'язковою умовою вважалося проживання певний час на території України, для Української Держави П. Скоропадського така умова не була обов'язковою. Правове регулювання громадянства УНР за часів Директорії було відображенням попередньої Української Держави, а у зв'язку з відсутністю власного

законодавства з цього питання, не знаходимо і власних напрацювань зазначеної юридично-правової проблеми.

**Основні висновки.** Проблемі законодавчого регулювання інституту громадянства українські державні утворення в добу Української революції загалом приділяли недостатньо уваги - важливі конституційні закони приймали лише після кількох місяців перебування при владі. Деякі державні утворення недооцінювали самого фактора громадянства щодо забезпечення інтересів власне етнічних українців. Це відіграло не останню роль у занепаді власної державності. Але, незважаючи на ці аспекти, законодавство про громадянство українських державних утворень часів Визвольних змагань 1917–1921 рр. заклало основи національного інституту громадянства і вплинуло на зростання самосвідомості серед населення України.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Терлюк І. Становлення Українського національного інституту громадянства у добу революції (1917-1921 рр.): законодавчий аспект. URL : <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13122/26-31.pdf> (дата звернення: 10.02.2022).

2. Петриченко К. В. Закони про українське громадянство періоду Української революції (за матеріалами періодики 1918-1921 рр.). URL : <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/832> (дата звернення: 11.02.2022).

3. Чубата М. В. Правове регулювання громадянства за доби Української революції 1917–1921 рр.: історико-правовий та історіографічний аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. №1. С. 27-28.

**Владислава ПРОЦЕНКО,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу  
гуманітарно-економічного факультету  
Науковий керівник: **Марина АНТОЦАК,**  
к.іст.н., доцент (БДПУ)

### **МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕЛА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40-Х-50-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ НА ПРИКЛАДІ БІЛЬМАЦЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ УСНО ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ)**

**Актуальність.** Історія повсякденності все більше викликає інтерес не лише серед науковців, але й пересічних громадян. Починати досліджувати зазначену історичну проблему слід на мікроісторичному рівні. Повсякденне життя селян у післявоєнний період на території

Більмацького району Запорізької області не стало темою окремого наукового дослідження. З огляду на це, дана тема є актуальною.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Вивченням проблеми повсякдення займалися О. Коляструк, О. Ісайкіна, Л. Ковпак, С. Єкельчик, В. Мічуда, С. Шевчук та інші.

**Мета і методи дослідження.** Метою даної роботи є розкрити особливості матеріально-побутового забезпечення селян у післявоєнний період на прикладі Більмацького району Запорізької області. Під час дослідження використано загальнонаукові методи, спеціальні джерелознавчі, а також інструментарій усної історії.

За рівнем матеріального забезпечення села, навіть в межах одного лише Більмацького району, суттєво відрізнялися одне від одного. Це пояснювалося різною кількістю колгоспів, їх власністю та доходами. Таким чином, і рівень життя населення сіл був різним. За соціальним статусом та рівнем матеріального забезпечення все населення сіл поділялося на колгоспників, які працювали за трудовні, та державних службовців, які за роботу отримували заробітну платню грошима.

З розповідей Н. Бухало дізнаємося, що бойові дії під час Другої світової війни не торкнулися населених пунктів Більмацького району. Тож на цій території не склалося житлової проблеми, кожна родина мала своє місце для проживання.

Світла та електроенергії на той час не було. Селяни для освітлення свого житла використовували керосинові лампи. У деяких селах сільгосптехніка забезпечувала електроенергією, але її селяни могли використовувати лише до 12 години дня. Про це розповідає І. Проценко.

Н. Павліш розповіла, що деталлю, яка відрізняла звичайні сім'ї від заможних, була наявність в останніх столових приборів: виделок, ножів, блюдечок для чаю і т.д. Стіл застеляли скатертиною, а потім на неї розкладалися всі прибори. У звичайних родинах не було скатертин, а з приборів користувалися лише дерев'яними ложками.

На початку 1960-х років у селянських житлах почали з'являтися килимові доріжки, які виготовлялися зі звичайної тканини, або з шерсті, а ткалися вони на верстатах, яких на селі було багато. Свідчення Н. Тімченко дають інформацію, що популярності набували сільські майстрині, які шили подушки та ковдри з п'р'я та обмінювали їх на продукти харчування.

Із одягу, замість пальт, носили плащі. Зазвичай одяг шили власноруч, майже кожна родина мала машинку для шиття. Тканину для пошиття одягу можна було придбати в сільському магазині. Одяг селяни зберігали в скринях, які називали «рундуками», але, на жаль, такі меблі мали не всі. А зазвичай, щоденний одяг вішали на гвіздки, прибиті до

стіни. Що стосується взуття, то К. Проценко розповіла, що в дитинстві вона, як і її брати, не мала взуття, тому довгий час діти ходили босими.

Що стосується худоби, то майже кожна родина мала корів, курей та свиней. Молоко, яйця та сало з присадибного господарства доводилося завжди здавати до колгоспу.

Після грошової реформи 1961 року економічно-фінансовий стан на селі почав значно покращуватися. Селяни почали отримувати гроші за роботу, тому дістали змогу купувати нові речі. Через це в сільські магазини почали активно привозити нові товари, які селяни купували. У містах почали купувати новий одяг, взуття, меблі тощо.

**Основні висновки.** Отже, незважаючи на всі проблеми та недоліки в матеріально-побутовому забезпеченні, селяни були задоволені своїми умовами життя. Очевидці говорять, що причинами цього було те, що сільські жителі не бачили кращого життя, тому не могли порівняти, не знали, як можна жити по-іншому. З часом з'явилися нові види товару, побутова техніка, що робило повсякденне життя легшим і викликало у людей позитивний настрій та ще більшу надію на краще майбутнє.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Коляструк О. А. Повсякденне життя українського суспільства у перші повоєнні роки. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu\\_ist\\_2012\\_20\\_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2012_20_28) (дата звернення: 15.02.2022)
2. Мічуда В. В. Побут і дозвілля сільського населення України в повоєнний період (1945–1953 рр.). Переяслав-Хмельницький : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди», 2009. 235 с.
3. Шевчук С. П., Пономарьов В. І. Білоцерківка: історія села та школи очима краєзнавця та вчителя. Куйбишеве, 2009. 92 с.

#### **Іван РЕВІН,**

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу  
гуманітарно-економічного факультету  
Науковий керівник: **Валентина ПАПАНОВА,**  
к.іст.н., доцент (БДПУ)

#### **ГРАФІТИ НА ЧОРНОЛАКОВОМУ ПОСУДІ ОЛЬВІЇ ТА ЇЇ ХОРИ: ІСТОРИГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ**

**Актуальність.** В останні десятиліття вчені при вивченні Ольвійського полісу багато уваги приділяють епіграфічним джерелам у тому числі і малій епіграфіці – графіті. Серед численних знахідок графіті

особливе місце займає чорнолакова кераміка. Зазначимо, що саме графіті на чорнолаковому посуді надають можливість не тільки уточнення датування артефактів та об'єктів, а й кращого розуміння релігійних вірувань, господарської діяльності і магічних обрядів Ольвії та її хори.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Графіті на чорнолаковому посуді з Ольвії та її хори досліджували у різних аспектах понад 100 років. Усі графіті з Ольвії дослідила А. Русяєва у монографії «Графіті Ольвії Понтійської», що вийшла у 2010 р. [2]. Стосовно графіті з ольвійської хори то вони опубліковані вибірково (С. Буйських, В. Билкова, А. Русяєва та ін.), за винятком матеріалу з святилища Ахіла на Бейкушському мису (С. Буйських, А. Русяєва) та приміських садіб Ольвії (В. Папанова, П. Діатроптов). Водночас, кожного року поповнюється база цього епіграфічного джерела.

**Мета і методи дослідження.** Метою даної роботи є аналіз і узагальнення досліджень графіті на чорнолаковій кераміці, знайдених на теренах Ольвійського полісу. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, аналізу, синтезу та узагальнення.

В історії дослідження графіті на чорнолаковому посуді виділяються декілька періодів які співпадають з вивченням саме такого посуду [3, с.12-18]. Перший/початковий – це кінець ХІХ – початок 40-х років ХХ ст. Відзначимо, що знахідки з графіті на чорнолаковому посуді відомі з кінця ХІХ ст. і особливо коли почалися систематичні розкопки Ольвії під керівництвом Б. Фармаковського. Перші дослідження пов'язані з іменами Е. Діля, М. Ростовцева та С. Дложевського. Другий період – 50-60-ті роки ХХ ст. У ці роки опрацюванням графіті займалися І. Головка, К. Горбунова, А. Карасьов, Т. Книпович, Є. Леві та ін. Третій період – 70–80-ті рр. минулого сторіччя пов'язаний з такими дослідниками як С. Буйських, А. Русяєва, В. Отрешко, Ю. Віноградов та ін. Зокрема в цей час була спроба створення Корпусу графіті ольвійського полісу та Березанського поселення, ініціатором якого виступив Ю. Віноградов. На жаль, не зважаючи на велику кількість зібраного матеріалу, Корпус ольвійських графіті так і не було створено.

Четвертий період почався з 1991 р. і по сьогоднішній день. Саме у цей період графіті ольвійського полісу стали особливо активно досліджувати. Це вже і згадана монографія А. Русяєвої. Окрім того дослідницькою окремо опубліковані знахідки графіті з теменосу Ольвії. У своїх статтях та монографіях науковець аналізує численні фрагменти чорнолакового посуду із посвяченнями Гермесу, Аполлону, Матері богів та іншим божествам, а також із окремими літерами та монограмами. Окремо виходить публікація графіті

присвячених Афродіті. Також слід відзначити праці О. Білоусова, І. Ємеця, С. Тохтасьєва, В. Крапівіної та ін.

Окремо слід згадати матеріали з ольвійської хори. За весь час досліджень ольвійської хори було знайдено 500 графіті. Більшість з розкопана у святилищі Ахілла на Бейкушському мисі та на поселенні Білозерському у Нижньому Подніпров'ї. Однак за кількістю малої епіграфіки ольвівська округа сильно поступається самій Ольвії [1, с. 82].

Значний внесок до бази графіт з ольвійської хори зробили П. Діатроптов та В. Папанова. У своїй статті дослідники опублікували тридцять шість графіті знайдених на двох пригородніх садибах. Двадцять дві з них надряпано на фрагментах різних типів чорнолакової кераміки: чашах, тарілках, кіліках, скіфосах. [1, с.82-93].

**Основні висновки.** Отже, публікації графіті, в тому числі на чорнолаковій кераміці, починаються ще на початку ХХ століття. Однак більш детальне вивчення даної проблематики починається з другої половини ХХ століття і особливо у перші десятиріччя ХХІ ст., коли з'являються узагальнюючі праці. Стосовно графіті з поселень ольвійської хори то вони досліджена значно менше.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Папанова В. А., Діатроптов П. Д. Граффити с пригородных усадеб Ольвии. *Північне Причорномор'я за античної доби (на пошану С. Д. Крижицького)*. Київ : Стародавній світ, 2017. 292 с.
2. Русяєва А. С. Граффити Ольвии Понтийской : монографія. Симферополь : ТОВ «Керченська міська друкарня», 2010. 288 с.
3. Чечуліна І. О. До історії вивчення аттичної чорнолакової кераміки з Північного Причорномор'я. *Археологія*. 2015. № 1. С. 12-18.

## **Максим ЦИКАЛО,**

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК**

к.іст.н., доцент (БДПУ)

## **ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКІВ У ІСТОРІОГРАФІЇ: ВІЙНА ІНТЕРПРЕТАЦІЙ**

**Актуальність.** 1932-1933 роки напевно найвідоміші серед усіх трагічних подій історії нашої країни. Всі розуміють про великі об'єми і масштаби даної трагедії. Досить часто історики різних країн, які досліджували події 1932-1933 років, по різному інтерпретують документальні джерела дослідження цієї проблеми. Це все дає

можливості конструювання різних політико-історичних наративів, що в свою чергу, може призвести до хибного ставлення людей, щодо даної історичної події. З огляду на важливість трагедії Голодомору для історичної пам'яті українців, ця тема є актуальною.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Проблематикою Голодомору займалося багато дослідників, починаючи з перших розвідок іноземних вчених: Р. Конквеста, Дж. Мейса та ін. Повноцінне дослідження теми голодомору було проведено і українськими вченими, зокрема С. Кульчицьким, В. Марочко, В. Литвином, В. Васильєвим, Ю. Шаповалом, Р. Пирогом, Ю. Мицьком та ін.

**Мета і методи дослідження.** Метою є аналіз поглядів авторів-дослідників на прикладі їх ставлення до подій 1932-1933 років в УСРР. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, аналіз та узагальнення.

Праці з тематики колективізації, автори яких критично аналізували перебіг цієї політики, стало з'являтися лише в епоху перебудови та за періоду незалежності. З 1989 р. почали з'являтися і перші вітчизняні розвідки з історії Голодомору 1932-1933 рр. Незважаючи на велику увагу до цих трагічних проблем української і світової історії, аналіз даних тем різних вчених демонструє відмінність наративних підходів. Частина їх концентрує увагу на вивченні голодомору як суто української проблеми, в той час як інші дослідники доводять, що голодомор – це трагедія не лише України, але й всіх південно-західних регіонів СРСР, применшуючи масштаби голоду в Україні. Аналізуючи кількісний вимір втрат Голодомору поза територією УСРР, ігнорується те, що і на цих землях, переважна більшість населення мало українське національне походження.

Якщо брати суто територію УСРР, то дослідження Голодомору на її території проводило багато істориків. Суттєво відрізняються кількісні підрахунки загиблих. За влучним ствердженням авторів Національної книги пам'яті жертв Голодомору, неврожай у поєднанні з терористичною практикою сталінського режиму щодо українського селянства призвели до того, що одна з житниць СРСР виявилася враженою Голодомором 1932-1933 рр. Такої ж думки притримується відомий західний дослідник Голодомору Р. Конквест [1, ст. 7]. За словами українського авторитетного історика, С. Кульчицького, «керівна лінія партії» (в 1930-х роках) трансформувалася у дріб'язкове, суперечливе, часто некомпетентне, диктаторське втручання в господарську діяльність селян, що не могло не залишити трагічних наслідків [2, ст.12]. Крім аналізу передумов Голодомору на території України, С. Кульчицький, звертав увагу і на інші території СРСР де проводилася колективізація. Так, він відмічав відносно невелику кількість розкуркулених в цей час в

центральної промислової області РСФРР і навпаки, високу – в Центрально-Чорноземній області, де в 1920-1921 роках, як і в УСРР розгортався потужний антирадянський рух. [2, ст. 24]. Таким чином однією з причин такого територіального виміру Голодомору автор вбачав репресії проти населення найбільш неблагонадійних регіонів.

Один з дослідників колективізації та Голодомору в Дніпропетровській області В. Іваненко визнає, що від голоду 1932-1933 років постраждали всі основні республіки – «житниці» Радянського Союзу, але більше всього дісталось українському селянству, оскільки Україна мала дуже великі площі родючих ґрунтів і високорозвинене сільське господарство. Дослідник акцентував увагу на соціально-економічних, а не національних передумовах цієї трагедії, хоча відзначив непропорційні втрати українського населення порівняно з іншими етнічними групами.

Разом з тим слід зазначити, що переважна більшість досліджень, які з'явилися в РФ применшують значимість демографічних наслідків Голодомору в Україні. Російські дослідники полемізуючи з українськими істориками, звинувачують останніх в етноцентризмі та надмірній (на їх думку) увазі до цієї трагедії. Заперечення викликає і трактування Голодомору як геноциду українського народу. Російські історики акцентують увагу на широких територіальних рамках Голодомору і спільній трагедії для південних степових регіонів СРСР, одночасно помітними в їх дослідженнях є нарративні підходи, які в тій чи іншій мірі відбілюють Сталіна в масових злочинів проти селян, звертаючи увагу на відповідальність місцевих комуністичних діячів.

**Основні висновки.** Підсумовуючи можна сказати, що проблема різних інтерпретацій не тільки колективізації та голодомору, але й будь-яких інших історичних подій дуже поширена в історичній науці по всьому світу. Інтерпретація –це не лише трудомістка робота з пошуку істинного і вірного розуміння. Дослідження, які висвітлювали проблеми колективізації і Голодомору, були різними з точки зору поглядів і підрахунків. Цьому сприяла і досить пізня увага до даної трагедії, оскільки в радянських умовах це була табуована тема, яка набула широкої огласки завдяки зміні політичної обстановки в кінці 80-х років минулого століття. Результати дослідження є різними, але вони схожі в одному: в будь-якому разі більшість праць присвячених Голодомору, трактують цю подію як прояв злочинної політики сталінського керівництва ВКП(б) проти селян.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Кульчицький С. Проблема колективізації сільського господарства в сталінській «революції зверху». *Проблеми історії*

України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. 2004. Вип. 12. С. 21-69.

2. Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні. Дніпропетровська область. Дніпро : АРТ-ПРЕС, 2008. 1248 с.

**Олександра ЧАБАНЕНКО,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Людмила ЗЛОТАР,**

к.іст.н., старший викладач (БДПУ)

## **ДОМОВИК ЯК ПЕРСОНАЖ УКРАЇНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ**

**Актуальність.** Одним з найбільш поширених міфологічних персонажів України є домовик. З ним пов'язана окрема група духів хатнього та навколохатнього простору, які можуть виступати як самостійні персонажі або бути підпорядкованими домовику. Вони періодично входять у життєвий простір людини та існують у ньому, втручаючись у життя людей. Етнографічні дослідження, що стосуються домашніх духів, мають регіональні відмінності та розрізнений характер. Сьогодні домовик не втрачає своєї популярності в повсякденному житті українців, тому цей персонаж і став об'єктом нашого дослідження.

**Ступінь дослідження теми.** Дослідженню домовика як персонажа української міфології приділяли увагу: Ю. Буйських, В. Галайчук, В. Войтович, О. Кононенко, С. Хрипко, В. Давидюк, М. Глушко, О. Дарморіз, О. Гринів та Н. Левкович.

**Мета дослідження.** Охарактеризувати домовика як міфологічного персонажа у традиційних українських віруваннях.

Домовик – ключовий образ у групі домашніх духів, який містить у собі велику кількість різнопланових рис. Ці істоти виконували насамперед оберігальну функцію та мешкали у хаті (на горищі, біля печі, на покуті, під порогом) або у господарських приміщеннях (комора, хлів тощо).

У більшості випадків обов'язкова присутність домовика у хаті осмислюється як позитивна. Якщо члени родини його поважали, то він сприяв збагаченню та піклувався про господарство, але якщо у сім'ї часто сварилися і дратували домовика, то добра в хаті можна було не чекати. За традиційними віруваннями українців, якщо домовику не подобається будинок, то його мешканцям він влаштовує всілякі негаразди: стукотить на горищі, кожної ночі душить та щипає

сонних, вночі їздить на худобі та мучить її, особливо, коней. Щоб не викликати невдоволення у цієї істоти дотримувалися певних правил: не шуміли в хаті, не залишали на ніч на столі ніж, сіль тощо [2, с. 160]. Домовик у всьому допомагав своєму господареві або сам робив за нього якусь роботу.

Якщо виникала потреба захиститися від негативних чи ворожих дій домовика висвячували хату, творили молитву або використовували церковні атрибути. Загалом же для українців було характерним обсипати від домовика хату освяченим маком-«відуном» («видюком», «самосієм»), подекуди практикували обкурювання хати «страхополохом» (чортополохом) чи яким-небудь ядучим димом, наприклад, з підпалених риб'ячих нутрощів [3, с. 163].

Те, що його сприймали як доброзичливого духа, підтверджується численними варіантами ритуалу запрошення у нове житло. Вважали, що в образі домовика поєднані елементи культу предків та культу домашнього вогнища, що оберігав щастя дому та роду. Інше коло уявлень, що стосується його походження від померлої людини, пов'язане із нечистою природою цього образу. Століттями раніше домовик основною більшістю був включений у число злих духів [1, с. 123].

Зовні домовий виглядав як старий дід низенького росту, з великими очима, що змінюють колір, із кошлатим сивим волоссям та довгою бородою. Колір шерсті зазвичай такий, який волосся у господаря хати. Зріст домового, його одяг, та волохатість також повсюдно пов'язується з наявним чи майбутнім статком господарів дому. [4, с. 70].

**Основні висновки.** Отже, домовик є складним персонажем в міфології України. Він не був однозначно злим чи добрим персонажем. Його дії в домашньому просторі та стосунки з господарями визначалися ставленням людей до нього і виконанням певних умов, необхідних для нормального співжиття з ним. Такий начебто стійкий міфологічний персонаж може мати багато різнопланових та, навіть, взаємозаперечувальних ознак, що вказують на його походження, локалізацію в просторі, функції, зовнішній образ тощо. Віра в домовиків, поряд із вірою у відьом є однією з найстійкіших в традиційному українському суспільстві, вона зберігається і зараз, в умовах сучасного життя. Багато людей досі вірять у те, що в домі живе «щось», «якась сила» або «домовик».

## ЛІТЕРАТУРА

1. Буйських Ю. Домовик у традиційних віруваннях українців: походження образу. *Етнічна історія народів Європи*. Київ, 2008. Вип. 26. С. 120-127.

2. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 662 с.
3. Галайчук В. В. Українська міфологія. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 288 с.
4. Галайчук В.В. Традиційні демонологічні уявлення українців про домашніх духів: монографія. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2021. 452 с.

**Ольга ЯКОВЕЦЬ,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу  
гуманітарного-економічного факультету  
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**  
к.іст.н., доцент (БДПУ)

**НІЗАМ АЛЬ-МУЛЬК: ВНЕСОК У ЗМІЦНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІСЛАМУ**

**Актуальність дослідження** полягає в тому, що на сьогоднішній день Іслам – це потужна світова релігія і кількість мусульман у світі коливається в межах 1,1 – 1,8 мільярдів осіб, що робить його другою за чисельністю віруючих релігією в світі після Християнства. В межах сучасної України іслам відіграв значну етноформуючу роль у житті деяких народів, які проживали на українських землях – кримських татар та ногайців. Через тісну багатівікову взаємодію українців з мусульманськими народами, ми маємо певні відомості про Іслам та його історію, а також в загальних рисах знаємо про діячів ісламського світу, що своїми рішеннями та діями вплинули на хід історії. Тож є доцільним ближче познайомитися з ісламським світом та його представниками, аби краще зрозуміти світову історію взагалі, та українську зокрема. Одним із таких діячів був візир Сельджуцької імперії Абу Алі аль-Хасан ібн Алі ібн ісхак ат-Тусі, більш відомий під прізвиськом Нізам аль-Мульк.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Дана тема не є популярною серед українських вчених в галузі історії, філософії чи релігієзнавства. Так склалося тому, що по-перше: чи не єдиним джерелом, яке містить відомості про Нізам аль-Мулька є твір “Сіясат-наме”, написаний ним же в 1091-1092 роках. Тож, через недостатню кількість джерел ця тема є досить маловивченою.

По-друге: він безпосередньо не вплинув на перебіг історичних подій на українських землях, бо вони не входили в сферу впливу Сельджуцької імперії. Проте, в ході дослідження нам вдалося знайти історичну літературу, що проливає світло на постать особи, що нас цікавить. Серед досліджень можна виокремити працю С, Нефьодова

“Війна та суспільство. факторний аналіз історичного процесу. Історія Сходу”. Звернення до цієї праці та до “Сіясат-наме” в перекладі Б. Заходера, сприяло проведенню аналізу теми даного дослідження.

**Метою дослідження** є визначення ролі Нізам аль-Мулька в Ісламі та надання оцінки його діям, що сприяли зміцненню та розвитку цієї релігії.

**Методи дослідження.** Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи аналізу, об’єктивності, неупередженості, цілісності світоглядного та методологічного плюралізму. Для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, було використано низку історичних методів: системного аналізу, історико-генетичного аналізу, компаративного вивчення. Важливим методом дослідження стала сучасна герменевтика як засіб тлумачення не лише текстів, а й богословських дискурсів.

Абу Алі аль-Хасан ібн Алі ібн ісхак ат-Тусі народився в проміжку між 1017-1020 роками поблизу міста Тус в провінції Хорасан. Отримав гарну освіту. Був чиновником в урядах різних правителів, але став відомим, коли був прийнятий на службу правителем Хорасану Чагри Беєм. Він став Атабеєм (наставником) сина Чагри Бея і майбутнього султана Сельджукської імперії – Алпарсланаю. У 1063 році, після того, як Алпарслан, ставши султаном стратив попереднього візира за його злочини, зайняв посаду головного візира Сельджуцької держави.

У той час, коли Нізам аль-Мульк став візиром, ісламський світ роздирали смути та розбрат. Велика кількість сект, що підточували єдність ісламської умми, стрімко набирали силу і починали загрожувати існуванню Ісламу в його первозданному вигляді. Секти фатимідів навіть вдалося створити свою державу на території північної Африки. В Хорасані набирала силу секта батінітів. У цій ситуації Абу Алі аль-Хасан ібн Алі, будучи щирим мусульманином-сунітом, робив усе можливе для розвитку та зміцнення своєї віри, а також вів жорстоку боротьбу з батінідами та іншими ісмаїлітськими сектами по всій країні. Ця боротьба велася за допомогою меча і пера, тобто силами армії з одного боку та мусульманських вчених з іншого. Його соратниками в цій боротьбі стали видатні вчені ісламського світу Абу Хамід аль-Газалі, Омар Хаям та інші.

Одним із наймасштабнішим внесків Нізам аль-Мулька в цю боротьбу можна вважати його ініціативу по будівництву навчальних закладів (медресе) на підконтрольних імперії територіях. За короткий строк такі медресе були побудовані практично в кожному місті: Багдаді, Нішапурі, Басрі, Ісфахані, Гераті та в багатьох інших. Вони увійшли в історію, як медресе “Нізаміє”. Для викладання в цих закладах запрошувалися відомі вчені ісламського світу: аль-Газалі, аль-Джувейні, Абу Ісхак Ширазі та інші. Для комфортного навчання були створені всі умови. При медресе були організовані великі

бібліотеки. Студентам було організоване безкоштовне харчування та проживання. Медресе стали центрами відродження Ісламу. Багато видатних ісламських вчених були випускниками цих закладів.

**Основні висновки.** Нізам аль-Мульк обіймав посаду візира майже 30 років Цей час був “золотою добою” в історії Сельджуцької імперії. Реформи цього державного діяча сприяли розвиткові країни в усіх сферах життя. Особливої поваги заслуговує його любов до науки, яку Нізам аль-Мульк всебічно підтримував і розвивав. Незадовго до своєї загибелі діячеві вдалося зупинити розвиток ісмаїлітської секти батінідів і звести нанівець її вплив на землях Сельджуків. Це безумовно сприяло зміцненню і розвитку ісламської релігії. Тож з усього вище зазначеного можна зробити висновок, що Нізам аль-Мульк був і залишається одним із найвидатніших діячів ісламського світу. Нізаму аль-Мульку була відведена роль захисника Ісламу та покровителя науки, з допомогою якої він боровся з тими хто підривав єдність мусульманського світу.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Нефедов С. А. Война и общество. *Нефедов С. А. Факторный анализ исторического процесса. История Востока.* Москва, 2008. С. 443-445.

2. Нізам аль-Мульк – найвеличніший візир ісламського світу: <https://islam.kz/ru/articles/istoriya-i-biografiya/nizam-al-mulk-velichaisihii-vizir-islamskogo-mira-418/#gsc.tab=0> (дата звернення: 12.02.2022).

## МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

**Діана АЛЕКСЄЄНКО,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ХОДИКІНА,**

к.екон.н, викладачка (БДПУ)

### **КЛАСИФІКАЦІЯ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗВОРОТІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

**Актуальність обраної теми:** класифікації фразеологізмів приділяють увагу багато вчених. Існують різні підходи до цієї проблематики, але тема не перестає бути цікавою та актуальною для наукового суспільства тому, що фразеологічні вирази з мови не зникають, а навпаки утворюються нові варіації, і, відповідно, виникають нові фактори, за яким можна проводити групування та розподіл фразеологізмів на класи та групи.

**Ступінь досліджуваності проблеми:** дослідження в цьому напрямку проводилися такими відомими вченими як Ш. Баллі, В. Виноградов, А. Смирницький, А. Кунін та інші. В основі їх робіт семантична неподільність, ступені стійкості, варіативність окремих компонентів та таке інше. Однак наука рухається вперед і сучасний розподіл базується на інших підґрунтях. В основу сучасної класифікації покладені нові орієнтири.

**Мета дослідження:** проаналізувати існуючі підходи до класифікації та визначити, що саме береться за основу під час їх розподілу за групами або класами та як цей процес впливає на появу сучасних інтерпретацій фразеологічних зворотів.

**Методи дослідження:** під час дослідження були використані такі методи як: порівняльно-описовий та метод аналізу для співставлення та розуміння сутності фразеологізмів і метод синтезу для об'єднання їх у підгрупи та поділення на класи.

Сучасний розвиток лінгвістики як науки є людиноцентрованим.

Існує багато різноманітних класифікацій фразеологічних зворотів. Класичні базуються на граматичних, семантичних особливостях фразеологічних зворотів та їх неподільної цілісності.

І більшість сучасних класифікацій сконцентрована навколо людини, або того, що її оточує. Є окремі блоки фразеологізмів, що групуються за темами, пов'язаними із повсякденним життям людини, етнічними традиціями, почуттями, життєвим досвідом і таке інше.

Наприклад, дослідниця А. Зеленовська сгрупувала фразеологізми, в яких підкреслюється особливості рис національного характеру німців. Так, *Ordnung ist das halbe Leben* порядок це основа життя описує

основну рису національного характеру німців – любов до порядку, або *Ohne Fleiss kein Preis* *Без труда не витянеш і рибку із запруди* вказує нам на працьовитість, а *Spare was, dann hast du was* *спочатку економ, а потім розбереш навіщо* – описує бережливість німців [2, с.411].

Інша вчена О. Кимлик класифікує фразеологізми, які відображають кохання: *jemanden den Hof Machen* *залицятися до когось*, *jemandem grün sein* *любити когось*, *schaftmachen* *розводити амури*. Схожі класифікації – за фарбами, із згадуванням тварин – це теж частина нового соціокультурного підходу до даної проблематики.

Підводячи підсумок, зазначимо, що фразеологізми допомагають урізноманітнити мову, роблячи її виразною, емоційною, живою, образною, надаючи їй національних рис. Вони невід’ємна частина мови, яка допомагає їй розвиватися.

**Висновки.** Явище фразеологічних зворотів у мові не застаріле й повільно, але продуктивно розвивається, на сьогодні вони набувають нового сенсу. Класифікація поділу фразеологічних зворотів також не стоїть на місці. Одночасно з розвитком мови створюються нові підходи, які враховують сучасні тенденції лінгвокультури, соціолінгвістики та етнолінгвістики.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Підносова Т. С. Класифікація фразеологізмів англійської мови. *Пріоритети сучасної філології: теорія і практика*. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/19dec2017/26.pdf> с.81

2. Зеленівська А. В. Німецькі фразеологізми з концептом національного характеру. С. 409-415 URL : <https://docplayer.com/213034914-A-v-zelenovskaya-yu-s-samolazova-nemeckie-frazeologizmy-s-konceptom-nacionalnogo-harakter-a-w-zelianouskaya-y-s.html>

3. Кимлик О. О. Класифікація фразеологізмів німецької мови, які відображають кохання. С. 42-45 URL : [https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7513/1/Kimlyk\\_Klasyfikatsiia\\_frazeolohizmiv.pdf](https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7513/1/Kimlyk_Klasyfikatsiia_frazeolohizmiv.pdf)

**Михайло АЛТИНБАЄВ,**

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

## ОСОБЛИВІСТЬ МОВНИХ КОНФЛІКТІВ У ХХІ СТОЛІТТІ

**Актуальність** полягає в тому, що в сучасному світі спостерігається прогресивна динаміка мовних конфліктів, які подекуди перетворюються на озброєний конфлікт.

**Метою роботи** є визначення особливостей сучасних мовних конфліктів; дослідження їх динаміки; окреслення шляхів їх вирішення.

Спроби проаналізувати причини виникнення «мовних конфліктів» здійснювали: А. Белік, І. Кон, В. Малахов, Е. Сміт, Дж. Ротман.

Питанню мовного компромісу як запоруки безконфліктного розвитку країни присвятили свої праці: Б. Ажнюк, В. Горбатенко, І. Кресіна, В. Кулик.

Існує безліч причин і ситуацій для виникнення мовних конфліктів, це такі як: економічні, ідеологічні, політичні.

На наш погляд, будь-яка багатонаціональна країна автоматично потрапляє до категорії «ризиків» щодо виникнення та розвитку мовних конфліктів.

Треба зауважити, що в соціолінгвістиці існують різні підходи до виділення типів конфліктів. Особливе місце займають *конфлікти всередині держави*. Це може бути зіткнення інтересів правлячих політичних еліт; прагненням етнічної меншини реалізувати право на самовизначення щодо мовного питання; відновлення територіальних прав етносу. І ще одним із типів є *конфлікт міждержавного рівня* (наприклад, лінгвістичні спори, або історичний аспект національно-визвольної боротьби).

Нами виділяються такі рівні мовного конфліктування:

- *мегарівень* – вплив і домінування англійської мови у міжнародному спілкуванні;
- *макрорівень* – протистояння регіональної мови з національними;
- *мезорівень* – рівень малих мовних груп;
- *мікрорівень* – рівень взаємодії мовних особистостей;
- *інтрорівень* – рівень взаємодії мов у свідомості неодномовної особи.

Мовні конфлікти характеризуються: *регіональністю; локальністю; тривалістю; регульованістю; двосторонністю* (за кількістю учасників); *міждержавністю* (за географічним показником); *незбройністю та збройністю* (за рівнем ворожості); *позиційністю* (боротьба за лідерство).

Наведемо приклади країн, де існують мовні конфлікти:

Бельгія – питання французької мови складне, проблемне з високим ступенем конфлікту;

Естонія – загострення мовного конфлікту;

Молдова – «мовна війна» і довготривалий національно-мовний конфлікт;

Росія – внутрішні мовні конфлікти (між інтересами різних етнічних груп).

Отже, нейтралізувати мовні конфлікти може тільки продумана мовна політика й узгоджені дії щодо примирення всіх ворогуючих сторін, пошуки консенсусу.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальова Т. В. Мова як чинник національної ідентичності. *Інноваційний розвиток суспільства за умов кроскультурних взаємодій : матеріали міжнар. наук. конф., 20–21 лютого 2008 р.* Суми : СОІППО, 2008. Ч. 3. С. 130–132.
2. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 398 с.
3. Вусик Г. Л. Способи вираження стратегий комунікативного саботажа. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*: серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2019. Т. 30 (69). № 3. С. 1–6.
4. Вусик Г., Павлик Н., Олійник Е. Теоретико-методологічне осмислення проблем міграційної політики щодо вимушено переміщених осіб у сучасному міжнародному просторі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. Вип. 50. С. 20–26.

### **Ольга АНДРЮШКІНА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Богдана САЛЮК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ФРАЗОВІ ДІЄСЛОВА НА ПОЗНАЧЕННЯ НЕЩАСЛИВИХ СТОСУНКІВ У ПІСНЯХ ADELE**

Фразові дієслова в англійській мові становлять досить значну за обсягом, важливу для розуміння мовця та цікаву для вивчення частину лексики. Їх вага при оволодінні англійською мовою є безсумнівною, особливо це важливо як для урізноманітнення мовлення в розмовному реєстрі, так і для широкої синонімії та ідіоматичності у відповідних жанрах творчості, як-от текстах пісень.

Всебічним дослідженням цих лексичних структур займалися такі мовознавці, як Н. Амосова, І. Анічкова, С. Григор'єва, Ю. Жлуктенко, Т. МакАртур, Ф. Палмер, Д. Поуві та інші.

Тексти пісень насичені фразовими дієсловами, за допомогою яких можливо передати весь спектр почуттів та емоцій автора, розвинути ту чи іншу думку. Тому варто вивчити ці лексичні одиниці на матеріалі автентичних текстів, якими є пісні.

**Метою** роботи є лінгвістичний аналіз фразових дієслів для вираження нещасливого кохання і стосунків у текстах пісень сучасної британської співачки Adele.

Фразові дієслова є певною єдністю дієслова та постпозитива (прийменника або прислівника), що разом несуть певне семантичне, передовсім ідіоматичне, значення. За структурою розрізняють перехідні (transitive) та неперехідні (intransitive) фразові дієслова, де перші вимагають після себе додаток, тоді як другі – ні [1, с.12].

Водночас, залежно від того, де знаходиться додаток – між дієсловом і постпозитивом або після них – перехідні фразові дієслова діляться на відокремлювані (separable) і невідокремлювані (inseparable) відповідно [1, с.12]. Наприклад: She **looked the phone number up** – перехідне відокремлюване фразове дієслово; They are **looking into the problem** – перехідне невідокремлюване.

Пісні британки Адель, яка є однією з топових виконавців у світі, переважно стосуються теми кохання і різноманітних почуттів, які воно викликає, а також взаємовідносин між людьми, тож активно використовуються фразові дієслова відповідної тематики.

Нещасливі стосунки є однією з провідних тем. Так, у пісні “Rolling In The Deep” дівчина нарешті бачить усю ницисть колишнього кохання, в її душі розгорається вогонь відплати: “There's a fire starting in my heart // Reaching a fever pitch, it's **bringing me out** the dark // Finally I can see you crystal clear” [3]. Використано перехідне відокремлюване фразове дієслово, позначаючи, що цей вогонь виводить її з темряви, освітлює шлях, допомагає зрозуміти, викристалізувати справжню суть чоловіка.

В іншій пісні, “Hello”, авторка ніби веде телефонну розмову з тим, з ким колись була у стосунках, і висловлює жаль за минулим, пропонує його переглянути: “Hello, it's me // I was wondering if after all these years you'd like to meet // **To go over everything**” [3] (*to go over smth* – переглядати щось [2]). Вона шкодує, що зробила його нещасним. При цьому розуміє, що її жалі вже не мають значення: “At least I can say that I've tried // To tell you I'm sorry for breaking your heart // But it don't matter, it clearly doesn't **tear you apart** // Anymore” [3] (*to tear smb apart* - робити когось нещасливим [2]). Далі вона запитує: “Did you ever **make it out** of that town // Where nothing ever happened?” [3]. Фразове дієслово *to make smth out* у цьому контексті має два значення: 1) зрозуміти щось, особливо причину, чому щось трапилося; 2) змогти побачити або почути щось, особливо зі складнощами [2]. Таким чином, дівчина намагається зрозуміти, чи могло все бути інакше, чи існує інша альтернативна реальність, де вони б не розставались.

Проте, вже нічого не змінити, і наприкінці пісні Адель розчаровано говорить: “It's no secret that the both of us // Are **running out** of time” [3]. *To run out (of smth)* - використати все так, що нічого не залишається [2]. Тож, дівчина розуміє, що вони використали весь свій час, і повернення до минулих стосунків вже не відбудеться.

Отже, проведений лінгвістичний аналіз текстів двох пісень британської співачки Адель засвідчив активне використання фразових дієслів, зазвичай із постпозитивами *out, over, apart* (із семантичним значеннями - не в, поза чогось, завершеність, кінець чогось), аби розповісти історії нещасливого кохання та відносин.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Gairns R., Redman S. *Idioms and Phrasal Verbs: Advanced*. Oxford: Oxford University Press, 2011. 207 p.
2. McCartney M., O'Dell F. *English Phrasal Verbs in Use*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 206 p.
3. Тексти пісень Адель. URL : <https://www.azlyrics.com/a/adele.html>

### Іван БАЛАКІН,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ольга СОПІНА**,  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОСІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У сучасній науковій парадигмі серед лінгвістів зростає інтерес до когнітивних процесів, що відбуваються в мові, а саме до природи та структури стійких словосполучень. Не дивлячись на те, що фразеологізми є предметом постійного аналізу, залишаються невирішеними питання, пов'язані з виявленням загальних та специфічних ознак співвідносності фразем у двох мовах, що обумовлює актуальність нашого дослідження.

Вивченням співвідносності фразем займалися В. Немченко, І. Улуханов, В. Лопатін та ін.

Мета дослідження передбачає аналіз співвідносності компонентів фразеологізмів в українській та російській мовах.

Фразеологізм – стійке сполучення слів, яке характеризується постійним лексичним складом, граматичною структурою і відомим носіям мови значенням [1].

Особливу групу складають українські та російські фраземи, побудовані на повторях кореневих елементів, основ, слів, що складають одну або різні частини мови. Дієслівних прислівників будуються за моделлю дієприкметників, однак не зберігає їхні категоріальні властивості; такі утворення можуть мати варіанти, що свідчать про нестійкість, незакріпленість їхньої формальної організації;

пор.: рос. *лежмя лежать (лежать в лежку), ревямя (ревяма) реветь, даемя давить, ливмя лить*; в українській мові підсилювальні слова можуть мати аналогічну структуру: *лежма (ліжма, легма, лігма) лежати, ревяма ревіти (ревти)*, однак частіше, ніж у російській мові, набувають іншого виду: *ливием (ливнем) лити, як з відра лити* тощо.

Можливі паралельні утворення з віддієслівними та відіменними формами; пор.: *сидмя сидеть, сиднем сидеть // сидьма сидіти, сиднем сидіти*.

Деякі тавтологічні звороти використовуються паралельно з запереченням та без нього; пор.: рос. *слыхом (слухом) не слышать* 'не мати ніякого поняття, уявлення, зовсім не знати'; інколи фразема із запереченням виступає в розширеному варіанті: *слыхом не слышать, видом не видать* із загальним значенням 'нічого не знати, не відати'; пор.: *слыхом слышать, видом видать* 'знати, відати'; укр. *ані (ні) чутки (не) чувати и (ні) слухом (не) слухати, слухом слухати, видом видати*. Менш поширені сполучення з однокорінними прислівниками відад'єктивного утворення: рос. *ругательски ругать* 'дуже сильно сварити'; в українській мові йому відповідає *лаяти на всі заставки*.

Тавтологічні сполучення вводяться з метою підсилення ознаки при порівнянні; вони будуються звичайно за участю сполучників *как // як*, що уподібнюють в таких випадках заздалегідь подібне; пор.: рос. діал. *пушистый как пух* 'занадто пухнастий'; *мелется как меленка* 'про пустодзвонів'; *как буза бузит* 'буяє, б'ється'; *как вертник вертится* 'вести себе неспокійно' та ін. Такого роду звороти використовуються і в українській мові: *як стрель стрельнув* 'бути здивованим чим-небудь': *Як стрель стрельнув у дівчину*.

За фразеосхемами обмеженого набору будуються звороти з повторами слів української та російської мов: *рука в руку, душа в душу, тютелька в тютельку, капля в каплю // рука в руку, душа в душу (у добрій згоді, згоді), тютелька в тютельку, капка в капку (капля в каплю, як викапаній, як вилитий, кістка й мастка)*.

Найчастіше фраземи, що мають яскраве звукове оформлення, не повторюються в іншій мові або будуються за іншим звуковим принципом; навіть при калькуванні не завжди вдається підібрати подібний у звуковому відношенні еквівалент. Пор., з однієї сторони: *от ворот поворот // завертай голоблі; ищи-свищи // шукай вітра в полі*. З іншого боку, українські фраземи не отримують звуковий аналог в російській мові: *на Миколи та й ніколи* (рос. *после дождичка в четверг*); *не за всяку провину києм у спину* (рос. *не всякое лыко в строку*); *обоє рябое* (рос. *два сапога пара*).

Незважаючи на те, що значна частина російської та української фразеології сягає одних і тих же джерел, багато співвідносних за

значенням фраземи суттєво розходяться за мотиваційними ознаками, образною основою та метафоричністю.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Большая советская энциклопедия. URL : <http://www.bse.sci-lib.com>.
2. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія. Харків : Основа, 1990. 152 с.
3. Шанский Н. М., Зимин В. И., Филиппов А. В. Фразеологический словарь русского языка: значение и происхождение словосочетаний. Москва : Дрофа, 1997. 196 с.

### **Іліана БЕРЕЗІНА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Сучасне суспільство висуває високі вимоги щодо рівня іншомовної освіти в особистості. Саме тому дуже важливе вивчення англійської мови з раннього віку, а саме, починаючи з першого класу, відповідно до нових вимог Державного стандарту початкової загальної освіти. Основною проблемою є відсутність природної мотивації у молодших школярів до навчання. Тому сучасному вчителю треба адаптуватися до сучасних методів викладання, вміти вдало їх підбирати та застосовувати у своїй практиці.

Проблема формування іншомовної комунікативної компетентності у молодших школярів є доволі поширеною і має велику кількість досліджень. Пошуком ефективних технологій навчання іноземної мови займалися Е. Берн, Л. Виготський, В. Гатальська, Р. Роджерс та ін. Вплив явища мультиплікації на особистість дитини під час виховання та навчання вивчали Л. Чорна, Н. Маркова, А. Немирич, О. Петрунко та ін. Проте аналіз наукової літератури свідчить, що проблема використання мультиплікації саме на уроках англійської мови в початковій школі не досліджена повною мірою і потребує подальшого розгляду науковцями.

Необхідно відзначити, що у молодших школярів формується здатність спостерігати явища навколишньої дійсності, виявляти взаємозв'язки між ними. При цьому мимовільна увага переважає, а

джерелом емоцій є навчальна й ігрова діяльність. Молодші школярі емоційно вразливі. Розвивається почуття самолюбства, що виявляється у гнівному реагуванні на приниження їх гідності й позитивне емоційне переживання за визнання їх позитивних особистісних якостей [4, с. 6].

Саме тому інтегрування автентичних мультфільмів у навчання є ефективним засобом вивчення мови. Автентичний, тобто підготовлений носіями мови, що дає зразкові еталони вимови, які можна багаторазово відтворювати. Адже перш за все автентичні мультфільми сприяють розвитку фонетичних вмінь та є джерелом лексичного матеріалу. До того ж, варто застосовувати їх не тільки на уроці, а й у позакласній та самостійній роботі, рекомендувати для перегляду школярами вдома. [3].

Оскільки мультфільми не містять складних оборотів мови, мають неважкий зміст та нешвидкий тип мовлення, процес перегляду стає не тільки приємним для учнів, але й корисним. Для дітей створюється оригінальне іншомовне оточення, що дозволяє поповнювати словниковий запас та сприймати вимову та інтонацію. Проте для того, щоб використання засобів мультиплікації було результативним і процес формування іншомовних лексичних навичок в молодших школярів був ефективним, вкрай необхідно дотримуватися систематичності у їх застосуванні [3]. Мультфільми повинні бути автентичними, серія або фрагмент не перевищували 5-10 хвилин, щоб учень приділив на навчальний процес максимум своєї уваги та не втратив мотивацію.

Щодо лексичного наповнення мультсеріалу, то воно повинно охоплювати легкі для сприйняття теми відповідного рівня. Ситуативне спілкування може охоплювати такі теми: помешкання, людина (зовнішність, одяг, професії, їжа), відпочинок (зимовий, літній) й дозвілля (ігри, цирк), природа (пори року) й навколишнє середовище (тварини, рослини, овочі, фрукти), свята (новий рік, вітання), шкільне життя (шкільне приладдя) [1].

Для класної роботи з учнями 6-7 років краще обирати мультсеріали, такі як «Go, Diego, Go!», «Dora the Explorer», «Peppa Pig», «Timon and Pumbaa», «The mini Adventnam саме у постійному повторюванні та гарній наочності, що спрощує розуміння нової лексики та пришвидшує її запам'ятовування. Наприклад: «This is Daddy Pig's office. Hello everyone... Let's begin the tour. Mr. Rabbit, can we start at your desk? We certainly can. My job is all about numbers. I take a very important **piece of paper**. I take a **rubberstamp (печатка)**, and **stamp (ставлю печатку)** the paper. Wow. What a great job Mr. Rabbit has. Can I **do some stamping?**». Надзвичайно важливо, щоб робота з мультсеріалами мала змогу поєднувати виконання вправ і завдань, орієнтованих на пошук, виділення і фіксацію лексичного матеріалу.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич О. Б. Мультфільм на уроці іноземної мови. *Педагогика. Современные методы преподавания*. URL : [http://www.rusnauka.com/32\\_PVMN\\_2011/Pedagogica/5\\_97547.doc.htm](http://www.rusnauka.com/32_PVMN_2011/Pedagogica/5_97547.doc.htm)
2. Кочерга І. М. Формування іншомовних умінь учнів початкової школи на уроках англійської мови засобами мультиплікації. URL : [https://www.psyh.kiev.ua/Кочерга\\_І.М.\\_Формування\\_іншомовних\\_умінь\\_учнів\\_початкової\\_школи\\_на\\_уроках\\_англійської\\_мови\\_засобами\\_мультиплікації](https://www.psyh.kiev.ua/Кочерга_І.М._Формування_іншомовних_умінь_учнів_початкової_школи_на_уроках_англійської_мови_засобами_мультиплікації).
3. Особливості спливу мультфільмів на соціалізацію учнів молодшого шкільного віку. URL : <https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/71169cb280c8c4d1da9833339b4174e2.pdf>

### **Валерія БЄТЄВА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ У ТЕКСТАХ ОНЛАЙН-МЕДІА**

Останнім часом зріс інтерес лінгвістів до виразності медійного мовлення. Це пояснюється силою їх інформаційно-психологічного впливу на аудиторію. Особливого значення самовираження набуває у сферах політики та журналістики. Він спонукає аудиторію до певної реакції на інформацію, впливає на життя суспільства, свідомість та уявлення людей. При перекладі медіатекстів, перекладач часто має труднощі, пов'язані з необхідністю максимально коректно передати суть інформації, не втратити стилістичне забарвлення та уникнути двозначності. У зв'язку з цим актуальним видається дослідження лінгвістичних та перекладацьких аспектів експресії в медіатекстах.

Експресивність (лат. Expressio) – «властивість тексту або частини тексту, яка передає зміст з підвищеною інтенсивністю та призводить до емоційного чи логічного підкріплення, яке може бути або не бути образним» [3, с. 51]. Автор повідомлення неминує виражає суб'єктивне ставлення до змісту чи адресата тексту, коли вкладає повідомлення у мовну форму. Тому експресія – це виявлення індивідуальності мовця в емоціях і оцінках суб'єкта. Для вираження емоцій у лінгвістиці використовуються одиниці всіх рівнів мови. До емоційних засобів вираження належать фонетичні, лексичні та граматичні засоби. Фонетичні засоби вираження емоцій – це, насамперед інтонація, наголос, тон. Вони поєднують ці фонетичні характеристики з поняттям

просодії і утворюють систему засобів, яка властива тільки цій мові та за допомогою яких можна виразити й зрозуміти емоції.

З метою передачі реальної картини подій адресату та створення емоційного враження про них використовуються експресивно-забарвлені слова, а саме:

- іменники абстрактної семантики (hatred of war, honor, torture),
- інтенсифікатори (really, entirely, simply),
- прикметники, що характеризуються є експресивно-забарвленими (so important, it's too serious, maximum damage),
- модальні дієслова (cannot, have to, must),

Однією з головних мовних особливостей мови ЗМІ є принципова неоднорідність стилістичних засобів; використовується спеціальна термінологія та емоційно забарвлена лексика, поєднуються стандартні та експресивні засоби мови. Дослідники (В. Богуславська, Т. Добросклонська, А. Белл, Р. Фаулер, Т. Дейк, М. Монтгомер, І. Лисакова, О. Пономарів) виділяють чотири функціональні жанрові типи медійних текстів: новини, інформаційна аналітика та коментарі, публіцистика та реклама.

Новинним текстам властива глобальна клішейність, високий ступінь культурно-ідеологічної модальності. Тут присутня суха, «протокольна» манера викладу та відсутність суб'єктивно-оцінних елементів мови. Виняток становлять лише ті випадки, коли цитується фрагмент прямої мови мовця, що містить експресію. У новинних текстах при перекладі емоційно-оцінної інформації вдаються до контекстної підміни образів, щоб зберегти семантичну інформацію («Ми ніколи не повернемо наші стосунки в норму»).

Інформаційно-аналітичні тексти наповнені виразними емоційно-оцінними засобами. При передачі образно-емоційно-оцінних засобів найчастіше використовується контекстна заміна образів (шляхом посилення внутрішнього авторитарного контролю – «все більше закручувати гайки всередині країни») і доповнення для надання тексту великої емоційності.

Публіцистичні тексти демонструють увесь спектр лексико-стилістичних і синтаксико-стилістичних засобів експресивності й емоційної напруженості. Також поширене просторіччя та сленг (I wanna save the history, they only chew the fat). У публіцистичних текстах перекладачі зберігають образність та інші суб'єктивно-оцінні емоційні елементи в композиції тексту перекладної мови (But why aren't Crooked Hillary & the Dems the focus? Hillary and company?); контекстна заміна зображення (The standard line of defense of President Trump during the investigation of russia's actions suffered a slight setback'); транскрипція та

калькування при перекладі неологізмів та евфемізмів; синтаксична асиміляція при передачі емоційного синтаксису [1, с. 145].

Можна стверджувати, що загальна методологічна передумова сучасної газети полягає в прагненні спонукати читачів до спільної рефлексії. Тенденція антропоцентризму призводить до певної діалектики мовних функцій у статті: функція спілкування починає конкурувати з функцією спілкування.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Остроушко О. А. Лексичні трансформації при перекладі англійських інформаційних текстів українською мовою. Київ : Філологічні студії, 2010. 208 с.

2. Navitskaite E. A. Expression of the semantic category of expressiveness in journalism dedicated to Islam. *Bulletin of IGLU. Series: Philology*. Irkutsk, 2011. № 2 (14). S. 49-55.

### **Яна БОНДАР,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

### **FORMATION OF LOGICAL SKILLS OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

In the context of globalization, the radical reform of the world community, the problem of the formation of the intellectual elite of society receives a priority status. A special role belongs to higher education, which has recently taken part in the Bologna process, thus integrating into the European system of higher education. In this regard, the professional training of teaching staff requires improvement, the purpose of which is to form the readiness of future teachers for independent creative activity, for the ability to find answers to emerging questions on their own initiative, to demonstrate knowledge and skills of logical thinking.

Thus, the relevance of the study lies in the fact that the formation of the logical mental potential of future specialists receiving higher education is an integral part of the tasks that the employees of higher educational institutions face. Getmanova, Bryushinkin, Petrov considered aspects of the formation of a culture of teacher's logical thinking. The aim of the study is to determine the logical skills necessary for the process of forming a culture of logical thinking of future teachers and to identify the complexities of this process.

Logical skills provide effective logical activity, based on the appropriate processing of already formed judgments and concepts (according to the laws of logic). A high level of possession of logical skills provides for the acquisition of new, deeper knowledge (output).

In the psychological and pedagogical literature, the main feature of analysis is emphasized – decomposing the subject into its components (elements, parts, signs). It is the analysis that provides knowledge about the individual qualities of the object under study, but it does not reflect it as a whole. To obtain such knowledge, synthesis is necessary, which is a mental connection of the constituent elements of objects or phenomena into one whole as a certain totality. From the point of view of O. Sichivica, there are such types of analysis and synthesis (depending on the degree of knowledge of the object, on the depth of penetration into its essence):

Direct or empirical analysis and synthesis are used at the stage of superficial acquaintance with the object. In this case, the selection of certain parts of the object, the consideration of its qualities. This type of analysis provides an opportunity to recognize the phenomenon, but it is insufficient to deep into the essence.

1. Return analysis, in which the operations of analysis and synthesis are not performed mechanically, but are based on certain theoretical concepts, reflections on cause-and-effect relationships, which leads to the identification of patterns.

2. Structural genetic analysis allows the most profound insight into the essence of the concept.

However, analysis and synthesis do not cover all aspects of the formation of a culture of logical thinking of future teachers; they also include abstraction and generalization. Abstraction in its highest forms is the disclosure of the most essential qualities of concepts through their connections and relationships. Starting from the concrete and returning to it through the abstract, cognition mentally reconstructs the concrete in the ever greater fullness of its content. [2] An important role in the formation of the logical competence of the future teacher should be occupied by the ability to generalize, the essence of which is to determine the most important qualities, characteristics, in the formation of concepts, laws, and basic ideas of the subject being studied.

Performing logical operations with initial knowledge: analysis, synthesis, comparison, abstraction and obtaining certain provisions, establishing cause-and-effect relationships of the obtained provisions with the initial knowledge, students need to prove the truth of the received provisions. Thus, in modern conditions of increasing requirements for improving the personnel potential of the educational link, the formation of logical skills and abilities should be integrated into the process of preparing a future teacher.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Arno A. and Nicole P. Logic or the ability to think correctly. *Publishing house "science"*. 1991. P. 7.
2. Getmanova A. D. Logic student. 3rd research paper. Moscow : CheRo, 2000. 304 p.
3. Lerner I. Didactic system of teaching methods. Moscow, 1976.
4. Ivin A. A. Logic. Moscow, 2002. P. 345.

## **Карина ВИШНЕВСЬКА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Юлія ГЕРАСИМЕНКО,**

к.філол.н., старша викладачка (БДПУ)

## **INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH**

In the conditions of the existence of the information society, along with traditional forms of education, modern methods are increasingly used, which are based on innovative technologies, focused on the individual needs of the student and his level of knowledge, which makes it possible to make the educational process more flexible, universal and person-oriented.

The existing realities of today are characterized by radical and rapid changes and at the same time unstable and unpredictable events that occur all the time. Foremost, this applies to socio-cultural transformations that fundamentally transform the world view of both an individual and society as a whole.

The purpose of our research is the specifics of innovative technologies in teaching English. During the exploration, we plan to consider expanding the functions of innovative technologies as a tool of the educational process, as well as maintaining and increasing students' motivation to study.

The study and improvement of innovative technologies in teaching English is a topical topic of modern methodologists and researchers (Y. Herasymenko, L. Konoplianyk, G. Motteram, U. Naumenko, O. Dubaseniuk, ect.).

Modern education involves implementation through the introduction of innovative educational technologies, mainly with the use of information and telecommunication technologies with mediated (at a distance) or fully mediated interaction between the learner and the pedagogical worker [1].

Distance learning today is the most effective way of conducting classes, in conditions of isolation of students and teachers. Distance

learning of a foreign language quite effectively complements basic education or is used for distance learning. In general, when comparing classroom classes in offline and online formats, it should be noted that the comparison of these learning methods refers to the flexibility of the learning schedule, as an absolute advantage of distance learning. Considerable attention is paid to the convenience of distance education, which allows the student to work at a time convenient for him and to study the material repeatedly if necessary. However, in the conditions of organizing the educational process according to a fixed educational schedule, online learning according to the approved educational program does not provide the student with all the advantages of distance education. On the one hand, educational classes organized according to a schedule in real time differ only in the remoteness of students, but on the other hand, with such an organization of the educational process, the role of the teacher changes significantly. The teacher has special requirements. Special requirements include the ability to use ICT tools (information and communication technologies). At the same time, distance learning is connected with ICT, it requires competence not only of the teacher, but also of those who study – the ability to apply knowledge of information and communication technologies in the educational process [2].

Taking into account the global transformational changes of society, the introduction of innovative learning technologies into the educational process is taking place at a rapid pace, expanding and optimizing the existing functions and tools of education [1]. The use of the virtual environment provided an opportunity for teachers to take into account the different level of knowledge of students when conducting webinars, focusing on the results achieved by students on educational platforms. Considering the above, we noted that there is a change in priorities when assessing the role of innovations in the educational process. Modern innovative technologies in teaching English in institutions of higher education cease to perform an auxiliary function and gradually begin to play a leading role in the modern education system.

## **REFERENCES**

1. Герасименко Ю. Інноваційні технології у викладанні англійської мови у закладах вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2021. С. 115–120.
2. Simonson M. R., Schlosser L. A., Hudgins T. L. Distance Education: Definitions And Glossary Of Terms. 3rd edition. Information Age Publishing, 2009. 258 p.

**Юлія ГАБРОВА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **ОСОБЛИВОСТІ СЕРЕДОВИЩА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**Актуальність теми.** Середовище формування та розвитку міграційних процесів – це багаторівнева і складна система факторів, які впливають на переміщення населення. Сучасна міграційна активність населення України продовжує залишатися на високому рівні.

Незважаючи на високу увагу науковців й експертів до міграційної проблематики, треба зауважити, що оскільки глобалізація породжує міждержавну конкуренцію за людські ресурси, вплив на міграційні процеси залежить від транскордонних регіонів.

**Мета роботи** – дослідження особливостей середовища формування та розвитку міграційних процесів.

Ми робимо спробу дослідити політику запобігання міграційних втрат, актуальну для суспільств з неконтрольованими і зростаючими міграційними процесами. В Україні домінує міграція з трудовою метою, яка має такі етапи: підготовка до міграції; сімейна міграція; адаптація й інтеграція; вимушене повернення (депортація, екстрадіяція); асиміляція наступних поколінь.

Треба зауважити, що кожній людині властиві різні цінності, інтереси, потреби, що формують її поведінку. На нашу думку, від моделі поведінки (трудової, економічної, соціальної) залежить стратегія якості життя людини. Така стратегія може бути орієнтованою на виживання в складних ринкових умовах, а також на забезпечення рівня життя, що дозволяє задовольнити свої потреби.

Потенціал міграції зростає, якщо в суспільстві відсутнє доступ до ринку праці, житла, якісних послуг.

Етап підготовки до міграції спонукає особу до збору певної інформації, вивчення досвіду інших осіб, формування уподобань щодо переміщення у конкретну країну, або регіон.

Якщо особа готова йти на ризик і мігрувати, це її внутрішня психоемоційна особливість і відстань міграції тоді може бути будь-якою.

Для населення багатьох держав потужними факторами на етапі підготовки до міграції є екологічні умови.

Цікаво, що відношення до мігрантів також може змінюватись унаслідок стрімкого зростання їхньої кількості.

Регулятором відношення корінного населення до мігрантів є влада.

Загострення демографічної кризи, брак кваліфікованих кадрів на ринку праці, споживачів освітніх послуг обумовлюють необхідність стимулювання *рееміграції*.

Отже, для того, щоб міграційний процес був «успішним», необхідно мати цільову підтримку.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Вусик Г. Л. Способи вираження стратегій комунікативного саботажа. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*: серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2019. Т. 30 (69). № 3. С.1–6.

2. Вусик А. Л. Распространение слухов и сплетен как культурно контролируемое взаимодействие в малых группах. *Управление в социальных и экономических системах: материалы XXV Международной научно-практической конференции* (Минск, 12 мая 2016 г.) / редкол.: Н. В. Суша (предс.) и др. Минск : Минский инновационный университет, 2016. С. 149–150.

3. Кремень О. І., Гавриш О. В. Міграційні процеси в Україні: особливості, причини та їх наслідки. *Економічний простір*. 2013. № 76. С. 17–27.

4. Крупка Л. Трудова міграція як індикатор соціального, економічного та політичного життя України. *Демократичне врядування*. 2008. Вип. 1. URL : <http://zvukraine.lviv.mobi/?p=3303>.

5. Міграційна статистика в Україні та шляхи її удосконалення: аналітична записка. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/migraciyna-statistika-v-ukraini-ta-shlyakhi-ii-udoskonalennya>.

### **ДАР'Я ГОРУЛЬКО,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікації

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Сьогодні простежується тенденція приділяти основну увагу комунікативному спрямуванню у відборі змісту навчання англійської мови, а також формуванню високого рівня комунікативної компетентності. Саме тому перед викладачем англійської мови постає важливе питання щодо вибору відповідних форм і методів навчання для досягнення максимального навчального ефекту. Від правильності

вибору методів навчання залежить успіх і отримання задоволення від результативної роботи, а також досягнення цілей навчання як в теоретичному так і практичному оволодінні англійською мовою.

Проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності присвячено дослідження: В. Аїтова, Н. Бідюк, Л. Біркун, І. Зимньої, М. Кенела, Г. Китайгородської, С. Козак, О. Леонтьєва, Є. Пассова, С. Савіньона, М. Свейна, В. Скалкіна, Д. Хаймза та ін.

У науково-педагогічній літературі не існує єдиного підходу щодо визначення структури іншомовної комунікативної компетентності. На думку Н. Бідюк її складниками є: дискурсивна (здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, за допомогою різноманітних синтаксичних і семантичних засобів); соціолінгвістична (здатність здійснювати мовленнєвий акт і дискурс відповідно до певного соціолінгвістичного контексту іншомовної комунікації); стратегічна (здатність обирати адекватну стратегію дискурсу з метою підвищення ефективності іншомовної комунікації); лінгвістична (здатність розуміти та продукувати раніше засвоєні або аналогічні їм висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові висловлювання іншомовного середовища) [1, с. 160]. При цьому Н. Завіниченко виділяє три компоненти іншомовної комунікативної компетентності [2, с. 47]: гностичний, комунікативний та емоційний.

Отже, іншомовна комунікативна компетентність – це явище багатоаспектне. Важливо при її формуванні враховувати всі види мовленнєвої діяльності, а саме: усні: аудіювання, говоріння та письмові: читання й письмо та гармонійно застосовувати сучасні методи навчання. Загалом розрізняють декілька моделей навчання: традиційна, де студент виступає в ролі "об'єкта" навчання, тобто (слухає і дивиться); активна, де він є "суб'єктом" навчання (самостійна робота, творчі завдання); інтерактивна, за якої відбувається взаємодія між студентом і викладачем. Науковці відмічають пасивний характер традиційного навчання, коли студент має засвоїти і відтворити матеріал. За такого навчання студенти майже не спілкуються один з одним і не виконують творчих завдань. Активна модель навчання заохочує учасників навчального процесу до вдосконалення власного досвіду, вона перетворює репродуктивний характер навчання на той, що детермінує студентів до самостійної організації навчання. Дієвими для навчання англійської мови є методи презентації нового матеріалу: "Brain storm", "Guess what!", "Claster". В цілому, активне навчання сприяє активізації пізнавальної діяльності і підвищенню мотивації до вивчення предмету.

Особливу роль в цьому навчанні відіграють інтерактивні форми і методи, які спираються не тільки на процеси сприйняття, уваги і

пам'яті, а, перш за все, на процеси творчого продуктивного мислення, поведінки і спілкування. Термін "інтерактивний" походить від англійського слова "interact", що означає "взаємодіяти", тобто інтерактивне навчання – це такий вид організації навчального процесу, за якого стає можливим і очікуваним певний результат. Сутність інтерактивного навчання полягає у тому, що тут відбувається постійна, активна взаємодія всіх учасників на засадах взаємного навчання, навчання у співпраці, де і той, хто навчає і той, кого навчають є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, аналізують і рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Серед методів інтерактивного навчання існують різноманітні творчі завдання, проектна діяльність, робота в малих групах, навчальні ігри, рольові освітні ігри, різні розминки, мозковий штурм.

Отже, розвиток комунікативної компетентності залежить від багатьох факторів. Перш за все від знань і умінь вчителя та творчого підходу. А використання інтерактивних форм роботи під час вивчення іноземної мови є чудовим інструментом для вдосконалення мовленнєвих навичок та підвищення соціальної адаптації учнів.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Бідюк Н. М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя-філолога: зміст та структура. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. праць Третьої Міжнар. наук.-практ. конф., (12–14 листоп. 2012 р.). Львів, 2012. С. 158–160.

2. Завініченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2003. 202 с.

### **Ігор ГРИГОР'ЄВ,**

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

**Постановка проблеми.** Більшість фахівців, що працює в різних галузях, намагається користуватися російською мовою, часто

не усвідомлюючи, що говорить суржилом. Українська мова як державна повинна використовуватись в документації, діловій комунікації. Відповідно системи вищої освіти сучасної України постає завдання подолання суперечностей, викликаних вживанням неоднакових мовних систем у комунікації. Вирішенню зазначеної проблеми може, сприяти опрацювання двох мов, які функціонують у розмовному спілкуванні у вигляді безсистемної суміші.

Тому **предметом** нашого дослідження є формування в студентів навичок: усвідомленого коректного використання обох мовних систем, а **метою** нашого дослідження є визначити елементи мовної компетенції у зв'язку з перешкодами здійснення комунікації студентів 1-2 курсів вищих навчальних закладів; запропонувати систему вправ, що сприятиме формуванню навичок, система яких визначається як лінгвістична та прагматична компетенція.

Для вивчення цієї проблеми можуть бути застосовані такі **методи**: робота з фаховими текстами; робота з нормами літературної мови (вивчення правил), опрацювання текстового матеріалу, робота з інтернет джерелами та першоджерелами, ознайомлення з нормативно-правовою базою.

Питання методики викладання української мови у вищій школі висвітлено в працях сучасних українських учених-педагогів: Т. Симоненко, Н. Босак, М. Вахницької, Т. Окуневич, Ю. Тельпуховської, Г. Берегової, В. Момота, С. Вдовцової, Н. Бородіною.

Процес викладання української мови має на меті вирішення наступних основних завдань:

- опанування студентами орфографічних, пунктуаційних, орфоепічних та стилістичних норм сучасної української літературної мови [1, с. 30];

- опанування студентами правил складання документів різного призначення українською мовою [2, с. 11];

- опанування студентами стилістичних норм використання термінології, характерної для відповідної галузі знань [3, с. 483];

- навчання студентів навичок розрізнення явищ кількох мовних систем (мови, що використовується в повсякденному спілкуванні, та української) [3, с. 483].

У зв'язку з перерахованими завданнями постає питання вироблення ефективної системи вправ, яка дозволила б створити умови для розвитку відповідних навичок у студентів. Слід зазначити, що серед факторів, сутності нашого дослідження, які визначають особливості організації навчальної діяльності під час вивчення курсу української мови, можуть бути наступні:

- вихідний рівень володіння українською мовою студентами;

- вихідний рівень володіння літературними нормами мови, що використовуються в спілкуванні;

- присутність у групі тих, хто навчається, студентів-іноземців;

- явища інтерференції;

- індивідуальні особливості окремих студентів.

Таким чином, основною вадою лінгвістичної та прагматичної компетенції студентів є неадекватний рівень потреби спілкування та володіння українською та російською мовами. Ця загальна проблема є і базою для розвитку характеристик мовленнєвої компетенції, які створюють перешкоди та непорозуміння під час комунікації.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Рицар Б. Стандартизація української термінології та її гармонізація з міжнародною – головний чинник утвердження державності України. *Стандартизація, сертифікація, якість*. 2001. № 1. С. 30–32.

2. Тельпуховська Ю. М. Навчальний переклад як засіб формування мовної компетенції майбутніх учителів початкових класів (в умовах російсько-української двомовності) : автореф. дис. ... наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2005. 16 с.

3. Тихоненко О. Проблема інтерференції в усному українському мовленні студентів-аграріїв. *Вісник Львівського університету. Сер. Філологія*. 2004. Вип. 34. Ч. 2. С. 482–485.

### **Вікторія ГРИЦАЙ,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Олена КРИЖКО,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З КОМПОНЕНТАМИ-НАЗВАМИ ТВАРИН**

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки спостерігається зростання інтересу до вивчення фразеології. Зокрема, досліджується внутрішня форма й мотивованість фразеологічних одиниць, їх системні відношення, утворення фразеологізмів. Особливу увагу привертає дослідження національної специфіки фразеології, оскільки вона в кожній мові має своє вираження і засвідчує її національний колорит. У фразеології досить повно відображується досвід народу, своєрідність його світобачення.

Фразеологія бере початок ще в XIX ст., зокрема у працях О. Потебні, проте як окрема лінгвістична дисципліна, вона виникла в 40-х роках XX ст. Її формування пов'язане з ідеями французького мовознавця Ш. Баллі, а також з дослідженнями В. Виноградова. Вагомий внесок у розвиток сучасної фразеологічної науки зробили такі дослідники, як Л. Авксентьев, Н. Бабич, О. Бабкін, В. Білоноженко, І. Гнатюк, М. Коломієць, Л. Скрипник, В. Ужченко та ін. Однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики є ідеографічний опис фразеології, зокрема вивчення окремих тематичних груп фразеологічних одиниць. Цьому питанню присвячені праці Ю. Прадіда, П. Редіна, І. Тимченко та ін.

Здійснення комплексного аналізу структурних та семантичних особливостей фразеологізмів з компонентами-назвами тварин зумовлює актуальність цього дослідження.

Мета роботи – здійснити структурно-семантичний аналіз українських фразеологізмів з компонентами-назвами тварин. У роботі використовується описовий метод з елементами компонентного аналізу.

У сучасній фразеологічній науці сформувався новий погляд на зміст поняття стрижневого компонента фразеологізмів. Зокрема, розглядають вплив компонента на значення фразеологізму. Вважають, що компоненти фразеологічних одиниць є словами і зберігають їхні основні ознаки. При утворенні фразеологізмів компонент-назва тварини зазнає певних змін на лексико-семантичному рівні, а тому термінологічна назва тварини набуває нових ознак.

Фразеологічні одиниці з компонентом-назвою тварини об'єднуються у фразеосемантичні поля на основі таких характеристик, як: 1) фізіологічно-інтелектуальний стан людини; 2) психологічно-вольовий стан людини; 3) емоційний стан людини.

Фразеосемантичне поле фразеологізмів із компонентом-назвою тварини, що відображають *фізіологічно-інтелектуальний стан людини*, об'єднує мікрополя фразеологізмів на позначення: а) фізичних недоліків і вад: *глуха тетеря; як (мов, ніби і т. ін.) тріска*; б) браку інтелекту, розуму, мудрості: *жуки в голові; сон рябої кобили*; в) браку логічного мислення, знання, освіченості і загалом суцільне незрозуміння: *ні грач ні помагач; смішити горобців (людей)*; г) надмірної уваги, інтересу, надтоїдливість: *сунутися з своїми козами на торг; як (мов, ніби і т. ін.) оса; як (мов, ніби, наче і т. ін.) сарана*; г') недосвідченості: *жовтороте пташеня (пташа)*.

Друге фразеосемантичне поле фразеологізмів із компонентом-назвою тварин, що відображають *психологічно-вольовий стан людини*, об'єднує мікрополя, в яких ці одиниці вживаються на позначення: а) нестриманості: *викидати / викинути коника*;

б) надмірної балакучості, пліткарства: *вертити язиком як корова хвостом*; в) необачності, необережності, неуважності: *метати бісер свиням*; *ловити гав*; в) упертості: *як віл на рогатину*; г) безініціативності, байдужості: *хоч вовк траву їж*.

Фразеосемантичне поле фразеологізмів із компонентом-назвою тварини, що відображають *емоційний стан людини*, містить два мікрополя: 1) ФО на позначення почуттів особистості: *[якась] муха вкусила*; *пекти раків*; 2) ФО на позначення міжособистісних почуттів: *брати бика за роги*; *одного гніздечка птиці*.

Отже, класифікація матеріалу дала змогу визначити характеристики людини, які найбільш засуджуються або ж заохочуються українським суспільством, а також назви тварин, які найчастіше вживаються для відбиття тих або інших якостей людини. При цьому можемо констатувати, що найбільш засуджувані й схвальні в українському суспільстві індивідуальні риси людини. Хоча кількість прикладів, що належать до групи індивідуальних особливостей людини, значно перевищує кількість прикладів, що належать до групи соціально зумовлених особливостей людини. При цьому важливим є те, що згадана перевага здійснюється за рахунок прикладів, що характеризують психологічно-вольовий і емоційний стани людини.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Фразеологічний словник української мови : у 2-х книгах. Київ : Наук. думка, 1993. Кн. 1. 528 с. ; Кн. 2. 980 с.

### **Вікторія ГУБА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Неля ПАВЛИК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНО-ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА**

Сучасні наукові дослідження в галузі лінгвостилістики трактують індивідуальний стиль письменника як сукупність глибинних процесів, пов'язаних із створенням художнього твору, низку мовно-виражальних ресурсів, що репрезентують творчий почерк автора, адже кожен з них у межах власного ідіостилію формує свою систему художніх засобів для емоційного впливу на читача. Комплексний аналіз тексту передбачає аналіз зображальних елементів на всіх лінгвальних рівнях, тропейних засобів і стилістичних фігур, механізмів створення

експресивності тексту, важливих для відтворення світобачення автора, його думок, почуттів, впливу на реципієнта тощо.

З-поміж засобів мовної виразності на особливу увагу заслуговує **повтор** – один із найпоширеніших прийомів художнього мовлення, відомий ще з античних часів, який активно використовують оратори, політики, письменники та ін. У науковій роботі ми спробували описати роль повтору в організації художнього тексту, що зумовлює **актуальність** дослідження. **Мета** – проаналізувати означену стилістичну фігуру як засіб відтворення особливостей авторського стилю Василя Симоненка. **Методи дослідження** – у роботі застосовувалися метод лінгвістичного опису мовних фактів та семантико-стилістичний метод.

«Повтор – це стилістична фігура, яка утворюється спеціальним нагромадженням певних елементів мови у вигляді повторного їх вживання в одному висловлюванні. Повторюватися можуть як окремі слова, так і одиниці синтагматичного типу» [2, с. 359]. Погоджуємося з думкою І. Чередниченка, котрий називав повтор одним із естетичних прийомів, який посилює художньо-зображальні властивості мовних одиниць і разом з тим служить засобом контекстуальної організації висловлювання [3, с. 381]. У лінгвостилістичній літературі виділяють такі їх види: звукові, морфемні (кореневі), лексичні, синтаксичні, композиційні (анафора, епіфора, багатосполучниковість).

Повтор як художній елемент ідіостилу Василя Симоненка цікаво простежити на фонетичному і лексико-синтаксичному рівнях, як композиційний прийом, а також з погляду стилістично-функційного потенціалу у творі. Аналіз творчого доробку обраного поета дозволяє говорити про актуалізацію таких видів повтору:

– **Алітерація**, наприклад:

*Ти ідеш... Звичайно, не до мене,*

*Не мені замріяність несеш.*

*Ніжна й добра, щедра і шалена,*

*Іншому в обійми упадеш [1, с. 201] –*

багаторазова алітерація *н*;

– **Асонанс**, наприклад:

*Ніч безсонна, довга й монотонна,*

*ще й тягуча, ніби тишина.*

*Місяць сів, мов кіт, на підвіконня:*

*темряву, як мишу, умина [1, с. 182] –*

паралельні повтори *о, и, і*;

– **Монофонічний та поліфонічний повтор**, наприклад:

*...очі твої одні [1, с. 266] – монофонічний повтор;*

*Слів на описи не трачу, словом не передаси*

*їх земної, безсловесної, дивовижної краси [1, с. 168] –*

поліфонічний повтор;

– **Анафора**, наприклад:

*І руки лагідно до мене простягла,*

*І так чарівно кликала й манила* [1, с. 159];

**Можна** *жить, а можна існувати,*

**Можна** *думать – можна повторять* [1, с. 154];

– **Епіфора**, наприклад:

*І жити **спішити** треба,*

*Кохати **спішити** треба* [1, с. 266];

– **Паронімічна атракція**, наприклад:

*У мене в роздумах проходили семестри.*

*Були зі мною **сум і самота***

*Та ще нудьга й додука, ніби сестри* [1, с. 171].

Поглиблений аналіз дозволяє стверджувати, що тропеїчні засоби, зокрема повтор, виявлений у поезії письменника, становить вагому частину його ідіостилю, відзначається особливим стильовим потенціалом і сприяє створенню яскравих образів в обстежених художніх текстах.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Симоненко В. Вибрані твори / упор. Анатолій Ткаченко, Дана Ткаченко. 2-ге вид. Київ : Смолоскип, 2012. 852 с.
2. Сучасна українська літературна мова: Стилістика / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1973. 588 с.
3. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. Київ : Рад. шк., 1962. 495 с.

## Зорина ЗАДОРЖНЯ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Оксана ДУБРОВА,**

к філол.н., доцент (БДПУ)

## ФІТО- ТА ЗООФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стрімкий розвиток суспільства, процеси інтеграції вимагають від людей, і зокрема, молоді, не лише якісних знань у певній галузі, а й досконалого володіння англійською мовою, яка на світовій арені спілкування стала однією з основних мов.

Тож можна сказати, що найголовнішою знаковою характеристикою сучасної людини є володіння іноземними мовами, тому одним з

найголовніших завдань навчальних закладів у нашій державі є навчання іноземній мові й формування іншомовної комунікації учнів та студентів. Хоча знання англійської мови як мови міжнародного спілкування набувало масової актуальності лише на початку 2000-х років, на думку вчителів та викладачів, будь-яке вивчення іноземної мови неможливе без знання культури, традицій та звичаїв того народу, мова якого вивчається.

Отже, англійська мова багата на фразеологізми, які завжди були важливою лексичною складовою її словника. Без знання фразеологізмів вивчення англійської мови, на нашу думку, буде неповноцінним, тому заслуговує більш детального вивчення і саме цим зумовлена *актуальність* нашої розвідки.

Проблемами фразеології займався й продовжує займатися багато як вітчизняних (О. Потебня, І. Срезневський), так і зарубіжних учених (Ш. Баллі, Є. Поліванов), адже фразеологічний корпус мови, зокрема, англійської, це складний конгломерат сталих виразів, що відображають історію народу, особливості побуту та своєрідність культури. Отже, *мета* нашого дослідження – вивчення та аналіз англійських фразеологізмів з компонентами фітонімами та зоонімами.

Так, фіто- та зоофразеологізми є однією з найбільших груп фразеологічних одиниць, які найчастіше використовуються на уроках при вивченні англійської мови, тому що саме вони володіють великим методичним та інформаційним потенціалом. Англійські фітоморфні та зооморфні фразеологізми виконують різні функції у мові, характеризуючи людей, предмети та явища абсолютно з різних боків: це і зовнішній вигляд, й інтелектуальні здібності, й вчинки, а також поведінка та риси характеру тощо.

Тож, на нашу думку, саме ці лексичні одиниці найвдаліші при вивченні англійської мови. Так, наступні англійські фразеологізми «*a snake in the grass*», «*to fish in troubled waters*», «*cool as a cucumber*», «*a dog in the manger*», «*the lion's share*», «*love me - love my dog*» [1] мають відповідники в українській мові – «*змія підколотна*», «*рибалити у каламутних водах*», «*холоднокровний, мов огірок*», «*собака на сні*», «*левова частка*», «*любий мене – люби й мого собаку*». Варто наголосити, що деякі з них не є повними еквівалентами, але саме це і є головним на уроці, тому що учням дуже цікаво за допомогою уяви та вже набутих знань знаходити правильні переклади та обігрувати, закріплювати їх у діалогах, монологах та інших комунікативних ситуаціях.

Адже найголовнішим завданням будь-якої фразеологічної одиниці є передача емоційно-оцінного відношення до того чи іншого явища чи предмета, тобто важливою рисою фразеологізму є його експресивність, за допомогою якої відбувається вплив на «реципієнта з метою викликати у ньому певні конотативні рефлексії щодо об'єкта референції. Відбувається оцінювання явища (засудження, схвалення, нейтральність

сприйняття тощо), тобто у свідомості отримувача інформації виникає асоціативно-образний зв'язок, що лежить в основі непрямой фразеологічної номінації, не тільки сприяє адекватному декодуванню змісту висловлювання, але й виступає стимулом для появи в адресата оцінної та емоційної реакції» [1, с. 38].

Отже, сучасна англійська мова надзвичайно насичена фіто- та зоофразеологізмами. Активне їх використання у щоденному спілкуванні надає останньому яскравого експресивного забарвлення, робить комунікацію насиченою, емоційною, живою, тому розвиток лексичної компетенції за участі фразеологізмів на уроках англійської мови є дуже важливим та ефективним.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Аверина М.А. Соматизм как компонент фразеологической единицы русского и английского языков. *Альманах современной науки и образования*. 2013. №6. С. 11–13.

2. Dictionary of American Idioms. URL : <http://idioms.thefreedictionary.com>.

### **Анастасія КАЗМИРУК,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Світлана ГЛАЗОВА**,  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **НЕНОРМАТИВНА ЛЕКСИКА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ**

**Актуальність.** Ненормативна лексика стала невід'ємним елементом творчості багатьох письменників. Саме свідомий відхід від стандартів, зумисна деконструкція канону сучасної української художньої літератури формує статус його авторам.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Лайлива лексика активно вивчається дослідниками. Так на позначення лайливої лексики науковці використовують термін “інвективна лексика”. Дослідниця В. Носова трактує інвективи як “знижені лексичні одиниці, що порушують літературну норму й виражають негативні емоції мовця, насамперед, у конфліктній комунікації. При цьому, адресант має на меті образити, принизити, девалоризувати опонента або продемонструвати негативну оцінку предмету мовлення” [2, с. 11]. Науковець Б. Шарифуллін пропонує також вживати термін “обсценна лексика”, трактуючи його як “брудна або непристойна лексика” [3, с. 111].

**Мета** – дослідити ненормативну лексику в художній літературі.

У роботі використовуємо **метод** лінгвістичного опису.

Сучасні письменники прагнуть реалістичного відтворення дійсності [1]. Від так, їхні твори містять у собі усі характерні ознаки живого спілкування. Які б канони ми не встановлювали задля розвитку, удосконалювання та очищення нашої літературної мови, дійсність створює свої умови і наносить значний відбиток на всі сфери нашої діяльності, в тому числі й на культуру спілкування. Тому викоренити ненормативну лексику з усіма її яскравими специфічними особливостями неможливо. Це робить актуальним сьогоднішні дослідження, які допомагають не лише вивчити сучасні тенденції розвитку мови, а й простежити динаміку соціального розвитку та його реакції на сучасну дійсність.

До того ж подібні дослідження допоможуть структурувати різновиди ненормативної лексики. Хоч останніми роками сумбурність у визначеннях різних понять такої мови зникла й дослідники змогли охарактеризувати істотні ознаки та відмінності просторіччя, суржику, сленгу та інших різновидів ненормативної лексики, причинно-наслідкові зв'язки вживання цієї лексики малодосліджені.

Також ретельного вивчення потребує обценна лексика. Адже в соціальних мережах зустрічаються дискусії щодо походження лайливих слів, їх приналежності до культури різних народів. А закономірності побутування подібної лексики серед підлітків та молоді актуалізує не лише психологічний аналіз її впливу на особистість, а й дослідження сутності обценної лексики та її функційної ролі для мовців і реципієнтів.

Очевидно, що письменники розуміють невід'ємність нецензурної лексики від живого мовлення соціуму. А тому, прагнучи відповідності мовним особливостям реципієнтів, відтворюють специфіку спілкування героїв, враховуючи усі мовно-літературні тенденції в суспільстві. Тому, аналізуючи художні твори, у яких активно використовується нецензурна лексика, ми також розширимо пізнання про мовну ситуацію населення вцілому.

**Основні висновки.** Отже, різновиди нецензурної лексики творять культуру спілкування українців, впливають на загальну картину розвитку мовленнєвої ситуації [1]. Досліджуючи ці явища можна також віднайти закономірності між особливостями ненормативної лексики та соціокультурного рівня нації вцілому.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова С. М. Сленгізми в сучасній художній літературі. *The 8 th International scientific and practical conference "International*

*scientific innovations in human life” (February 16-18, 2022). Manchester : Cognum Publishing House United Kingdom, 2022. P. 492–496.*

2. Носова В. Н. Французская инвективная лексика в прагмалингвистическом и коммуникативно-дискурсивном аспектах : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.05. Воронеж, 2011. 24 с.

3. Шарифуллин Б. Я. Общественная лексика : терминологические заметки. *Речевое общение*. Красноярск, 2000. Вып. 1(9). С. 108–111.

### **Світлана КАЛЬСІНА,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Валентина ЮНОСОВА,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **ЕЛІПТИЧНІ РЕЧЕННЯ В РОМАНІ ЛЮКО ДАШВАР «МАТИ ВСЕ»**

Синтаксис кожної мови поєднаний з такими категоріями, як мислення, думка, судження. Тому саме на цьому рівні виявляється національний характер, уміння народу чітко, логічно виявляти почуття, думки, світобачення загалом. Сучасна українська літературна мова має розвинену систему синтаксичних конструкцій: прості речення (односкладні й двоскладні, поширені й непоширені, неускладнені й ускладнені, повні й неповні), складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові речення, складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку тощо. Нашу увагу привернули синтаксичні структури, у яких пропущені необхідні члени речення (головні чи другорядні). У мовознавстві вони отримали назву «неповні речення». Переважно вони вживаються в розмовному та художньому стилях. Неповні речення досліджували такі лінгвісти, як П. Фортунатов, Ф. Буслаєв, О. Пешковський, О. Шахматов, Л. Булаховський, П. Дудик, К. Шульжук, А. Загнітко, М. Каранська та ін. Учені виявили, що функціонування неповних речень зумовлено контекстом і ситуацією, а також структурою та змістом самого неповного речення. Відповідно такі речення класифікують на контекстуальні, ситуативні та еліптичні [3, с.134]. Пропуск членів у неповних реченнях – «надзвичайно важливий чинник економії в мові, він дозволяє стисло й динамічно викласти інформацію» [2, с. 332].

**Мета роботи** – виявити структурно-семантичні особливості еліптичних конструкцій у романі Люко Дашвар «Мати все».

**Методи дослідження.** Під час написання роботи використовувалися методи аналізу та синтезу, метод спостереження, дослідницький метод.

Еліптичними є «структури, в яких неназваний член не визначається з контексту та обстановки мовлення, а зумовлюється структурою та семантикою самого речення» [3, с.135].

Зібраний фактичний матеріал уможливив виділення таких різновидів еліптичних речень у досліджуваному творі:

- з еліпсом присудка зі значенням руху, переміщення в просторі: *Озирнулася – Іветта Андріївна у дверях* [1, с. 25]; *У няньки очі на лоба* [1, с. 25]; *Морозне повітря в легені. Каяття – геть* [1, с. 34]; *З роботи – додому. У тепло, до задухи* [1, с. 32]; *Підхопилася. Руку до лоба, аж перехрестилася подумки. «Слава Богу! Слава Богу, лоб гарячий»* [1, с. 27]; – *О! – Мобілку до вуха. – Олег? Привіт, старий* [1, с. 2]; *Стас ухопив Лїду за плечі. Силомиць – до стіни* [1, с. 6];

- з еліпсом присудка (головного члена односкладного речення), що виражає просьбу, наказ, побажання, привітання, подяку тощо. Такі структури лаконічні, часто використовуються в розмовному мовленні, здебільшого емоційно забарвлені, пор.: – *Викликай «швидку»! Негайно! – А Стасові... дзвонити? – «Швидку»!* [1, с. 11]; – *Лїді привіт, – сказав, коли вже йшов* [1, с. 12]; – *Ангеліно! Папір! Ручку! Швидше! – закричав* [1, с. 120]; – *Іветто Андріївно! Зі святом!* [1, с. 100]; – *Досить, Ангеліночко! – холодно обірвала її Іветта. Замовкла. Задумалася. – Чаю...* [1, с. 27];

- з еліпсом присудка зі значенням перебування, існування, місцезнаходження: – *Платон уже заспокоївся... З ним Ангеліночка...* [1, с. 3]; *У Платона – свій світ* [1, с. 7]; *Щоранку Платон біг через садок до паркана, відразу за яким – поросле бур'яном поле, туди приходив кінь...* [1, с. 16]; *У неї ланцюжок із білого золота і хрестик із діамантиками* [1, с. 17]; – *Ну гаразд, ходімо просто на вулицю. Там сніг. Диво* [1, с. 94]; *За кермом — молодий мужчина зі щирою усмішкою* [1, с. 34]; – *Ваня в Москві, Фрїдман, ясна річ, в Ізраїлі, а Котовцева Ленка – у Штатах* [1, с. 101];

- конструкції питального характеру з еліпсом дієслова-присудка. Переважно вони складаються з обставини ДЕ і підмета або ж з одного чи кількох займенникових додатків: *Стас обернувся і раптом спитав: – А де Ангеліна?* [1, с. 129]; – *Ти хто? – прошамкав дїдуган. – А... де Марк?* [1, с. 112]; – *Лїдо? Де ти й досі?* [1, с. 100]; – *Що з вами, добра пані? – здивувався Дезінфікатор* [1, с. 112];

- з еліпсом присудка зі значенням говоріння, мовлення. Вживаються в словах автора при прямій мові: *Стас перед очі: «Навіть чути про них не хочу!»* [1, с. 8]; – *Нащо бабі велосипед? – Лїда йому* [1, с. 15]; – *Та годі вже, дитино! Що за біда? – Та до Іветти. – Іветто Андріївно! Та скажіть же їй...* [1, с. 8];

- з еліпсом предикативного слова *треба*, необхідно та ін.: **До чотириповерхового, ще дореволюційного будинку з понівеченими ангелами на фасаді – кроків двадцять** [1, с. 2]; **Кажу прямо – десять тисяч доларів. Мені. Готівкою** [1, с. 36]; – **Ви би поспали... Нам ще – їхати і їхати...** [1, с. 42].

Неповними еліптичними можуть бути як двоскладні, так і односкладні речення. Наприклад, у романі часто вжито двоскладні речення з пропущеним присудком: **Озирнулася – Іветта Андріївна у дверях** [1, с. 25]; **У Платона – свій світ** [1, с. 7]; **А в голову – нові жахи** [1, с. 12]; **орозне повітря в легені. Каяття – геть** [1, с. 34]; **На екрані – певно, репортаж про сільгоспвідприємство. Зелене поле, за ним – покручена дорога. Хати аж на обрії** [1, с. 120].

Трапляються двоскладні речення з обома пропущеними головними членами, як-от: **Удома – простіше** [1, с. 15]; **За три місяці хронічних зустрічей, за цей місяць до весілля – і ні слова** [1, с. 5]. Односкладні еліптичні речення вживані в досліджуваному романі рідше: **А Стасові... дзвонити?** [1, с. 11]; – **Ви би поспали... Нам ще – їхати і їхати...** [1, с. 42]; – **Доброго дня, молодий чоловіче, – беземоційно мовила Іветта** [1, с. 35]; **Сидить, шкрябає нігтями мідні гвіздки дивана, очі – на двері** [1, с. 107].

Характерною ознакою стилю письменниці є використання в еліптичних реченнях фразеологізмів або їхніх частин, що сприяє динамічності тексту, робить його більш емоційним: **Учепилася в крісло, аж нігті побіліли, очі з орбіт, ніби за мить голову відрубують** [1, с. 9]; ... **усе, що давалося кривавими сердечними муками, – коту під хвіст!** [1, с. 93]; **У няньки очі на лоба** [1, с. 25]; **Він сидів поруч із дівчиною в салоні новенької «тойоти», у душі не кішки – екскаватор!** [1, с. 18]; **Геніальна ідея – каменем на дно** [1, с. 34].

Отже, у романі Люко Дашвар «Мати все» засвідчено широке використання неповних еліптичних речень. Вони мають різну будову й семантику. Зокрема, це двоскладні й односкладні речення, наказові й окличні, речення зі значенням руху, перебування, мовлення тощо. Такі синтаксичні конструкції дають змогу висловлювати думку стисло, без зайвих повторів, але водночас зрозуміло. Перспективним є дослідження на матеріалі вказаного роману інших видів неповних речень.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Дашвар Л. Мати все: роман. URL : <http://www.book-online.com.ua/read.php?book=3940> (дата звернення: 18.02.2022).
2. Сучасна українська мова: підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева. 4-те вид. Київ : Либідь, 2008. 488 с.

3. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 408 с.

**Олеся КАНАШ,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА ДИСКУРСИВНОГО АКТУ «ПІДХОПЛЕННЯ» У РОМАНІ ДЖ. ГРІШЕМА «СПИСОК СУДДІ»**

Детальний опис різноаспектних лінгвальних одиниць, включаючи синтаксичні, є необхідною умовою поглиблення знань про внутрішні закони мови.

**Актуальність** теми роботи пов'язана з загальною орієнтацією сучасної лінгвістики на вивчення шляхів і способів функціонування мови в її соціальній динаміці, в мовленнєвій діяльності [1; 2], де важливе місце займає явище “підхоплення”. Крім того, роман Джона Грішема «Список судді» ще не був об'єктом детального лінгвістичного дослідження.

У нечисленних роботах, присвячених дискурсивному акту (ДА) «підхоплення» зазначається, що ДА «є такою одиницею мовленнєвої діяльності, яка являє собою будь-який комунікативний акт будь-якої іллокутивної сили та будь-якої структури, який актуалізується в процесі мовленнєвої взаємодії та має на меті висловити ставлення мовця до пропозиціонального змісту репліки свого партнера по комунікації для здійснення на нього епістемічного, персуазивного або сугестивного впливу» [3, с. 5].

ДА «підхоплення» – це другий компонент інтерактивної секвенції в діалозі, зі своїм фіксованим місцем (реактивна репліка-реакція на слова співрозмовника, з метою схвалення або несхвалення, прийняття чи відхилення або доповнення почутої інформації).

На відміну від мовленнєвого акту, якому в цілому властиво стереотипне вираження інтенцій за допомогою вихідних прагматичних значень, ДА характеризується не тільки різноманітністю способів свого вербального вираження, але й залежністю як від вербальних, так і невербальних чинників – соціальних, гендерних, вікових тощо.

**Об'єктом** нашого дослідження є ДА «підхоплення» як акт вербальної реакції на репліку співрозмовника.

**Предмет** дослідження – формально-синтаксичні особливості ДА «підхоплення» та способи його вираження в англійському діалогічному

мовленні, що передбачає комплексне застосування таких лінгвістичних методів, як аналітико-описовий, типологічний, структурно-семантичний, граматичного аналізу, прийоми класифікації та систематизації, а також процедури контекстуального та формально-логічного аналізу.

Л. Павленко виділяє три характерні функціонально-комунікативні типи підхоплення ДА «підхоплення» [3]: а) підхоплення завершеної репліки (цей ДА будемо умовно позначати **+**), б) підхоплення незавершеної репліки (далі позначатимемо як **●**), в) підхоплення-перебив (подальше позначення – **×**).

(1) "That's quite a commitment," Black said.

"Well, he's committed, determined, and very intelligent."

Приклад 1 ілюструє завершення репліки одного комуніканта, яка була підхоплена іншим комунікантом.

(2) "In the casino case, you took down a crooked judge and an entire criminal gang."

● "With a lot of help from others, primarily the FBI."

У другому прикладі ми чітко можемо простежити, як відбувається зміна комунікантів – перший ще змістово не завершив свою репліку, а інший вже її підхопив.

(3) "I think so. When was –"

× "Two thousand nine."

Третій приклад показує як другий комунікант грубо вручається в діалог, перебиваючи першого та продовжує його думку.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються в спробі виокремити у межах трьох типів ДА «підхоплення» різні типи комунікативної тактики (напр., прийняття, неприйняття, невизначеність щодо отриманої інформації), в аналізі семантико-синтаксичних відношень між ДА «підхоплення» і реплікою-стимулом, а також в аналізі ДА з позицій статусно-рольових відношень комунікантів.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : монографія. Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. С. 263.

2. Шульжук Ф. Синтаксис української мови: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академія, 2010. 406 с.

3. Павленко Л. В. Дискурсивний акт "підхоплення" в англійському діалогічному мовленні (на матеріалі сучасної художньої прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова Одеса, 2011. 20 с.

**Альона КАРПЕНКО,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **ВІРТУАЛЬНИЙ ДИСКУРС ЯК ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ КОРИСТУВАЧІВ**

**Актуальність дослідження.** З інтенсивним проникненням віртуальної реальності у повсякденне життя суспільства через соціальні мережі, комп'ютерні відеоігри, спостерігається інтерес до віртуального дискурсу. Дослідженням цього феномену займаються як науковці, так і маркетологи, рекламники та політики. Віртуальний дискурс дозволяє легко визначати образ споживача за заданими параметрами, бо саме він стає оболонкою потужного інструменту впливу на свідомість користувачів.

Під комп'ютерно-ігровим дискурсом розуміється текст у ситуації спілкування, який має властивості віртуальної символічної реальності, яка створена на основі комп'ютерної техніки та реалізує принципи зворотного зв'язку з ігровими цілями, де реальне «Я» користувача пов'язується з «Я» віртуальним.

**Мета дослідження** – дати комплексну характеристику комп'ютерно-ігрового дискурсу, виявити його психолінгвістичні, семіотичні, лінгвістичні та лінгвокультурологічні особливості.

Теоретико-методологічною базою дослідження є положення філософії мови (С. Аскольдов, Д. Лихачов); теорії дискурсу (Н. Арутюнова, В. Карасік, М. Макаров, А. Олянич); лінгвістики тексту (Р. Барт, І. Гальперін); когнітивної лінгвістики (Н. Болдирев, А. Вежбицька, Є. Голованова, З. Попова, І. Стернін); теорії мовної особистості та мовної свідомості (Ю. Караулов, К. Сєдов, Ю. Сорокін); теорії мовної діяльності (Л. Виготський, Т. Винокур, Л. Крисін, Є. Шелестюк); теорії комунікації та соціальної діяльності (Г. Андреева, М. Каган); семіотики (Е. Єліна, Н. Мечковська) та віртуалістики (Е. Кастронова, Г. Ластівка, Н. Носов, М. Пронін, В. Розін, Ф. Хаміт).

Нами були дослідженні роботи за останні десять років, у яких розглядаються різні види віртуального дискурсу – комп'ютерний, віртуальний (Л. Гриценко, Ю. Єлагіна, П. Кондрашов, О. Леонова, М. Пронін, В. Розін, Ф. Хаміт).

Ми хочемо зазначити, що цілісного дослідження комп'ютерно-ігрового дискурсу на різноманітному матеріалі досі не було. Також не було розгляду комп'ютерно-ігрового дискурсу у психолінгвістичному аспекті, у контексті взаємопроникнення віртуального та реального світів.

Інтернет-комунікація, що є конкретним різновидом комунікації людей за допомогою глобальної мережі інтернет, когнітивний процес міжособистісного характеру, адресована як у безпосередньому спілкуванні того чи іншого учасників чат-спілкування, так і в зверненні одного автора Інтернет-тексту або до аудиторії, які використовують Інтернет для обговорення тих чи інших важливих для них питань [1].

Спілкування в чатах, форумах, гостьових книгах, конференціях, електронною поштою є досить специфічним явищем, що стирає межі між усною та письмовою формами комунікації. Але мова, яка використовується в комп'ютерному дискурсі, має особливість функціонування – вона вживається в письмовій формі. Природне письмове українське мовлення у сфері електронної комунікації характеризується адаптацією засобів розмовної мови (інтонація, тон, гучність) до письмовій формі (підкреслення, виділення тексту кольором, більшими літерами). Іншою важливою особливістю представлення тексту в електронному вигляді є використання різних паралінгвістичних засобів (малюнок, фотографія, а також шрифт, колір, графічні символи).

Отже, відеоігри поступово стають невід'ємною частиною нашого життя.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Вусик Г. Соціолінгвістика : навч. посіб. Бердянськ : вид-во Ткачук О. В., 2016. 174 с.

2. Петренко О. С. Вплив інтернет-середовища на ідентичності користувачів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (соціологічні науки)*. Луганськ, 2013. № 23 (282). С. 45–54.

### **Олена КИСЕЛЬОВА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

З огляду на реформи у сфері освіти та підвищення вимог до здобувачів освіти, питання інтерактивних методів стає все більш актуальним, оскільки саме вони сприяють успішній організації індивідуальної та групової роботи, в процесі якої здійснюється робота з різними джерелами інформації.

Актуальністю та доцільністю таких методів, як «мозковий штурм», рольові ігри, робота в малих групах, метод проектів та ін. є

те, що вони орієнтовані на взаємодію здобувачів освіти один з одним та з викладачем. У цьому полягає їх принципова відмінність від звичних традиційних методів проведення заняття. Функція викладача на заняттях англійської мови із застосуванням інтерактивних методів полягає у моніторингу діяльності здобувачів освіти з подальшою рефлексією, що відображає досягнуті на занятті цілі.

Основні цілі інтерактивних методів на заняттях з англійської мови полягають у наступному:

- мотивувати здобувачів до вивчення мови;
- встановлювати контакт між здобувачами освіти, навчати їх навичкам командної роботи;
- вчити здобувачів толерантно ставитися до чужої думки;
- сприяти ефективному засвоєнню навчального матеріалу;
- допомагати формуванню власної думки та ставлення до подій;
- мотивувати до самостійного знаходження способів вирішення навчальної задачі шляхом вибору із запропонованих варіантів або пошуку власного обґрунтованого рішення [1, с. 120].

Використання інтерактивних методів вимагає від викладача перегляду своєї ролі на занятті. Він перестає бути центральною фігурою на уроці, але при цьому займається організацією процесу та регулює його перебіг. Викладач попередньо готує всі необхідні завдання та формулює питання чи теми для обговорення, консультує учнів, веде облік часу та порядок виконання згідно з наміченим планом [3, с. 364].

Серед найпоширеніших інтерактивних методів навчання англійської мови, можна назвати роботу у малих групах; навчальні ігри (освітні, рольові тощо); громадські ресурси (екскурсії, зустрічі із фахівцями, видатними людьми тощо); позааудиторне навчання (змагання, соціальні проекти, фільми, виставки та ін.); інтерактивні лекції; дискусії (дебати, симпозіуми тощо).

Варто розуміти, що впровадження інтерактивних методів – це складний процес, який потребує активної взаємодії учасників освітнього процесу. Кожен робить свій внесок у вирішення проблемної ситуації, пошуку необхідної інформації тощо. При цьому усе відбувається в доброзичливій атмосфері, за взаємної підтримки, що дозволяє не лише отримувати нові знання, а й розвивати пізнавальну активність, комунікативні навички, уміння працювати в команді.

Якщо розглянути питання детально, то в процесі навчання англійської мови цікавою є інтерактивна вправа «Виправ мене», коли учні мають змогу перевірити знання граматики, вокабуляру тощо. Учитель пише на дошці речення, а учні знаходять в ньому помилки. Заслуговує на увагу і метод «інтерв'ю», коли учням потрібно підготуватись до уявної розмови з відомою людиною. Така робота

допомагає краще засвоювати матеріал, покращувати вміння та навички вести діалог, розширювати свій словниковий запас [1, с. 121].

Продуктивним є і метод проєктів, який став одним із найулюбленіших інтерактивних методів навчання учнів. Наприклад, вивчаючи тему «Clothing», їм потрібно підготувати сторінку в модній журнал, щодо модних тенденцій осені. Така робота не лише покращує знання учням, але й активізує їх на творчу діяльність, розвиває здатність виступати перед аудиторією [2, с. 104].

Отже, інтерактивні методи навчання англійської мови забезпечують високу мотивацію, міцність знань, творчість та фантазію, комунікабельність, активну життєву позицію, командний дух, свободу самовираження, взаємоповагу та демократичність. Використання продуктивних інтерактивних методів на заняттях з англійської мови дозволяє здобувачеві освіти бути активним учасником процесу, формувати та розвивати пізнавальну активність. А така творчо-активна особистість здатна адаптуватися в сучасному, мінливому світі.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Науменко У. В. Інноваційні методи навчання англійської мови у вищій школі в умовах модернізації. *Молодий вчений*. 2018. № 3. С. 118–122.

2. Прядко Ж. В. Інноваційні і традиційні інтерактивні методи навчання на уроках англійсько мови. *Обрії педагогічних знань: теорія, новації, практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Миколаїв : Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. С. 98–107.

3. Чорнобай В. Г. Інтерактивне навчання англійської мови: комунікативні ігри, таблиці та схеми. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Дніпро : Ун-т ім. Альфреда Нобеля. 2020. № 1(19). С. 362–369.

**Анастасія КОЗЛОВА, Вікторія ЛИХАЦЬКА,**

здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ХОДИКІНА,**

к.економ.н., викладач (БДПУ)

#### **АНІМАЛІСТИЧНА КОМПОНЕНТА У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗВОРОТАХ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

Фразеологізми є невід'ємною частиною мови кожного народу. Вони мають свою історію виникнення, стилістичні особливості та класифікації. Так до прикладу існує класифікація на основі семантичної складової, тобто слів, які входять в частину фразеологізма. Тема нашого

дослідження є актуальною, оскільки фразеологізми активно застосовуються в сучасному усному та письмовому мовленні.

Якщо говорити про ступінь досліджуваності, то тема є доволі вивченою, проте у процесі розвитку мови з'являються нові аспекти: застарівають деякі поняття, прислів'ям надається актуальний сенс і т.д., тому це ще раз підтверджує актуальність цієї роботи.

Метою нашого дослідження стало вивчення саме анімалістичних фразеологізмів, тобто тих, що пов'язані з темою тварин, проте описують звички людей; показати різноманітність прислів'їв, актуальність їх використання у сучасній німецькій мові.

Для проведеного нами дослідження ми використали метод порівняльно-зіставного аналізу, який використали на прикладах фразеологізмів німецької та української мов.

*Den Vogel erkennt man an den Federn* – Чути птаха по голосу.

В обох варіантах фразеологізму птиця відіграє важливу роль. Очевидно, що це може бути вказуванням на те, що людина, про яку зайшла мова, має достатньо вагоме значення у суспільстві (або в певній групі людей) чи відомий завдяки своїм певним вчинкам. Тому можемо зауважити, що прислів'я відображає соціальний статус людини, певні навички чи вміння.

*Die Katze weiss, wo sie genascht hat* – Знає кіт, чиє сало з'їв.

Цей фразеологізм вказує на людину, яка знає свою провину, хоч і не визнає її. Так знову варто відмітити, що прислів'я описує навички та звички людини. Цікавим також є те, що в українському еквіваленті наявна національна ідентичність: так от в німецькому варіанті просто згадується їжа, а в нашій мові вже з'являється «сало», що доволі типово, адже здатна вважалось, що сало є однією з найголовніших страв і ним можна цілком наїстися.

*Das Ei will klüger sein als die Henne* – Курку яйця не вчать.

Обидва варіанти фразеологізмів пов'язані з поколіннями різних людей. Адже традиційно вважається, що молода людина не може навчити чомусь новому старше покоління, тому й нехтує порадою першого.

*Einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul* – Дарованому коневі в зуби не дивляться.

Дослівно в обох варіантах наявна анімалістична компонента – кінь. Означає, що не потрібно ображатися на подарунки, потрібно їх цінувати, бо твої рідні можуть образитися. В наступний раз ти можеш нічого не отримати від них.

Отже, явище фразеологізмів у німецькій мові існує здавна, етимологія походження фразеологізмів різноманітна, а класифікацій існує безліч. Однією з таких є класифікація за анімалістичною ознакою. В основі такої класифікації лежить порівняння тварин та їх

звичок з людиною, її зовнішністю тощо. Фразеологізми урізноманітнюють наше мовлення, робить його багатшим та яскравішим, тому дана тема буде та залишатиметься актуальною.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Ємельянова Е. В. Аналіз фразеологічних універсалій німецької мови. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-frazeologicheskikh-universalii-nemetskogo-yazyka/viewer> (дата звернення: 23.02.2022)
2. Зеленовська А. В., Самолазова Ю. С. Німецькі фразеологізми з концептом «національного характеру». URL : <https://docplayer.com/213034914-A-v-zelenovskaya-yu-s-samolazova-nemeckie-frazeologizmy-s-konceptom-nacionalnogo-haraktera-a-w-zelianskaya-y-s.html> (дата звернення: 23.02.2022)

### **Анастасія КОЗЛОВА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШИМАНОВИЧ,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

### **МОДИФІКАЦІЇ КОНЦЕПТУ GOOD У ПОЕТИЦІ РОМАНУ «THE GOOD DOCTOR»**

«Doctor Who» – культовий британський серіал у жанрі наукової фантастики, що триває з 1963 року. Сюжет розгортається навколо пригод мандрівника у часі, якого всі звать Доктором. Ідея телесеріалу настільки захопила фанатів, що на його основі почали створювати відеоігри, мерч, комікси, книги тощо. Одною з таких книг є твір Джуно Довсона «The Good Doctor». Цікавим є аспект стилістичного використання концепту good у цьому тексті.

Термін концепт у сучасній лінгвістиці розглянули такі вчені як О. Мельничук («Концепти як елементи семантики тексту»), В. Іващенко («Організація ментальності концепту. Семантика мови і тексту»), О. Газуда («Дослідження терміну «концепт» у сучасній лінгвістиці») та інші. Проте, спроби вивчення досліджуваного нами концепту на основі серіалу «Doctor Who» у вітчизняному науковому просторі відсутні, що зумовлює актуальність цієї роботи.

**Метою дослідження** є окреслення модифікацій концепту good у контексті сюжетних перипетій. Серед методів, що були нами застосовані, можемо виділити аналіз, синтез та зіставний метод.

Концепт good визначають як «Having the qualities that are desirable or distinguishing in a particular thing» [1] (Володіти якістьми, які є бажаними

або вирізняються в певному аспекті) (Тут і далі переклад наш – А. К.). По відношенню до сюжету тексту він зазнав певних трансформацій.

За сюжетом, один з космічних народів поклоняється богоподібній фігурі, якого називають The Good Doctor. У контексті цього імені досліджуваний нами концепт набуває протилежної конотації, оскільки є вживаним для опису деспотичного, тоталітарного правителя.

Наприкінці твору Доктор говорить фразу: «I'm just the Doctor. Maybe I'm a good Doctor, but not the Good Doctor. There are lots and lots of us all the world over, doing all sorts of good doctoring.» [2, 101] (Я просто Доктор. Можливо, я хороший Доктор, але не Хороший Доктор. Нас багато-багато по всьому світу, ми займаємося всіма видами доброго докторингу). У цій репліці ми спостерігаємо гру слів і гру значень. Тринадцята зазначає, що вона є «хорошим Доктором», маючи на увазі, що володіє гарними якостями, але при цьому не є «Хорошим Доктором», тобто жорстоким богоподібним творінням.

Таким чином, проаналізувавши текст, ми визначили прояв двох модифікацій концепту good – два значення: денотативне і конотативне. Можемо виявити їх на сюжетному рівні. Протягом твору вони відіграють ключову роль, оскільки мають важливість для героїв.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Дефініції слова good. URL : <https://www.thefreedictionary.com/good> (дата звернення: 07.10.2022).
2. Dawson J. The Good Doctor. London: Penguin Random House, 2018. 159 p.

## Юлія КРОТ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА**,

к.філол.н., доцент (БДПУ)

## СУЧАСНІ ОНЛАЙН-ІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ НАВИЧОК 21 СТОЛІТТЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У наш час інтенсивного розвитку технологій та відбувається переоцінка процесу навчання іноземної мови та виникає потреба в його реконструкції. Навчання має відповідати сучасним реаліям життя і поспівати за швидким темпом сьогодення, тобто потрібно не тільки дотримуватись вже напрацьованих досягнень у галузі викладання

іноземних мов, а й застосовувати нові технології та методи навчання. У цьому контексті онлайн-ігри набувають неабиякого значення, оскільки дозволяють долучити всіх учнів до активної діяльності, сприяють розвитку мовних навичок, формують інтерес до вивчення мови. Вони виконують важливу роль активізації учнів, зосередження їхньої уваги та стимулювання до навчання. Комп'ютерні ігри – це близьке середовище для дітей, тому таким чином можна викликати у них інтерес та захопити до пізнання мовного світу іншої країни.

Комп'ютерні ігри практикуються не тільки у вивченні іноземних мов, а також їх застосовують в різних предметах. Це застосування було вже проаналізовано багатьма зарубіжними та українськими науковцями. У роботах Д. Узнадзе досліджується ігрова діяльність у розвитку навчальної діяльності школярів. А. Журавльов та ін. аналізують використання інформаційних технологій в освіті. Цікавість до дослідження впливу онлайн-ігор на навчання зростає. Дослідження показали, що ігри викликають цікавість, конкуренцію, занурення та співпрацю. Аналіз останніх досліджень і публікацій демонструє зацікавленість багатьох педагогів та вчених проблемою ігровою діяльністю учнів. Свій внесок у теорію та практику ігрових технологій внесли К. Ушинський, В. Сухомлинський, А. Макаренко, Ш. Амонашвілі, Д. Ельконін.

Метою досліджень є розкриття суті онлайн-ігор та її ефективність у процесі навчання англійської мови. Новий спосіб вивчення матеріалу викликає зацікавленість у дітей і не тільки, адже традиційний спосіб, який має на увазі виконання тренувальних вправ, починає дуже швидко набридати и здаватися чимось нудним і нецікавим. Ефективність ігор є не в самих іграх, а в обговоренні персонажів, анімаційної графіки, предметів англійською мовою. При виконанні дослідження було використано такі методи: пошук, аналіз, узагальнення.

Використання ігрових технологій сприяє підвищенню мотивації під час уроків іноземних мов. Особливий інтерес у учнів викликають нові ігри, так звані онлайн флеш-ігри. Сучасне покоління тісно пов'язане з новітніми інтернет-технологіями і тому вчитель XXI століття повинен володіти ними повною мірою. Існує великий вибір ігор (фонетичні, граматичні), які можна знайти в інтернеті, широкий вибір дозволяє вчителю знайти саме те, що йому потрібно, не прикладаючи багато зусиль. Після уроку можна давати дітям покликання на ігри, таким чином вони зможуть грати вдома, або коли захочуть і будуть закріплювати уже набуті знання. Існує багато перешкод, які не дозволяють застосовувати на уроках англійської мови ігрові технології повною мірою. Головною проблемою є небажання педагогів змінюватись, пробувати використання інноваційних технологій. Деякі з них вважають, що це не ефективно і

не має сенсу. Завдання педагога – сформувати правильну мотивацію в учнів, організувати урок таким чином, щоб кожен учень вболівав за успіх всього колективу. За допомогою гри і її обговорення в класі, діти проявляють значний інтерес, за допомогою цього.

Таким чином, робимо висновок, що онлайн-ігри є допоміжним методом у вивченні англійської мови на глибшим зануренням у мовну середу. Це сучасний і дієвий засіб навчання, який є не лише корисним для дітей, але і цікавим. Саме головне – це зацікавити дітей та вмотивувати їх. Гра – це діяльність, вмотивованість, навчання та виховання в колективі, розвиток психічних функцій та здібностей, навчання із захопленням. Треба зауважити, що використання комп'ютерних технологій не припускає повної відмови від традиційних методів навчання, а навпаки, доповнює і допомагає дітям формувати навички спілкування іноземною мовою.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Дрофа Т. П. Використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій під час викладання іноземної мови. Збірник наук. праць. Випуск 10/ URL : <http://www.psych.kiev.ua/>.

2. Козак А. М. Використання гри на уроках іноземної мови. *Англійська мова та література*. 2011. № 14 (312). С. 4–6.

3. Полікарпова Ю. О. Традиції та інновації у викладанні іноземних мов в умовах інтеграції України до світової спільноти. URL : <http://www.academia.edu>

4. Шкваріна Т. М. Англійська мова для дітей : програма, метод. реком. Київ : Шк. світ, 2008. 112 с.

### **Вікторія КУЧЕРЕНКО,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Валентина ЮНОSOBA,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ ЛЮКО ДАШВАР «РАЙ.ЦЕНТР»**

Лексика української мови, як відомо, існує не тільки в літературній формі, яка унормована й уніфікована. Значна частина слів – розмовна, просторічна, діалектна, жаргонна лексика – не належить до літературної лексики, такі слова переважно використовують в усному мовленні. Реалізуючись у мовленні, слова функціонують у певних суспільних

сферах, через що в них можуть з'являтися додаткові смислові нашарування, «зумовлені різними формами існування національної мови, або наявністю конотативних сем у структурі семеми, або обома чинниками одночасно» [1, с. 273]. Художня література, яка відображає дійсність у художніх образах, є невичерпним джерелом дослідження різних груп лексики української мови. Вивченням семантики розмовної лексики займалися Н. Бойко, І. Веремійчук, С. Єрмоленко, О. Кабиш, О. Селіванова, В. Чабаненко та ін.

Нашу увагу привернула творчість української письменниці Люко Дашвар, загальний наклад книжок якої складає вже понад 300 тисяч примірників, через що багато українських ЗМІ називає її «найтиражованішою письменницею країни». Вона є лауреаткою літературної премії Коронація слова, дипломанткою кількох конкурсів. Прототипи літературних героїв та сюжети романів – здебільшого побачені або почуті авторкою явища з реального життя. Саме тому лексика її романів надзвичайно різноманітна, що й зумовило вибір теми нашого дослідження

Мета роботи – виявити семантичні групи розмовної лексики в романі Люко Дашвар «РАЙ.центр».

Методи дослідження: описовий, метод спостереження, дослідницький метод.

Зібраний фактичний матеріал уможливив виділення таких різновидів розмовної лексики в досліджуваному творі:

1) Власне розмовна лексика, яка вказує лише на розмовний характер слова, не маючи додаткових відтінків: *Гоцик покрутився серед синих від морозу носів, знамен і агітаційної літератури, вициганив порозмахувати партійним прапорцем, закріпленням на довгому китайському вудлиці...* [2, с. 12]; *У гуртожитку тирлувався, більше не хочу* [2, с. 5]; *... всю ніч куняло біля пішохідного мосту* [2, с. 26]; *Може, надибасмо на когось із рідні...* [2, с. 4]; *Спустив на ігрових автоматах усе, що мама-заробітчанка з Португалії надіслала* [2, с. 12]; *... вирішив у сквер не ходити. Краще під вишнею у дворі перекантуватися* [2, с. 5].

2) Розмірно-оцінна лексика – вказує на розмір предмета, ступінь вияву ознаки дії: *... азартно посміхався у передчутті чергового складного завданнячка* [2, с. 43]; *Потім він сів на килимку* [2, с. 17]; *– Куме... Невже ми прямисінько у рай втрапили?* [2, с. 2]; *... огірки упереміж зі страшенно красивими ружами під єдиною на увесь двір вишнею* [2, с. 4]; *Кімнатка метрів п'ятнадцять, кухня – і п'яти нема, на семи, що лишилися, – і туалет, і душова, і комірчина, і навіть коридорчик* [2, с. 4]; *Сів на лавку у дворику, запалив «Прилуки»... і вирішив у сквер не ходити* [2, с. 5].

3) Пестлива лексика, яка виражає позитивну емоційну оцінку, любов, ласку, ніжність: *Буде весна, і він, Саня Макаров, навчений однокурсницями бути одночасно нахабним і ніжним, перш за все торкнеться губами Любиної ніжки...* [2, с. 17]; – *Чуєш, синку...* Оце справи до Києва за шкірку притягли. Часом, не підкажеш... – *замовк* [2, с. 3]; *Може, ... якщо Божа ласка, товаришів-сердечнят зустрінемо* [2, с. 4]; ... *не на жарт розсердилася старенька* [2, с. 6].

4) Фамільярна лексика, що виражає дружні, близькі стосунки або сприймається як розв'язна, безцеремонна: – *Може, Ліда припхалася?* – *видає найбанальнішу з версій Макар* [2, с. 6]; – *Кінчай ламатися* [2, с. 43]; *За тиждень після телефонного дзвінка Любиної мами Гоцик намірився податися на рідну Сумщину до осені, може, змотатися в Конотоп, де й зараз не перевелися відьми – хай би глянули потойбіч, як там Любі...* [2, с. 102]; *Марта вилізла з ліжка, глянула на себе у дзеркало – жах!* – *попленталася до ванної* [2, с. 80]; – *А як же тебе з попередньої території витурили?* [2, с. 5]; – *Пацани люблять незалежних* [2, с. 11].

5) Іронічна лексика – передає глузування, кепкування: *Ваня Баклан... Шишка ментівська, старий партнер, щоб не вживати фальшивого «друг», спокійно їв, наче для того і зібралися зранку* [2, с. 26]; *Розтрощили Гоцикові пакети з харчем просто на килимку посеред кімнатки...* [2, с. 12]; *Свиря очі витріщив* [2, с. 4]; *Лікар повинен щезнути, а то ще полізе до Сердюка в обійми зі своїми шмарклями-одкровеннями* [2, с. 75]; – *Наша печера буде територією без політики* [2, с. 13].

6) Зневажлива лексика, що вказує на відсутність поваги до когось здебільшого з приниженням чисісь гідності: – *От базікало язикате!* [2, с. 1]; *Тітка саме закінчила базікати по мобільному...* [2, с. 12]; *Займіться чимось конструктивним, лобуряки!* [2, с. 96]; *І як же ви всі мені остогиділи, осточортіли і набридли!* – *завела* [2, с. 8]; *Іван Степанович і Микишка прикладали лід до побитих мордяк двох незнайомих Свирі хлопців* [2, с. 85]; *Бо тоді Рома Шиллер вже не професіонал – патякало пустопорожнє...* [2, с. 75]; – *Е, ти мені тут розп'якуватимеш!* – *сіпнувся Свиря, заїв горе пиріжком* [2, с.34]; *Сердюк вже ледь втримувався, аби не вчепитися Перепечаві у горлянку* [2, с. 96]; *Хай Коноваленко бісється, Володимир Гнатович – ні при чому* [2, с. 48]; *Злодюг троє, і чистих душ – не менше* [2, с. 89].

7) Лайлива і вульгарна лексика, яка передає незадоволення в образливій, непристойній формі. Серед цих лексем переважають іменники, напр.: – *Отаке паскудство утнути! А ще – кум!* [2, с. 3]; *Що ж за падлюка там засіла?* [2, с. 6]; *Ну я ж не самогубця! І не кретин* [2, с. 21]; *Сволота, сволота! Як би її тихо позбутися?* [2, с. 97]; *Шия, як у*

бика. Ого! Треба обережніше! З такими шиями і без інтерпретацій – у рило! [2, с. 48]; Якесь провінційне бидло [2, с. 26]; але також: – А я про що... – погодився і **видудлив** залишки горілки [2, с. 17].

Іноді в одній лексемі поєднуються різні значення, як-от: – Та щоби вона провалилася, **шльондра** руда! – вибухнула [2, с. 66] – зневажливе та лайливе; ... вперше за життя ніяк не міг відшукати те одне-єдине слово, яке змусило б цього лощеного, хоч і не боязкого **красунчика** сказати йому правду: де Люба? [2, с. 70] – пестливе й іронічне.

Отже, у романі Люко Дашвар «РАЙ.центр» засвідчено різні семантичні групи розмовної лексики, їх використано в прямій мові або у внутрішньому мовленні персонажів. Значні за обсягом групи утворюють розмірно-оцінна та фамільярна лексика. Особливістю досліджуваного роману є наявність значної кількості зневажливих, лайливих і вульгарних слів, що зумовлено його сюжетом. Використання різних за семантикою лексем дозволяє авторці об'єктивно, точно й водночас емоційно змалювати сюжетні події або характери персонажів.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.

2. Дашвар Л. РАЙ.центр : роман. URL : <http://book-online.com.ua/read.php?book=4119&page=17> (дата звернення: 22.02.2022).

### Вікторія ЛИХАЦЬКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: Ірина ШИМАНОВИЧ,

к.пед.н., доцент (БДПУ)

## ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОМІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У РОМАНІ ДЖЕРОМ К. ДЖЕРОМА «ТРОЄ У ЧОВНІ»

У сучасній лінгвістиці існує чимало засобів реалізації комічного, які реалізуються на різних мовних рівнях та мають свої декодуючі функції, які допомагають зрозуміти контекст. Засоби комічного відіграють велику роль у житті кожної особистості, вони присутні в кожному аспекті життя людини: взаємини, робота, кар'єра, самооцінка, а також як засіб для творчості та самовираження. На сьогоднішній день в наукових дискурсах існує чимало визначень для

поняття «комічне» та його характеристик, особливостей. Чимало науковців присвятили дослідження категорії комічного, зокрема, Арістотель, Платон, Демокрит, Сократ, Арістофан, Цицерон, М. Бахтін, А. Бергсон, Г.-В.-Ф. Гегель. **Актуальність** нашого дослідження зумовлена потребою лінгвістичного вивчення засобів комічного та реалізації їх типів в художньому творі. **Метою** праці є виявлення та аналіз комічних елементів у творі «Троє у човні», а аналіз, як **метод дослідження**, виявляє особливості використання автором стилістичних засобів із комічним підґрунтям.

Велику кількість комічних елементів використовував один із найвідоміших класиків англійської літератури і гумористів – Джером Клапка Джером. У творчості активно простежується різноманітна палітра стилістичних засобів. Його повість «Троє у човні» є яскравим зразком використання гумору, іронії, гіперболи, сатири. М. Левіщенко зазначає, що «однією з характерних рис цієї повісті є часте використання таких модальних дієслів, як can, may, must, to have to, should з метою підкреслення почуттів, якостей та різних рис героїв, їхніх вчинків і думок» [2].

Твір розповідає про трьох друзів – Джордж, Гарріс, Джей (оповідачем) і псом Монморенсі. Чоловіки доходять висновку, що всі їхні біди через перевтому і їм терміново потрібен відпочинок. Трійця вирішує вирушити вгору по Темзі на човнах, від Кінгстона до Оксфорда, розбиваючи на ніч табір. На початку твору, автор використовує іронію, щоб краще передати характери головних персонажів та описати ставлення до певних речей: «I had walked into that reading-room a happy, healthy man. I crawled out a decrepit wreck [1, с. 8]. – Я ввійшов до тієї читальні здоровою, щасливою людиною, а вийшов звідти немічним інвалідом».

Під час поїздки головні герої роздумували про Кінгстон та пов'язані з ним події, тому під час їхньої розмови яскраво постережується гумор: «I wonder now, supposing Harris, say, turned over a new leaf, and became a great and good man, and got to be Prime Minister, and died, if they would put up signs over the public-houses that he had patronised: «Harris had a glass of bitter in this house»; «Harris had two of Scotch cold here in the summer of `88»; «Harris was chucked from here in December, 1886» [1, с. 45] – Я часто запитую себе: якщо, припустимо, Гарріс почне нове життя, стане гідною і знаменитою людиною, потрапить до прем'єр-міністрів і помре, чи прибудуть на шинках, які він вшанував своїм відвідуванням, дошки з написом: «У цьому будинку Гарріс випив склянку пива»; «Тут Гарріс випив дві чарки холодного шотландського влітку 88 року».

Отже, засоби комічного мають чималу роль у нашому житті. Англійський письменник Джером Клапка Джером активно

використовував у своїй творчості чимало різноманітних комічних засобів, зокрема іронію та гумор. У повісті «Троє у човні», автор використовує стилістичні засоби, щоб зобразити головних героїв та передати культурне середовище того часу.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Jerome K. Three Men in a Boat. New York : Tor Classics, 2001. 256 p.
2. Юсупова Ю. Г., Назаренко Ю. І. Модальні дієслова CAN, MAY, MUST, TO HAVE TO. Їх функції на прикладі роману “Троє у човні” Дж. К. Джерома. *Проблеми історії та сучасного стану науки української держави*. Збірник наукових праць. Миколаїв, Одеса, 2001. Т. 1. С. 339-344.

### **Альона ЛОШАК,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Неля ПАВЛИК,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ФУНКЦІЙНО-СТИЛЬОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОДНОСКЛАДНИХ БЕЗОСОБОВИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ**

**Актуальність дослідження.** Аналіз наукової літератури та характеристика односкладних речень дієслівного типу, виявлених у творах українських письменників, довели необхідність усебічного розгляду використання означених синтаксичних одиниць в українській літературній мові. Відомо, що в системі односкладних речень безособові структури є найбільш різноманітними за будовою, семантичними групами, стилістичними функціями. Це зафіксовано в багатьох дослідженнях українських граматистів (І. Вихованець, І. Білодід, Л. Булаховський, А. Загнітко, О. Пономарів, О. Шахматов, К. Шульжук та ін.). Саме цим, за твердженням учених, пояснюються труднощі в їхньому вичерпному потрактуванні.

**Метою** наукової роботи є вивчення як формально-синтаксичних, так і семантичних характеристик безособових речень, окреслення їхнього функційного потенціалу в ідіостилі українських письменників. У процесі дослідження використовувались метод лінгвістичного опису мовних фактів та метод структурно-семантичного аналізу.

«Односкладні безособові речення – речення, головний член яких називає дію чи стан, незалежні від активного діяча» [3, с. 120]. Їхня

граматична природа полягає в тому, що позначувані дія, стан або процес сприймаються поза зв'язком з виконавцем чи носієм, тобто які настають самі по собі. У типовому безособовому реченні на перший план висувається стихійність дії або ж її нейтральність стосовно особи.

Стилістичні властивості односкладних речень привертають увагу дослідників, оскільки їхнє функціонування збагачує виражальні можливості мови, творить стилістично марковані контексти, їх стилістичний потенціал набуває великої ваги. Стосовно безособових речень – вони використовуються в різних стилях української мови з неоднаковою активністю, здебільшого – це розмовний і художній стилі. А. Коваль зазначає, що відмінність між особовими й безособовими реченнями полягає в тому, що особові конструкції підкреслюють прояви активності читача, водночас безособові конструкції мають відтінок пасивності, інертності, стихійності дії, невідомості причин виникнення, іноді загадковості, таємничості. Ці та інші, неназвані відтінки значень, що їх вносять у текст безособові речення, широко використовуються у художній літературі [2, с. 199].

Аналіз наукової літератури та обстежений текстовий матеріал дозволяє зробити висновок, що безособові конструкції у художньому мовленні виконують низку стилістичних функцій, а саме:

– виступають важливим елементом вислову складних фактів мислення і почуттів людини, відтворюють враження, настрої, переживання, реакції на об'єктивну дійсність; передають фізичний та психологічний стан; є маркерами експресивного забарвлення, наприклад: *Я чую, що в моїх грудях клекотить, душить коло серця* (І. Нечуй-Левицький); *По ночах йому не спалось* (В. Винниченко); *Я придивляюсь до їхнього маяння, прислухаюсь до їхнього співу, і мені теж хочеться полетіти за лебедями, тому й підіймаю руки, наче крила* (М. Стельмах);

– використовуються для опису явищ природи, стихійних сил, що в той чи той спосіб впливають на людину, викликають у неї певні емоції, відчуття, наприклад: *Смеркалося. Із Лисянки кругом засвітило* (Т. Шевченко); *Весніє вже: цвіте по підгір'ю мигдаль, але весна холодна...* (О. Гончар); *Завіяло, заговорило снігом у полі, попід садом і в саду* (М. Вінграновський);

– безособові конструкції з присудком на *-но, -то, -ло* відтворюють певну дію, не зумовлену волею виконавця, і теж позначені певним експресивним забарвленням, наприклад: *Замкнуто минуле, замкнуто прийдешнє* (М. Куліш); *Пропало, пройшло, пролетіло, Минулося, щезло, сплигло. Лишень голівшками тліло. Лишень попелищем цвіло* (І. Драч). Варто зауважити, що в цих синтаксичних одиницях дія

або стан характеризуються довільністю й неусвідомленістю, що пояснює їхню особливу семантико-стилістичну виразність [1, с. 99].

Отже, у художній творчості виявляється все різноманіття типів і способів функціонування безособових односкладових речень. Цим конструкціям властиві неабиякі виражальні можливості, з їх допомогою письменники змальовують природу, описують стан героя, оцінюють навколишній світ тощо.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2005. 270 с.
2. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1978. 375 с.
3. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 408 с.

### **Ліана МАКАР,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Анжеліка ШУЛЬЖЕНКО**,  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ**

З початком повномасштабної війни росії проти України в межах країни та в цілому світі політичні настрої не лише змінилися, а й переросли в стрімке й широке протистояння цивілізованої частини світу путінському режиму. Війна втрутилася в усі сфери суспільного життя. На сьогодні протистояння кремлівській владі йде не лише на полі бою, воно відбувається на всіх фронтах: політичному, інформаційному, культурному, цифровому, однак найбільший переворот спостерігається саме в мові. З кожним днем в українській мові не лише з'являються нові слова, пов'язані з війною, але й затверджуються і стають загальноживаними та відомими на весь світ.

**Актуальність** дослідження полягає в функціонуванні й широкому використанні неологізмів військової тематики, які застосовуються у діловій та розмовній лексиці для висвітлення подій російської агресії проти України, а також у з'ясуванні походження цих слів та мовних конструкцій, що стали на сьогодні популярними не тільки всередині держави, але й поза її межами.

**Мета дослідження** – проаналізувати своєрідність неологізмів, що з'явилися в українській мові з початком повномасштабного воєнного вторгнення, простежити від чого або від кого вони походять та з'ясувати фактори, що впливають на широку популяризацію цих слів.

**Об'єкт дослідження** – неологізми воєнної тематики, які почали функціонувати в українському мовному середовищі, починаючи з 24 лютого 2022 року. **Предмет дослідження** – мовно-стилістичні особливості та природа походження нових слів, пов'язаних з російсько-українською війною. **Методи дослідження** – аналіз та синтез, описовий, кількісний аналіз.

Війна російської федерації проти України вплинула на появу великої кількості неологізмів та змінила значення деяких слів докорінно. Окрім цього, з'явилися цілі речення, які тепер використовують не тільки українці, а й громадяни інших країн, що засуджують агресію московії. Найвідомішим прикладом є промова українського захисника, яка звучить так: «*Русский военный корабль, иди на\*\*\**», кінцівка фрази вважається вульгаризмом, але у ситуації, що склалася, вона є допустимою.

Частіше за все неологізми воєнних часів походять від назв техніки, наприклад: «*джавелінути*», «*байрактарити*», «*відхаймарсити*», що означає боротися з ворогом, застосовуючи відповідну техніку. Інша категорія неологізмів – ті, що утворилися від прізвищ відомих політиків, прикладами таких слів є: «*арестовлення*» – заспокійливе повідомлення або антидеприсант; «*кімити*» – завжди бути на позитиві та зберігати оптимізм у найскрутніші часи; «*шоуґувати*» – вдавати, що все йде за планом; «*макронити*» – вдавати занепокоєння. Історія появи вищезазначених слів пов'язана з вчинками, діями та зверненнями до народу відповідних політиків.

Окремою ланкою емоційно-забарвлених неологізмів є слова або словосполучення, що описують російську армію, владу та народ у цілому. До таких входять: «*орки*», «*рашисти*», «*русня*», «*чмоні*», «*свинособаки*», «*кремлівські посіпаки*» тощо. Головна мета таких порівнянь – повністю передати всю недолугість і ганебність росії та її народу.

Також змінилося значення та правопис деяких слів, тепер усі прізвища російських політиків та відомих людей, що підтримують або замовчують агресію росії проти України пишуться з малої літери. Окрім цього, сьогодні такі слова як «*росія*», «*російська федерація*», «*кремль*» тощо, що позначають назви споруд, організацій і відомих пам'яток, прийнято писати з малої літери. Таке правило ввійшло в правопис української мови з метою применшення всього, що пов'язано з країною-агресоркою. Прикладами слів, що отримали нове значення є: «*бавовна*» або «*хлопок*» – вибух у росії; «*приліт*» – влучення ракети противника в

що-небудь; «дискоотека» – бойові дії; «орк» – російський військовий тощо. Зазначені слова раніше вживалися в іншому значенні, але зараз використовуються в мовленні по-новому.

Отже, можна зробити висновок, що за сім місяців повномасштабних воєнних дій на території України, українська лексика наповнилася великою кількістю сленгізмів-неологізмів, що характеризуються новизною, унікальністю змісту та форми і викликають зацікавлення у мас. Нові слова набули широкого вжитку не тільки в розмовній лексиці, але й активно використовуються у діловій. Частіше за все, неологізми цієї тематики походять від назв воєнної техніки, прізвищ відомих політиків або від їх публічних висловлювань. Через незвичайну подачу та інтерпретацію деякі неологізми стали відомими на весь світ.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Словник неологізмів української мови від АрміяInform. URL : <https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovyuk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/> (дата звернення: 10.10.2022).
2. Укрінформ: «Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни». URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html> (дата звернення: 10.10.2022).

### **Дмитро МИРОНЕНКО,**

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Вікторія ЛІПІЧ,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЮВАННЯ МЕТАФОР В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

**Актуальність.** Одним з актуальних напрямів сучасної лінгвістики в Україні є вивчення української комунікації, зокрема політичної. Політична комунікація – це процес обміну інформацією, під час якого здійснюється передавання повідомлень усередині самої політичної сфери, а також від суб'єктів політичної діяльності до адресатів у соціумі [1, с. 103]. Причини, що викликають інтерес до цієї проблеми, зумовлені і позамовними, і мовними чинниками. Серед способів політичного впливу застосовують різні методи: публікацію статистичних даних, що стосуються діяльності політика, політичної партії, організації, держави тощо; демонстрацію дій політичного суб'єкта, наслідків цієї діяльності

або реалій, із цією діяльністю в певний спосіб пов'язаних, тощо. Але очевидно, що саме метафора в політичному дискурсі – невід'ємний і яскравий елемент системи технологій мовленнєвого впливу.

Актуальність пропонуваної наукової розвідки полягає в тому, що українська політична комунікація ще й досі не є предметом усебічного лінгвістичного наукового аналізу, бо досліджено лише деякі її фрагменти (наприклад, політична риторика (Г. Яворська), офіційний та альтернативний дискурси (О. Зарецький), параметри дискурсу (І. Стецула), мовна репрезентація образу держави (І. Брага); проаналізовано ідеологічно забарвлені номінативні одиниці минулого століття (Г. Мінчак), вивчено ідеологічний та національно-культурний компоненти дискурсу (Т. Весна). Уважаємо, що вивчення метафори, зокрема політичної, є перспективним напрямом дослідження.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** У сучасній лінгвістиці метафора дуже поширене явище. Її вивченням займалися багато вітчизняних і зарубіжних вчених (Н. Артюнова, О. Баранов, Й. Бартошек, В. Вовк, Х. Дацишин, М. Джонсон, Ю. Караулов, Дж. Лакофф, М. Нікітін, З. Петрова, Г. Склярєвська, Р. Холм, А. Чудінов та ін.). Однак в світлі когнітивних досліджень останніх десятиліть з'явилася можливість інтеграції різних підходів з метою опису цього явища в усій його повноті. Дослідники звертаються до різних аспектів використання метафори та мають на меті різні цілі та завдання, зокрема, класифікація та опис основних видів та моделей метафори, виділення характерних для політичної комунікації функцій метафори, виявлення закономірностей розкриття метафоричних образів в політичних текстах тощо.

Політична метафора несе в собі мовленнєвий вплив з метою формування у реципієнта (найчастіше у суспільства) або позитивної, або негативної думки про ту чи іншу політичну одиницю (політику, партію, програму, захід). На сьогодні риторика вітчизняних політиків викликає неабияку увагу, тому недостатнє висвітлення цього питання зумовило необхідність та нагальність дослідження.

**Мета і методи дослідження.** Мета дослідження – вивчення особливостей використання політичних метафор як когнітивного феномена та його вплив на формування політичних переконань та уявленень людини про політику.

Для реалізації визначеної мети використано такі основні методи дослідження – структурно-функціональний, порівняльний, системний, метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу для визначення функціонального навантаження метафор у політичних текстах і промовах, дискурсивний.

Особливості політичного дискурсу в Україні зумовлені трансформаційним характером суспільних перетворень і демократизацією політичного життя. Саме тому незалежна Україна рухається до становлення дискурсивної демократії як джерела легітимності інститутів сучасного цивілізованого суспільства.

На основі аналізу політичної комунікації в Україні варто зосередити увагу на конкретних прикладах використання політичних метафор задля конструювання політичного процесу.

Розглядаючи українські політичні метафори, виявили такі їх семантичні групи.

**Політика – природа.** Найпоширенішою групою метафор, що функціонують у мові політиків, є група перехрещення понять живої та неживої природи. Такі метафори мають переважно негативне забарвлення: *«Перші кроки ніколи не бувають легкими та простими для людини, а для держави тим більше; карколомні стрибки цін»* (ГУ, No 91 – 21.11.2019); *«Гарантії ясного, передбачуваного, гідного майбутнього, яке буде творитися не сліпою грою стихійних сил та процесів, не волею однієї людини чи партії, а усім народом, нашим розумом і руками»* (ГУ, No23 – 5.02.2021); *«Раду України щодня стрясає ураган»* (ГУ, No 28 – 15.02.2021).

**Політика – спорт.** У спортивній інтерпретації політичних подій приховане прагнення суб'єкта надати динаміки подіям і явищам, запропонувати оцінку темпів реалізації політичних програм, показати ступінь наближення до декларованої мети. Основою метафоричної транспозиції є назви дій, пов'язаних зі спортом, його видами, правилами, здатностями, наприклад: *«Усе вказувало на те, що перетягування каната між Мадридом і Барселеною триватиме»* (ГУ, No 52 – 28.12.2016); *«У державах із авторитарними й тоталітарними режимами вибори з демократичного змагання програм, ідей та інтелекту перероджуються в обман, підкуп електорату й великомасштабну фальсифікацію, щоб таким нечесним шляхом набрати більшість місць у представницьких органах та узурпувати влад»* (ГУ, No 13, 27.01.2019).

**Політика – війна.** Інтерпретація політичної діяльності за допомогою метафори політика – війна (політика як ведення воєнних дій, політичний успіх як розгром ворога, політична програма як зброя, протистояння партій як воєнні сутички, ситуація в Україні як непримиренна боротьба тощо) призводить до конфліктності публічної політики. До цієї групи входять метафори, що характеризують різні типи політичних зіткнень: *«Але і це, очевидно, ще не крапка в продовольчих війнах»* (ГУ, No 79 – 30.06.2017); *«Без політичних поразок не буває політичних перемог»* (ГУ, No 48 – 20.06.2017).

Політичні метафори здатні позначати будь-які дії, що підкреслюють інтенсивність, цілеспрямованість, рішучість певного політика або політичної партії. Найчастіше в таких конструкціях наявні дієслова «боротися», «бій», «баталії»: *«Наша Україна»* *найпослідовніше виборює демократичні цінності, фундатори цього блоку з перших днів незалежності України стоять на платформі національної демократії»* (ГУ, No 114 – 22.06.2017).

**Політика – будівництво.** Метафори, що належать до цієї групи, переважно функціонують як індивідуально авторські неологізми, це один з поширених трактувань політичних реалій. У такій інтерпретації полягає приховане прагнення суб'єкта надати явищам значення певної ієрархічної, логічної будови, наприклад: *«До витрат путінської архітектури аналітики відносять і перенасиченість влади силовими конструкціями»* (ГУ, No 76 – 19.06.2017); *«Ми маємо побудувати власну державу. І ми це зробимо»*; *«На очах змінюється історія і ми є її активними творцями»*. *«Ми заклали основи господарських реформ»*.

**Політика – гра.** Переважно такі метафори мають негативний відтінок у значенні, адже характеризують політика як іронічного або сатиричного персонажа: *«Прохоров, найімовірніше, важливий для влади ось із яких причин: він легітимує ці вибори в очах ліберальних кіл Росії та в очах Заходу, тому що він не належить до звичайних кремлівських клоунів – Зюганова, Жириновського й Миронова»* (Д, No 11, 25.01.2017).

**Основні висновки.** Отже, аналіз досліджуваних політичних метафор переконав, що найпродуктивнішими політичними метафорами є метафори таких груп: політика – спорт, політика – війна, політика – гра, політика – будівництво. Ці типи метафор є популярними засобами створення виразності й експресивності політичного тексту, їх можна розглядати як концептосфери, що відбивають національну свідомість і світосприйняття читачів певного періоду.

Символічні особливості політичних текстів обґрунтовані складними політичними процесами: важливою частиною промов є наголошення на необхідності посилення обороноздатності та військової сили держави. Ці тексти відрізняються прагматизмом, логічним викладом матеріалу, постановкою проблеми та варіантом її вирішення.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Дацишин Х. П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі : монографія. Львів : ПАІС, 2004. 260 с.
2. Дорофеева М. С. Особливості самопрезентації суб'єкта в політичній промові. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Київ : КНЛУ, 2004. С. 192–205.

## **СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ**

**ГУ** – «Голос України» (газета Верховної Ради України).

**Д** – «День» (щоденна всеукраїнська газета суспільно-політичної тематики).

**Ольга МИХАЙЛИШИНА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК РЕСУРС ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

**Актуальність.** З поступовою трансформацією освітньої системи на європейський лад у загальноосвітній середній школі продовжується впровадження викладання двох іноземних мов. З 2012 р. Україна подібно до інших європейських країн притримується принципу «рідної мови плюс дві іноземні» [2]. У 2013 р. більше ніж 50 % школярів проголосували за німецьку як другу іноземну. Здебільшого такий вибір виправдовувався приналежністю англійської та німецької мов до германської мовної групи, та їх умовною подібністю за граматичним та лексичним складом. Не останню роль зіграла й умовна географічна наближеність Німеччини до українських кордонів.

На сьогодні, ця тенденція і досі зберігається: німецька залишається другою за розповсюдженістю іноземною мовою після англійської у школі.

**Мета роботи** – проаналізувати роль англійської мови як базису для засвоєння й опанування другою іноземною мовою.

Дослідженням питання викладання другої іноземної мови на основі англійської досліджували методисти І. Бім, Н. Баришніков, Н. Гальська, О. Кононова, Н. Мирошніченко, Л. Савченко тощо. Науковці визначили наступні проблеми введення другої іноземної у систему освіти:

1) рівень вимог оволодіння другою іноземною мовою є завищеним і не відповідає реальним освітнім можливостям учня;

2) неможливість повної інкорпорації другої іноземної мови у шкільну систему як повноцінного предмету [3]. Для вивчення другої іноземної мови зазвичай виділяється менше часу, що у свою чергу, спричиняє високу інтенсивність викладання. Передбачається, що великий обсяг матеріалу опрацьовується впродовж уроку, пояснення надаються стисло, а особлива увага надається вирішенню практичних вправ. На практиці, за стандартні 45 хвилин учень не встигає виконати більше ніж 3-4 вправи.

Разом з негативними, існує і ряд позитивних факторів: 1) вивчення англійської виконує роль бази для вивчення другої іноземної; 2) німецька та англійська належать до германської мовної групи, і, відповідно, вони є наближеними за лексикиним та граматичним складом [1].

Ефективними є аналогії англійської та німецької лексики за теми «Погода» ("Weather"/ "das Wetter"): warm (нім.)/ warm (анг.); kalt (нім.)/ cold (анг.). Граматична наближеність англійської та німецької мов сприяє засвоєнню граматики з теми «Час» ("Uhrzeit" (нім.) / "Time" (анг.): Wie spat ist es? (нім.)/ What time is it? (анг.); Es ist fünf nach eins (нім.)/ It is five past one (анг.). Подібними є і назва кольорів та тварин: rot (нім.) / red (нім.), blau (нім.)/ blue (анг.), grün (нім.)/ green (анг.), weiß (нім.)/ white der Wolf (нім.)/ wolf (анг), der Bär (нім.)/ bear (анг.).

Наближеними є і 1) форми привітання: "Hallo" (нім.)/ "Hello" (анг.); "Wie ist dein Name?" (нім.)/ "What is your Name?"; 2) днів тижня: der Montag (нім.) / Monday, Freitag/ Friday, 3) місяців: " Dezember" (нім.)/ "December" (анг.), "Februar" (нім.)/ "February" (нім.), Mai (нім.)/ Mai (анг.); 4) синтаксичних структур "Er ist ... Jahre alt" (нім.)/ "He is...years old" (анг.), "Das ist..." (нім.)/ "This is..." (анг.). Третій приклад показує як другий комуніканти грубо вручається в діалог, перебуваючи першого та продовжує його думку.

Учні доволі швидко засвоюють схожі граматичні структури в англійській та німецькій мовах: 1) наявність дієслова-зв'язки: Sie ist ... (нім.)/ She is...(анг.); 2) використання артиклів: ein Vater (нім.)/ a father (анг.), die Mutter/ the mother [1]. Ефективними є порівняння допоміжних дієслів "sein", "haben" (нім.) з "to be", "to have": Ich bin ein Mann (нім.)/ I am a man (анг.), Ich habe ein Buch (нім.)/ I have a book (анг.).

Таким чином, вивчення англійської відіграє важливу роль у подальшому опануванні другою іноземною мовою. Досвід, набутий у вивченні першої іноземної, сприяє швидкому та ефективному засвоєнню та опануванню другою іноземною. Застосування порівняльного аналізу структурного та лексичного складу англійської та німецької мов є важливим ресурсом для розробки методичного забезпечення викладання іноземних мов, що належить до германської мовної групи.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1.Савченко Л. Особливості викладання німецької мови як другої іноземної у загальноосвітніх навчальних закладах. URL : [https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna\\_osvita/vupysku/1/statti/4savchenko/4savchenko.htm](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/1/statti/4savchenko/4savchenko.htm) (дата звернення: 06.11.2021).

2. Цвяк Л. В. Особливості навчання другої іноземної мови у вищому правоохоронному навчальному закладі. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6223/1/%D0%9E%D0%A1>

%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%A7%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%93%D0%9E%D0%87%20%D0%86%D0%9D%D0%9E%D0%97%D0%95%D0%9C%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%98.pdf  
(дата звернення: 22.02.2022).

3. Чорна С. С. Особливості навчання німецької мови, як другої іноземної, майбутніх працівників туристичної сфери (дата звернення: 22.02.2022).

**Оксана МІРОШНІЧЕНКО,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Вікторія ЗАГОРОДНОВА,**  
д.пед.н., професор (БДПУ)

**ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПОБУДОВИ ХУДОЖНЬОГО ТЕСТУ  
НА УРОКАХ СТИЛІСТИКИ У СТАРШИХ КЛАСАХ**

Стилістична спрямованість навчання української мови в сучасній школі дедалі набуває більшої ваги, проводиться цілеспрямовано, з урахуванням характеру матеріалу, мовленнєвої підготовки учнів, починаючи з першого класу. Особливо важливою є робота над розвитком стилістичних умінь і навичок учнів 10-11 класів ЗНЗ. Старшокласники, вивчаючи курс української мови, повинні поглибити і систематизувати свої знання і вміння зі стилістики, що безпосередньо підвищить їхній культурно-мовленнєвий рівень.

Програма з української мови (рівень стандарт) для 10-11 класів ЗНЗ побудована з урахуванням комунікативно-діяльнісного та функціонально-стилістичного підходів до навчання. Основна мета курсу української мови в ЗНЗ – навчити учнів вільно володіти багатствами мови в різних ситуаціях спілкування. На уроках мови важливу роль, крім засвоєння лексики, фразеології, граматики та правопису, відіграє формування в учнів стилістичних умінь і навичок.

Як підсистема мови стилістика є елементом її культури, мовної практики індивіда, яка проймає всі форми усного і писемного мовлення. Добір слів з комунікативною метою відіграє особливу роль у мовленнєвому спілкуванні. Учні, вивчаючи українську мову, повинні засвоїти також стилістичні особливості мовних засобів. Сучасна програма з української мови для 10-11 класів передбачає поглиблення і систематизацію найважливіших відомостей з основних розділів мови і зі стилістики зокрема:

**Стилістична норма:**

1. Стилістична помилка.
2. Стилістичне використання багатозначних слів і омонімів, синонімів, антонімів і паронімів.
3. Стилістичні особливості слів іншомовного походження.
4. Стилістичне забарвлення лексики. Книжна й розмовна лексика.
5. Оцінна лексика.
6. Стилістична роль неологізмів і застарілої лексики.
7. Стилістичне забарвлення фразеологізмів.
8. Виразальні можливості фразеологізмів.
9. Стилістичні особливості засобів словотвору.
10. Стилістичні особливості частин мови.
11. Вимоги до вживання синтаксичних одиниць у різних стилях.

Проблемі вивчення стилістики приділяли увагу І. Білодід, Ф. Буслаєв, Л. Булаховський, В. Ващенко, П. Кордун, М. Пентиліук, Л. Симоненкова та ін. Ученими розроблені ключові питання лінгвостилістики та методики стилістики здебільшого в середніх класах школи (щодо стилів, типів і жанрів мовлення, стилістичних ресурсів мови, а також формування стилістичних умінь і навичок). Недостатньо дослідженою проблемою методики рідної мови залишається обґрунтування теорії і практики навчання стилістики у старших класах ЗНЗ. Обмаль методичної літератури з питань вивчення стилістики утруднює роботу вчителів, що негативно позначається на рівні сформованості стилістичних умінь і навичок учнів.

Отже, **актуальність дослідження** визначається потребою суспільства у навчанні й вихованні особистості, яка володіє вміннями і навичками стилістичної грамотності; сучасними тенденціями у розвитку методики навчання української мови у функціонально-стилістичному та комунікативно-діяльнісному планах; відсутністю в методичній літературі наукового висвітлення системи розвитку стилістичних умінь і навичок учнів старшої школи. **Мета статті** – визначити особливості вивчення побудови художнього тексту на уроках стилістики у старших класах ЗНЗ.

Проблема аналізу художнього твору була і залишається провідною в системі літературної освіти школярів. Дискусії навколо цього питання раз у раз виникають на сторінках фахової преси, конференціях і зібраннях науковців, методистів і вчителів-практиків. Така прискіплива увага аналізу художнього твору в школі не є випадковістю, адже він безпосередньо втручається в читацьке сприйняття. На нашу думку, саме цілеспрямованим формуванням інтерпретаційної свідомості учня безпосереднім впливом на процес читання і відрізняється шкільний аналіз від літературознавчого.

Літературний твір має складну природу. Вона й визначає методи його аналізу, зумовлює їх розмаїття. Для того, щоб урок літератури забезпечував свою навчальну й виховну мету, треба, як зазначає Б. Степанишин, усі висновки про літературний твір робити на основі дослідження його тексту, а художні явища трактувати з мистецької, а не вульгарно-соціологічної точки зору. Самобутність уроку літератури вчителі-словесники вбачають в особливостях художньої інформації, у способах її інтерпретації, у методах донесення учням. А найважливішою методичною проблемою у вивченні літератури вчитель вважає саме аналіз художнього твору, і не чекаючи від науковців порад, шукає нового їх осмислення й прочитання в контексті епохи та розвитку світової літератури.

Сьогодні ми вчимося аналізувати художні твори з загальнолюдських позицій, враховуючи особливості українського менталітету, національних традицій, звичаїв і обрядів. І якщо сам учитель не усвідомить важливості нового осмислення художнього твору, відкинувши стереотипи нав'язаного мислення, то всі його намагання досягнути поставлених часом завдань будуть марними.

Уроки аналізу художнього тексту повинні викликати глибокі естетичні переживання, естетичні почуття. А це залежить від уміння бачити художній твір. Чим більше побачить, зрозуміє, осмислить людина в художньому творі, тим більшу насолоду він дасть.

Уміння бачити і пояснювати набувається у процесі аналізу художнього твору в школі – навчити дітей глибоко зрозуміти твір, оцінювати його всебічно, відчувати майстерність художника, насолоджуватися прекрасними проявами характерів, їх життєвістю, умінням письменника проникати в душу людини, музикою мови, цілісністю твору.

Аналіз літературного твору поглиблює і розвиває почуття прекрасного. Уміння самостійно оцінювати твір набувається поступово, є наслідком виконання багатьох однотипних розумових операцій. Зрозуміло, що самостійність міркувань формується не тільки в процесі шкільного навчання. Збагачення життєвого і читацького досвіду юної людини само по собі сприяє розвитку її розумових сил. Проте обов'язок учителя літератури полягає в тому, щоб організовано формувати свідоме ставлення до художнього твору, вміння аргументовано міркувати.

Узагальнення і систематизація відомостей з синтаксису в 11 класі також має практичну спрямованість. Опанування учнями синтаксичних відомостей у 8-9 класах дає змогу формування умінь і навичок уживання різноманітних синтаксичних конструкцій у власному мовленні, ураховуючи їх виражальні можливості, що визначає стильову закріпленість цих конструкцій.

Важливо детальніше ознайомити учнів зі стилем науки: реферат, стаття тощо, системою виражальних засобів наукового стилю, зумовлених метою пізнавально-комунікативного процесу, – точно передавати думки. Ця робота набуває особливої значущості для старшокласників, які орієнтуються на продовження освіти у вищих навчальних закладах, де їм доведеться опрацювати значну кількість текстів наукового стилю (статей у фахових виданнях, підручників, монографій тощо).

Проте, як засвідчує практика, написання ділових паперів на уроках мови іноді характеризується фрагментарністю у відсутності належної підготовчої роботи. Навчитися ділового спілкування – процес складний і довготривалий. Більшість людей визначають мовні знання як необхідність навчитися правильно говорити й писати. Однак не всі уявляють, що поняття правильності й чистоти мовлення, крім інших складових, включає стилістичний відбір мовних одиниць. Адже, будуючи висловлювання в тому чи іншому стилі, мовець повинен вибрати ті мовні засоби, які найкраще забезпечать функціональне призначення й стильову структуру цього висловлювання. Курс української мови в старших класах повинен підвищити рівень комунікативних умінь, необхідних для ділового спілкування, навичок роботи з діловими паперами.

На уроках української мови старшокласники вчать враховувати особливості мовних засобів у різних стилях мовлення, стилістично диференціювати усне й писемне мовлення, дотримуватися стилістичних норм, уважно ставитися до вибору слова. Тексти офіційно-ділового стилю систематично використовуються як дидактичний матеріал з метою формування в учнів умінь і навичок спілкування українською мовою в професійно-діловій сфері.

Особливу роль у вихованні, розвитку сучасних старшокласників мають тексти художнього стилю, що мають значний дидактико-виховний потенціал.

Виняткове значення для учнів старших класів має подальше ознайомлення з розмовним стилем, оскільки він забезпечує спілкування всіх громадян суспільства, надає допомогу всім верствам українського етносу в їхніх щоденних життєвих потребах. “Стилістика й риторика використовують розмовний стиль як тло, на якому вибудовують високі, офіційні, урочисті промови, а також окремі елементи цього стилю як засоби досягнення ефекту фамільярності”. Це зумовлює введення в навчальний процес стилістичних вправ.

Своєрідність опрацювання відомостей зі стилістики полягає в тому, що воно здійснюється як на спеціальних уроках, так і під час вивчення інших тем. Завдання вчителя-словесника полягає в тому,

щоб на основі лінгвістичного мінімуму та правильно дібраного дидактичного матеріалу домогтися ефективного формування стійких стилістичних умінь і навичок.

Важливо, щоб цій роботі підпорядковувалася система стилістичних вправ, яка передбачає визначення стилю та його специфічних ознак, з'ясування стилістичних особливостей мовних категорій певного тексту, редагування усного й письмового висловлювання з метою його удосконалення, конструювання власного тексту певного стилю й жанру тощо. З метою компенсації недоліків мовленнєвої підготовки старшокласників до програми введено елементи практичної риторики, спрямовані на удосконалення усного мовлення учнів: умінь публічного доведення власних думок, підготовки виступу, добору ефективних мовних засобів, умінь налагоджувати контакт з аудиторією, брати участь у диспутах, суперечках. Засвоєння учнями елементів практичної риторики сприятиме їхній соціальній адаптації.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Мамчур І. Робота над розвитком стилістичних умінь і навичок учнів старших класів. *Українська мова і література в школі*. 2000. №3. С. 14–15.
2. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. Київ : Ленвіт, 2000. 240 с.
3. Ніколенко О. М. Проблеми аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2003. № 3. С. 31–34.

### Ганна НЕМІЧЕВА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Світлана ГЛАЗОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### ЛІНГВІСТИЧНА СУТНІСТЬ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

**Актуальність.** Складність у дослідженні проблем використання ненормативної лексики зумовлена проблемами її типологізації.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Один із відомих британських дослідників, Ентоні МакЕнері, враховуючи інвективну функцію ненормативної лексики, вважає, що “ненормативна лексика (bad language) означає будь-яке слово або фразу, яка при використанні в так званій ввічливій бесіді може викликати образу” [5]. Але емоційним супроводом характеристика ненормативної лексики не обмежується.

Словники української мови подають визначення ненормативної лексики, як табуованої (неприпустимої) лексики, яку мовці сприймають як відразливу, непристойну. Часто науковці ототожнюють такі поняття, як “ненормативна лексика” та поняття “нецензурна”, “вulgарна”, “груба”, “обсценна”.

**Мета** – дослідити лінгвістичну сутність ненормативної лексики. У роботі використовуємо **метод** лінгвістичного опису.

Проблема дослідження ненормативної лексики полягає у складності розмежування її за різновидами. Так серед соціолектів (сленгу та жаргону, просторіччя) може міститися стилістично знижена лексика (вulgаризми, суржик). Одне й те ж слово може видозмінюватися, набувати нового значення та в різних контекстах виконувати окрему роль.

Ставлення науковців до використання письменниками ненормативної лексики різняться [1]. Здебільшого спостерігається негативна оцінка цього явища. Уживання слів, що знаходяться за межами літературної лексики, а особливо нецензурної лайки, на думку дослідниці О. Бугера, не збагачує, а збіднює текст, тобто, замість того, щоб розвиватися, його лексична система деградує [3, с. 550].

Дослідник Т. Кондратюк у “Словнику сучасного українського сленгу” зазначає, що підвищення актуальності ненормативної лексики та зацікавленість нею свідчить ніяк не про відсутність грамотності та культури, а про “симптоматичні тектонічні рухи в культурному пласті ..., про недостатнє розуміння цього мовного феномена, про відсутність “культурного імунітету” щодо нього” [4, с. 5].

Дослідниця Е. Боєва вважає, що схильність письменників-постмодерністів до вживання нецензурної лексики обумовлюється бажанням “змусити читача зацікавитися нею (літературою) і говорити про неї або взагалі почати творити обличчя українського читача літератури українською мовою. Ненормативна лексика справила ефект бомби” [2, с. 201].

**Основні висновки.** Отже, сучасні автори активно використовують таку лексику [1]. Їхні твори отримують популярність та знаходять своїх реципієнтів.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова С. М. Сленгізми в сучасній художній літературі. *The 8 th International scientific and practical conference “International scientific innovations in human life” (February 16-18, 2022)*. Manchester : Cognum Publishing House United Kingdom, 2022. P. 492–496.

2. Боєва Е. В. Засоби невічливості в сучасному прозовому дискурсі. *Записки з українського мовознавства*. 2016. Вип. 23. С. 196–203.

3. Бугера О. А. Використання соціолектів у художньому мовленні як актуальна проблема культури мовлення. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: Філологічні студії*. 2011. № 6. С. 547–552.

4. Словник сучасного українського сленгу / упор. Т. М. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. 349 с.

5. McEnergy T. Swearing in English: bad language, purity power from 1586 to the present. URL: [https://www.researchgate.net/publication/31343929\\_Tony\\_McEnergy\\_Swearing\\_in\\_English\\_Bad\\_Language\\_Purity\\_and\\_Power\\_from\\_1586\\_to\\_the\\_Present\\_Routledge\\_2005/link/561a363f08aea803672288a3/download](https://www.researchgate.net/publication/31343929_Tony_McEnergy_Swearing_in_English_Bad_Language_Purity_and_Power_from_1586_to_the_Present_Routledge_2005/link/561a363f08aea803672288a3/download) (дата звернення: 10.01.2022).

**Ксенія НІКОЛАЄНКО,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ірина ШИМАНОВИЧ,**  
к.пед.н., доцент (БДПУ)

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ  
«ПРИРОДА» В РОМАНІ МАРҒАРЕТ ЕТВУД «РІК ПОТОПУ»**

Вірогідно, окрім самої себе, людина ніколи не розлучається з природою. Але що таке природа? Маленька дитина вкаже на листок, дерево чи на все разом, пантеїст процитує *«Природа є Бог у речах»*, прагматик скаже про «джерело сировини та звалище». Для тварини природа буде місцем існування. І не можна сказати, що якась з поданих уявлень хибне. У цьому принада концепту, «батьком» якого є П. Абеляр. Французький учений епохи Середньовіччя уперше застосував концепт як *«форму схоплення сенсу»*, де сенс – сукупність понять, сприйнятих душею під час мовлення [1, с. 160]. Питаннями сенсотворення і застосування слів у мовленні займаються семантика і лексикологія відповідно. Щоб зрозуміти щось, людина накопичує слова, комбінує значення і формує концепт. Потенціал у цього начебто буденного алгоритму, величезний. Окрім з'ясування суті певної речі, він відкриває множинність бачення, чим украй доречно користуватися у контексті природи і прогресуючої тенденції до її руйнування. Цим зумовлена **актуальність** нашого дослідження.

Концепт «природа» є фундаментальним у природничих науках, а також викликає інтерес у представників філософії (Аристотель, І. Кант, Г. Сковорода), психології (Д. Фільдштейн, Дж. Голд, А. Огар), теорії літератури (В. Гумбольдт, А. Бізе) й мовознавства (П. М. Роже,

О. Жихарева). На сьогодні створено низку літературознавчих досліджень, де фокус на поетиці концепту «природа» (К. Ніколенко та її аналіз поезій Гейне), статей з теорії перекладу (О. Пригодій та його лінгвокультурне порівняння перекладів з української на англійську), мовознавчих праць, які є доволі глобальними, тому що охоплюють мову загалом (О. Жихарева та її концептуальний розгляд англійської мови). Подібні за тематикою наукові розвідки є доволі новим явищем у вітчизняній науці, з 2009 року. **Метою** нашого дослідження вважаємо з'ясування лексико-семантичних засобів концепту репрезентації концепту «природа» в романі Марґарет Етвуд «Рік потопу» та їх класифікацію. Варто зазначити, що авторка є активісткою природозахисницького руху й вербалізує свої погляди у творах. Ми використовували такі **методи**, як аналіз, синтез і класифікаційний.

Почнімо з того, що світ роману «Рік потопу» – це позамежно натуралістична картина апокаліпсису, агонія природи, виснаженої епохою споживання. Тим не менш, природа відчувається як першооснова з матеріальних і абстрактних складових (група «Фундаментальні категорії світу»): *Soil, the Earth, Darkness, Grace, Rebirth*. У Природі щоразу знаходить прихисток усе нині і колись живе, народженого навіть з лона лабораторій (група «Біологічні види»): *Fruits, Lumirose, Spirit Bear, Bobkittens*. Природа постає у ландшафтах (група «Географічні об'єкти»): *Arboretum Creek, meadow*. Найбільш дієвими й стурбованими дітьми Природи виступають Божі Садівники, що обрали есо-friendliness та вегетаріанство замість прогресу і технологій. Їхню релігію можна назвати «зеленим» апокаліптичним християнством, де Великий (Безводний) потоп – повторюване явище, друге дихання для Природи. Саме з Садівничими віруваннями пов'язана група «Культура Божих Садівників»: *Saint Farley of Wolves Day, fellow Mammals, God's great Creativity*. На чуттєвому рівні Природа специфічно постає у звуках, що є і однойменною групою: *the tittering of mice, the absence of motors*. Деталізовану класифікацію можете бачити нижче:



Таким чином, можемо сказати, що Марґарет Етвуд розкриває концепт «природа» завдяки лексико-семантичному полю з п'яти великих груп. Вони не відкривають абсолютно новаторські асоціації, проте значно розширюють світогляд і, що важливо, ілюструють нерозривний ланцюг споконвічних відносин природи і людини, як би остання не прагнула піднятися й трансформувати все. Додатковим семантичним засобом стають великі літери у словах-репрезентах концепту «природа», тим самим підкреслюючи його значущість.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Неретина С. С. Слово и текст в средневековой культуре. Концептуализм Абеяра. Гнозис, 1994. 216 с.
2. Atwood M. The year of the flood. Virago, 2010. 528 p.

### **Дар'я НОР,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга СОПІНА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **КАТЕГОРИЗАЦІЯ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

У сучасній науковій парадигмі серед лінгвістів актуальною є проблема емоцій, тому що мова досліджується як система, елементом якої є людина. Антропологічний фактор у мові включає також її емоції (В. Шаховський). На думку Л. Бабенко, А. Миколайчук та ін., власне дієслово як стилістично та семантично багата категорія має значні можливості для актуалізації емоцій у різноманітних значеннях.

Вивчення дієслів на позначення психічних станів людини в сучасній лінгвістиці зумовило накопичення значного теоретичного потенціалу:

- привернуто увагу до семантичних класів таких дієслів (І. Білодід, О. Кузнецова, Л. Васильєв);
- визначено інтенційно-валентні структури дієслів психічного стану в різних мовах (П. Драгомирецький);
- досліджено комплексність їх змісту залежно від функціонування (Н. Арутюнова) тощо.

Важливим є аналіз семантичного змісту дієслів емоційного стану, яким властиве більш рухоме коло значень, ніж емоційним дієсловам інших семантичних типів. Проте дієслова на позначення емоційних станів у сучасній українській мові у функціонально-ономасіологічному аспекті майже не досліджені, а саме: цей аспект

передбачає розгляд номінативних одиниць у сфері комунікативно-функціональної парадигми, яка орієнтує ономасіологію на співвідношення із синтагматичною діяльністю, тобто мовленням.

Мета дослідження – встановлення категоріальних параметрів дієслів на позначення емоційних станів в українській мовній картині світу.

Застосування функціонально-ономасіологічного аналізу дає змогу розв'язати питання про те, як світ, що оточує людину, категоризується в семантичній структурі дієслів (Т. Мацієвська, Т. Парашук та ін.).

На засадах функційно-категорійної теорії за частотними показниками серед дієслів психічних станів найбільш функціонально вагомими виявилися дієслова (за порядком зменшення активності): *відчувати, любити, боятися, кохати, ненавидіти, радіти, страждати, сердитися, пишатися, хвилюватися, турбуватися, журитися, гніватися, злякатися*. За загальною сукупністю функціональних виявів дієслів психічних станів найбільш частотними є дієслова *відчувати, боятися, любити*. Це пояснюється приналежністю їх до базових емоцій, семантичною ємністю, широкою сполучуваністю.

Структуру дієслова *відчувати* можна розглядати наступним чином:

1. Номінація: емоційного стану людини 1-ї чи 3-ї особи (рідко 2-ї особи у випадках запитання типу «Ти відчуваєш» або у функції егоцентризації 2-ї особи типу «Ти відчуваєш це зло», коли мовець приписує співрозмовникові свої емоції або приписує собі знання емоцій співрозмовника), зрідка позначення стану тварини.

Конкретизація позначуваних емоційних станів: 1) об'єктивізація саме почуття, на відміну від розумової діяльності (відчувати, а не розуміти чи знати); 2) позитивна емоція внаслідок впливу фізичного світу (погоди, предметів, дотику живих істот та ін.): задоволення, комфортність, радість тощо); 3) негативна емоція внаслідок впливу фізичного світу (роздратування, дискомфорт, біль); 4) позитивна емоція внаслідок контакту з іншими конкретними людьми (приятель, кохання, симпатія тощо); 5) негативна емоція внаслідок контакту з іншими конкретними людьми (ненависть, злість, антипатія, страх тощо); 6) позитивна емоція внаслідок безособистісного контакту з оточенням (радість свята, задоволення обслуговуванням); 7) негативна емоція внаслідок безособистісного контакту з оточенням (страх перед силовими структурами, самотність, ностальгія тощо); 8) позитивна ауторефлексія (натхнення, упевненість, самодостатність, самозадоволеність тощо); 9) негативна ауторефлексія (сором, печаль, смуток, невдоволення собою тощо); 10) емоція аксіологічної невизначеності (відчувати, що щось не так; відчувати якимось інакше); 11) інтуїтивне розуміння, знання, тобто розумова діяльність на підсвідомому рівні (наприклад: *Відчуває, що він у цій хаті зайвий*), тобто «розумів»).

2. Дистрибутивна реалізація: 1) нульова стосовно перехідності і контрастивна стосовно вираження повноти значення (на зразок «відчуваю, але не знаю»); 2) права непоширена: відчувати + холод, смуток, печаль, радість; 3) права поширена: відчувати + словосполучення (*відчутти міць і солодкість чоловічих обіймів, відчує запах її тіла, відчувати страшну несправедливість*); 4) ліва + права непоширена або поширена (*всім серцем відчувати кохання, уперше відчутти самотійність, на якусь мить відчутти себе врівень із самими небесними силами*); 5) (ліва – факультативна) + права предикативна (*відчуває, що мине час, відчував, як у нім вирувала кров, відчує, що хтось тут є*).

3. Спосіб позначення емоційного стану: 1) прямий – коли дієслово відчувати з будь-якою дистрибуцією позначає безпосередньо емоційний стан (відчувати страх; відчувати страшну ненависть; відчувати, що починаєш хвилюватися); 2) непрямий – коли дієслово *відчувати* з тою чи іншою дистрибуцією позначає певний фізичний стан, фізичне почуття з метою передати відповідний емоційний стан (*Олзар відчує, що йому солоно в роті, а очі проймаються вогнем – гнів*).

Таким чином, дієслово *відчувати* в літературних, опрацьованих текстах можна розглядати як ономасіологічну одиницю, яка залежно від контексту здатна позначати психічний стан у межах будь-якої названої функціональної сфери. Проте, зважаючи на багатофункціональність і ємність семантики, це дієслово ніколи не вживається як самодостатня смислова одиниця, воно потребує додаткової дистрибуції.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Мацієвська Т. Дієслово *відчувати* у функціонально-ономасіологічному аспекті (на матеріалі роману В. Шевчука «Стежка в траві. Житомирська сага»). *Волинь - Житомирщина: іст.-філол. зб. з регіон. проблем*. Житомир : ЖДПУ, 2002. № 8. С. 42-47.

2. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. 3-е изд. Москва : Эдиториал УРСС, 2009. 208 с.

## Аліна ПОДОЛЬСЬКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Оксана ДУБРОВА,**

к філол.н., доцент (БДПУ)

## ФРАЗОВІ ДІЄСЛОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Перш за все, ми хочемо сказати, що основною метою навчання іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетенції, що

означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу.

Успішність оволодіння англійською мовою залежить не тільки від володіння граматикую, але і від об'єму лексичного запасу, збагачення якого відбувається завдяки полісемантичності слів. В англійській мові обсяг багатозначних слів – дуже високий. Особливої уваги вартують саме прийменникові словосполучення, так звані фразові дієслова. Фразові дієслова – це лексичні одиниці, що складаються з дієслів і одного або декількох прийменників, що утворюють єдине поняття. Однакові фразові дієслова можуть виражати декілька понять, тому що прийменник, який вживається із дієсловом, повністю змінює значення фрази, звідси – складність їх вивчення. Нерозуміння та незнання фразових дієслів може призвести до багатьох казусів під час спілкування, тож їх вивчення та використання є **актуальним** питанням нашого дослідження.

Теоретичний матеріал для виконання нашого дослідження був підібраний із праць таких лінгвістів та дослідників, як: І. Анічков, Д. Болінджер, О. Голубкова, В. Левицький, Дж. Несфілд, І. Яцкович тощо. Також були використані різні підручники англійської мови.

Отже, фразові дієслова англійської мови є важливим засобом утворення іменників та прикметників. Останні наводяться у словнику після того значення фразового дієслова, від якого вони походять. Наприклад: “*blackout*” (“непритомність”) подається після фразового дієслова “*black out*” (“*suddenly become unconscious*”). Для тренування навичок вживання фразових дієслів на уроках англійської мови пропонуються такі види вправ: *key-word transformation, multiple choice, gap filling, word matching*.

Слід зазначити, що фразові дієслова (вони ж усталені дієслівно-прийменникові сполучення) – це дієслова (*multi-word verbs*), що складаються з декількох слів, одним з яких є дієслово, а іншим (або іншими) – прийменник або прислівник, що збігається з ним за формою. Відомо, що характерною відмінністю фразових дієслів є те, що у сполученні з певним прийменником, дієслово отримує зовсім інше значення, що відрізняється від основного, тому, вивчення фразових дієслів у англійській мові викликає певні труднощі, так як необхідно запам'ятовувати дієслова з їх новим значенням. Наприклад: *go* – йти, *go on* – продовжувати; *look* – дивитися, *look for* – шукати.

Отже, дослівний переклад фразових дієслів є неправильним і неможливим. Жодних правил не існує, тому таким важливим є запам'ятовувати кожне фразове дієслово та його значення. Також не слід плутати фразові дієслова із сталими висловами на кшталт “*step out of line*”, “*eat your heart out*” тощо, які називаються фразеологізмами або ідіомами.

Таким чином, ознайомлювати учнів із фразовими дієсловами та давати їм уявлення про багатство й різноманітність цього специфічного явища в сучасній англійській мові, розвивати комунікативну компетенцію на уроках є дуже актуальним в наш час.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Левицький В. В. Лексична полісемія та квантитативні методи її дослідження. *Мовознавство*. 2003. № 4. С. 17-25.
2. Дуброва О. В. Формування фразеологічної компетенції на уроках англійської мови за допомогою зооморфних та фітоморфних фразеологізмів. *Психологія а педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні*: тез. доп. міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26–27 лютого 2016 року). Львів, 2016. С. 105-106.
3. Courtney, Rosemary. *Longman Dictionary of Phrasal Verbs*. Longman Group UK Limited. 1995. – 734 pp.

### **Тетяна ПОМАЗАН,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ФАКТОРІВ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ**

Актуальність даної роботи зумовлена тим, що, хоча існує велика кількість наукових праць з вивчення та підвищення мотивації навчальної діяльності школярів, вчителі, як і раніше, часто стикаються з тим, що в учня відсутній інтерес до навчання.

У сучасній педагогіці значна увага проблемам мотивації учнів приділяється у працях Л. Божовича, А. Орлова і Н. Талізїна.

Метою роботи є дослідження теорій та факторів навчальної мотивації у дітей. Методи дослідження, що використовуються у роботі: аналіз, синтез, узагальнення.

Перші біхевіористи під час визначення терміну «мотивація» використали аналогію з механіки: припустили, що вчинки залежать від комбінованого впливу різних сил, що діють на людину. Ці сили можуть бути зовнішніми або внутрішніми.

До внутрішньої мотивації людини відноситься її власна рушійна сила, наприклад, коли учень цікавиться якоюсь темою або завданням. До зовнішньої, у свою чергу, – мотивація, надана сторонніми чинниками, наприклад, коли вчитель, хвалить учня за хорошу роботу [3, с. 98].

Існує велика кількість теорій мотивації, які мають справу з її різними аспектами. Теорія контролю стосується потреби вміти

контролювати наше життя. Важливим її фактором є саморегулювання. Й. Клеарі та П. Ціммерман визначають його наступним чином: «Загалом, саморегуляція залучає учнів, які проактивно спрямовують свою поведінку або стратегії для досягнення самовизначених цілей. Вони також покладаються на афективний, когнітивний, мотиваційний та поведінковий зворотний зв'язок, щоб змінити або коригувати свою поведінку, коли вони спочатку не можуть досягти своїх цілей».

Теорія ефекту наділеного прогресу доводить, що коли учень відчуває, що він просувається до поставленої мети досягнення всіх цілей, то він стає більш наполегливим і вмотивованим для подальшого вирішення відповідних задач заради досягнення бажаного [2, с. 56].

Теорія пошуку мети говорить про те, що наша мотивація залежить від певних якостей цілей. Щоб тримати себе в тонусі вони повинні бути зрозумілими та складними, але досяжними. Також важливо зауважити, що цілі, поставлені нами, є більш мотивуючими, аніж цілі, які були поставлені іншими людьми [3, с. 14].

Теорія активації стверджує, що людина не може існувати без психічного збудження. Однак існує тонка грань між здоровим рівнем збудження, яке допомагає нам залишатися зосередженим і вмотивованим, та надмірним, що створює стрес і незадоволення. Закон Йеркса-Додсона показує нам, що в міру зростання збудження збільшуються мотивація та продуктивність, але лише до певної точки, після чого вона знову знижується.

Теорія примусу заснована на думці, що усі люди мають потреби, які ми намагаємося задовольнити в повсякденному житті. Теорія розрізняє первинні потреби (виживання, захист) і вторинні (соціальні, ідентичність). Коли ми прагнемо задовольнити потреби, ми вмотивовані.

Взявши вище зазначені теорії за основу ми виокремлюємо фактори, які на наш погляд впливають на мотивацію учнів у навчанні.

Перший фактор – структура класу та навчальної програми. Діти вмотивовані краще, коли відчувають або бачать, що заняття дотримуються певного плану, а навчальна програма та матеріали для класу підготовлені заздалегідь.

Другий фактор – поведінка та особистість вчителя. Якщо учень відчуває негативні емоції, такі як страх чи неприязнь до свого вчителя, це може негативно вплинути на його ставлення до предмета в цілому.

Наступний фактор – методика навчання. Учні з більшою ймовірністю збережуть свою мотивацію в навчанні, якщо педагоги використовують різні методи навчання. Це створює різноманітність і не дозволяє учням нудьгувати.

Четвертим фактором є взаємовідносини з однолітками. У міру дорослішання дітей вплив однолітків на них також зростає. Тому проблеми та конфлікти з однолітками можуть змусити учнів відчувати себе менш впевненими у своєму соціальному статусі серед однолітків, підвищити рівень стресу та знизити мотивацію в навчанні. Спостерігаючи за будь-якими конфліктами, знуцаннями та іншими проблемами з однолітками, можна запобігти серйозним проблемам.

Останній фактор – учні втрачають мотивацію, якщо тести постійно надто складні. Це не створює відчуття досягнення цілі та з часом знижує мотивацію.

Таким чином, мотивація учня є надзвичайно важливою й одночасно крихкою частиною успішного навчального процесу. Вона залежить від багатьох речей, і очевидний висновок, який тут необхідно зробити, полягає в тому, що вчителі змушені мати справу з усім, починаючи від внутрішньої рушійної сили студента, до більш відчутних факторів, таких як структура уроку тощо.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Божович Л. И. Проблемы развития мотивационной сферы ребенка. Изучение мотивации поведения детей и подростков. Москва, 1972. С. 7-44.
2. Nunes J. C., & Drèze X. The Endowed Progress Effect: How Artificial Advancement Increases Effort. *Journal of Consumer Research*. 2006. 32(4). 504 p.
3. Ryan R. M. and Deci E. L. Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*. 2000. 125 p.

#### **Анастасія ПОТАПОВА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

#### **ІГРИ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ**

У сучасному світі, в світі можливостей і перспектив дуже важливо йти в ногу з часом, бути в курсі останніх трендів і тенденцій. Знання англійської мови не виняток. Якщо ти володієш англійською, перед тобою відкриваються безліч можливостей. Перш за все, знання мови дозволяє почуватись впевнено в інших країнах, тому це дозволить вільно

подорожувати та знайти роботу. Якщо у дитини є бажання вчитися за кордоном, то у неї є всі шанси здійснити свою мрію. Саме тому мову необхідно опановувати і застосовувати у різноманітних ситуаціях. У цьому випадку на допомогу приходять ігри, які дозволяють створити англomовне середовище та ситуацію невимушеного повторення вокабуляру чи граматичної структури, що сприяє кращому запам'ятовуванню.

На значення гри у процесі навчання іноземної мови вказують такі відомі методисти як Г. Кокташева, Т. Максимова, Н. Метвеева, Р. Мільруд, М. Скаткін, Т. Семенова, Є. Пасов, Т. Полонська, Н. Торунова. На їх думку, рольові ігри сприяють:

- стимулюванню інтелектуальної й емоційної діяльності та розширенню світогляду студентів;
- розвитку творчого потенціалу студентів та збільшенню обсягу активної мовної практики;
- можливості персоналізувати проблемні ситуації, додати їм особистісний зміст;
- здатності до критичного мислення та пошуку інформації;
- врахуванню різних точок зору на проблему;
- індивідуалізації навчання, тому що кожен студент засвоює матеріал з оптимальною для нього швидкістю;
- реалізації принципу особистісно-орієнтованого навчання;
- створенню сприятливої психологічної атмосфери для вивчення іноземної мови завдяки відсутності негативних оцінок і за допомогою, так званої, системи заохочення.

Карл Гроос, автор відомих праць «Ігри тварин» та «Ігри людей», стверджував, що гра є засіб підготовки молодого організму до самостійного дорослого життя. Ігри мають неоціненну допомогу викладачу в організації навчального процесу, вони мотивують учнів до навчання. Учні легше запам'ятовують інформацію та легко її сприймають. «Мотивація ігрової діяльності забезпечується її добровільністю, можливостями вибору, задоволення потреб в самоствердженні, самореалізації» [2, с. 308]. Гра створює умови для того, щоб учні почали говорити іноземною. Мабуть, це – найскладніше при вивченні іншої мови. У процесі, здавалось б звичайної гри, діти потрапляють в умови реального спілкування і тренуються застосовувати вже набуті навички. У грі всі мають шанс проявити себе, навіть слабкі учні. Невимушена атмосфера, рівність та цікавість не залишає шансів почувати себе сором'язливо, тому почати говорити англійською набагато простіше. Це ефективна мовна вправа. Нові слова не лякають дітей і не викликають почуття примусу.

Граючи в цю гру, дитина вчить як правильно говорити котра година. Можна грати вдвох чи з більшою кількістю людей. Краще грати

на відкритому просторі. Перед тим, як почати гру, дітям треба вивчити фразу 'What's the time, Mr. Wolf?'. Вовк стає в одному кінці поля, діти стають в іншому. Вони повинні спитати у вовка котра година, а він має назвати певну годину (It's 1 o'clock). Після цієї фрази, діти роблять один крок. Кількість годин, яку називає вовк, є кількістю кроків дітей. Як тільки Вовк говорить репліку 'It's lunch time!', діти повинні тікати від вовка, щоб їх не з'їли. Ще одна весела гра Hangman («Шибениця»). Граючи в цю гру, ви повторюєте з дитиною літери, вчитеся правильно писати. Проте можна не обмежуватись самими лише словами. Якщо дитина вже вивчила абетку, можна почати писати короткі фрази і речення. Ця гра не буде такою складною, якщо позначити перші літери кожного слова. Перед початком було б доречно повторити з дитиною найскладніші для неї голосні та приголосні.

Отже, ігри справді сприяють кращому засвоєнню нових слів, допомагають дитині почати розмовляти англійською. Також в процесі гри учні позбуваються психологічних бар'єрів, вони перестають соромитись та просто насолоджуються часом, проведеним з користю.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Полонська Т. К. Сутність ігрових технологій у навчанні іноземних мов учнів початкової школи на компетентнісних засадах. *Збірник наукових праць. Проблеми сучасного підручника*. Київ : Пед. думка. № 20. 2018. С. 317–327.

2. Школа І.В. Рольова гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей *Збірник наукових праць БДПУ (Педагогічні науки)*. Бердянськ : БДПУ. № 3. 2014. С. 307–312.

### **Дарія РАДЧЕНКО,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **РОЛЬ ГРИ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ШКОЛІ**

У сучасному світі англійська мова є головним інструментом міжнародного спілкування в академічних і ділових колах. Володіння нею як засобом комунікації є однією з вимог до майбутнього фахівця. У свою чергу школа покликана забезпечити певний рівень володіння іноземною мовою, який може дозволити продовжити її вивчення у період вузівської та післявузівської освіти, а також самостійно. Успіх

навчання багато в чому залежить від методики роботи вчителів іноземної мови та їх уміння зацікавити учнів.

Актуальність теми дослідження зумовлена цілою низкою факторів. По-перше, інтенсифікація навчального процесу ставить перед вчителями завдання пошуку засобів підтримки в учнів інтересу до матеріалу, що вивчається, й активізації їх діяльності протягом усього заняття. Ефективним засобом вирішення цього завдання є навчальні ігри. По-друге, однією з найважливіших проблем викладання англійської мови є розвиток комунікативних навичок. Залучення учнів до усної комунікації може бути успішно здійснено у процесі ігрової діяльності. Саме тому все більше педагогів віддає перевагу так званим активним методам навчання, головною з яких є гра [2, с. 47].

На значення ігрової діяльності у навчанні іноземної мови наголошують так відомі методисти, як: С. Казимирова, П. Блонський, Л. Виготський, А. Леонтьєв, К. Ушинський, В. Гис, А. Макаренко. Аналіз робіт даних учених дозволяє зробити висновок про те, що саме ігрова технологія сприяє організації уваги учнів і дозволяє спокійно та з захопленням працювати протягом досить тривалого часу. А. Макаренко підкреслює такі риси ігрової діяльності як засобу навчання: вмотивованість, відсутність примусу; індивідуалізована, глибоко особиста діяльність; виховання в колективі; розвиток психічних функцій і здібностей; навчання із захопленням [3, с. 54].

Разом з тим, ще не в достатньому обсязі вивчено проблему специфіки організації навчального процесу з включенням ігрової діяльності на різних етапах навчання – початковому, середньому та старшому. Найважливішою умовою ефективності навчальних ігор є суворий облік вікових психолого-педагогічних особливостей учнів.

Метою роботи є дослідження особливостей використання ігор у процесі навчання іноземних мов у середній загальноосвітній школі.

Для її реалізації використано такі методи дослідження як аналіз і узагальнення. Взаємодія названих методів дозволила визначити принципи застосування ігрових технологій навчання на уроках англійської мови, надала дослідженню комплексного характеру, та розширила конкретні спостереження.

Слід зазначити, що використання ігор під час уроків іноземної мови допомагає вчителю глибше розкрити особистісний потенціал кожного учня, його позитивні якості, зберегти та зміцнити навчальну мотивацію. Крім того, завдяки грі відбувається активізація лексичного та граматичного матеріалу, чудово відпрацьовується вимова, а також розвиваються навички та вміння аудіювання й усного мовлення [1, с. 8].

Ігри, у свою чергу, виконують різні функції та мають свої напрямки. М. Стронін поділяє ігри на такі категорії:

1) «лексичні – ігри, які сприяють запам'ятовуванню нових слів і вживання у ситуаціях, наближених до реальних умов;

2) граматичні – ігри, які допомагають дитині краще засвоїти мовні зразки та вживати їх правильно;

3) фонетичні – ігри, що сприяють формуванню вимовних навичок і відпрацюванню інтонації. Часом фонетична гра проводиться на рівні слів, речень, римовок, скоромовок, віршів, пісень;

4) орфографічні ігри на засвоєння правильного написання слів англійською;

5) творчі ігри розвивають мовні навички та вміння. У даному випадку хорошими помічниками виступають яскраві та кольорові матеріали, картки, іграшки, фігурки, постери, картинки тощо.

Разом з тим, важливо зазначити, що ефективність гри як засобу навчання залежить від дотримання низки вимог: уявної ситуації, плану, у якому діятимуть учні; обов'язкове усвідомлення дітьми ігрового результату, правил гри. Гра – це не просто колективна розвага. Це основний спосіб досягнення всіх завдань навчання, тому необхідно точно знати, яких навичок і вмінь потрібно досягти.

Як засвідчує наш власний педагогічний досвід, гру найкраще використовувати в середині або в кінці уроку, щоб зняти напругу. Важливо, щоб ігрові завдання приносили позитивні емоції та користь. Крім того, повинен бути проведений підготовчий етап (переконатися, що у дітей є необхідна база знань і навичок для цієї гри). Педагогу слід пересвідчитися, що гра прийнята усією групою позитивно. У грі бажано використовувати наочність і, за необхідності, жестикуляцію й емоційність для привнесення в процес захоплюючого характеру.

Підводячи підсумки, можна відзначити, що гра є інструментом викладання, який активізує мовленнєву діяльність учнів, дозволяє зробити навчальний процес привабливішим і цікавішим, формує потужний стимул до оволодіння мовою. Важливо не забувати, що гра на уроці іноземної мови необхідна, саме, як засіб навчання, а не як основний вид діяльності. На початковому етапі навчання іноземної мови дуже важливим є використання ігрових технологій, тому що провідний вид діяльності у дітей 8-10 років тільки починає переходити від гри до навчання. Ігри дозволяють полегшити навчальний процес і для педагога, і для учнів, не формуючи у них образ того, що англійська – це нудно та нецікаво, а навпаки, допомагає залучати, мотивує, розвиває, надихає та відкриває нові можливості.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Гис В. Й. Методика проведення гри як засобу активної пізнавальної діяльності. *Англійська мова і література*. 2010. № 6. С. 7–10.

2. Казимиrowa С. Н. Игровая форма в преподавании иностранного языка. *Филология и лингвистика*. 2017. № 1. С. 46–48.

3. Макаренко А. С. Игра. *Макаренко А. С.: Собрание сочинений*. Москва, 1957. 54 с.

**Олена РЕЗНИК,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Олена КРИЖКО,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАРОДНО-РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРАХ ОСТАПА ВИШНІ**

На сучасному етапі розвитку мовознавства дослідження народно-розмовної лексики, особливо в творах письменників України, набуло особливої актуальності. Оскільки розмовний компонент є виразною ознакою художнього стилю, постала потреба теоретичного обґрунтування й практичного дослідження лінгвостилістичної категорії народно-розмовної мови. Проблему естетичного потенціалу елементів народно-розмовної мови досліджували такі українські мовознавці, як І. Білодід, В. Ващенко, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, В. Русанівський, Н. Сологуб, О. Чередниченко та ін. Більшість дослідників відзначає, що в мові художнього твору відбувається стилізація розмовності, тобто свідоме переймання письменником характерних особливостей розмовного стилю з метою створення відповідного колориту в художньому тексті.

У роботі здійснюється семантико-стилістичний аналіз народно-розмовної лексики у творах Остапа Вишні Зокрема, досліджуються мовні засоби вираження цієї лексики, її функції та граматичні засоби творення, що і становить актуальність цього дослідження.

Мета роботи – проаналізувати семантичні та стилістичні особливості вживання народно-розмовної лексики, засоби її творення у творах Остапа Вишні. У дослідженні використовується описовий метод з елементами контекстуального та лінгвостилістичного аналізу.

Народно-розмовна лексика у творах Остапа Вишні найбільше представлена такими частинами мови, як дієслово, іменник, прикметник, прислівник, вигук та особовими формами дієслова – дієприслівником та дієприкметником: *шмигати, скиглити, кортіти, роззява, мужик, шльопанці, харчі* тощо (в епістолярії вони часто переходять у множинні форми – *Енеїд, Наталок Полтавок*), *підходящий, недалечко, вонючіший, човгаючи*.

У досліджуваних творах спостерігається вживання вигуків у межах окличних речень, що виражають почуття та волевиявлення мовця. Більшість із них це звуконаслідувальні слова, як-от: *хлоп, бах, трах, бульк, хахи*.

Фамільярна лексика виражається дієсловами та іменниками (*перти, лупати, чорт, лобуряка* тощо), тоді як зневажлива передає негативне ставлення автора до різних осіб (*паразит, панок, людіці* тощо).

Іронічними лексемами на позначення живих істот (*князь, Дама, Клеопатра* тощо), дій і процесів (*молитви, знищожати* тощо), абстрактних понять і явищ (*бум, гонорар, воздыханіє* тощо) автор передав легку, доброзичливу насмішку, найчастіше з самого себе.

Вульгарна лексика менш вживана у творах письменника (здебільшого це іменники й дієслова – *баньки, дудлити* тощо), лайлива лексика передається за допомогою вигуків-прокльонів: *трясця його матері!, бодай би вона була сказалася!* тощо.

Пестлива лексика передає щиру, емоційну атмосферу і представлена прикметниками на позначення ознаки кольору – *риженький, жовтенький, чорненький*; якості – *пухенький, кругленький, тонісінький*; розміру, зовнішності предмета – *низенький, маленький, коротенький*; віку – *молоденький, старенький, найстаршенький*; іменниками на позначення назв людей: *бабуся, голубонька, серце, Варюшка, Мар 'янка*; назв тварин – *лисочка, щиглик, квочечка*; власних назв, зокрема імен людей і кличок тварин – *Манька, Ониська, Васько*; назв їжі, напоїв – *молочко, кулешик, чайок*; означальними прислівниками (*обереженько, чималенько, пильненько*) та обставинними (*частенько-бо, довгенько, пізенько*). Найбільш продуктивним суфіксом у їх творенні є суфікс *-еньк-, -ечк- та -к-*, за допомогою якого можна утворювати форми суб'єктивної оцінки від переважної більшості прикметників. Значно рідше засвідчені пестливі форми прислівників (*обереженько, пильненько, тихенько (тихесенько), частенько-бо, довгенько*).

Щодо розмірно-оцінної лексики, то вона представлена прикметниками та іменниками. Ця лексика служить для відтворення розміру явища, особи чи предмета в поєднанні з авторською оцінкою. Прикметники здебільшого творяться за допомогою аугментативних суфіксів (*старечий, старовинний, величезний*), тоді як іменники – демінутивних (*вуточка, чирятко, хлібець, крильце, містечко* тощо).

Отже, аналіз зібраного матеріалу засвідчив, що у творах письменника народно-розмовна лексика характеризується різноманітністю та оригінальністю вживання. Найбільше вона представлена дієсловами, які надають мові неофіційності, не виходячи за межі літературної і легко вписуючись у мовлення персонажів. Крім того, автор широко використовує палітру ненормативних дієслів, щоб підкреслити належність певних осіб до того чи іншого діалекту.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Вишня О. «Мисливські усмішки» та інші оповідання. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО»», 2009. 288 с.

### **Аліна РОЖНА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ганна ВУСИК**,  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

## **ІНТОНАЦІЙНО-СМИСЛОВІ ТА СТИЛІСТИЧНІ СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ВОРОЖОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Уся історія людства переконливо доводить, що ворожість є невід'ємною частиною життя особистості і суспільства. Більш того, ворожість має потужну силу і властивість демонструвати у повсякденному житті на словах свою агресію. Сьогодні мовна ворожість активно вторгається в політику, з'являється на сторінках газет і журналів, усе частіше звучить на телебаченні, а також використовується в родинних та міжособистісних стосунках. Мовна ворожість перешкоджає реалізації основних завдань ефективного спілкування: ускладнює обмін інформацією, гальмує сприйняття і розуміння співрозмовниками один одного. Ворожість – супутник будь-якої сварки і найнебезпечніший ворог ввічливості. Тому всебічне вивчення мовної ворожості є необхідною умовою, що забезпечує комунікативну безпеку окремої особистості і суспільства в цілому.

**Актуальність** пропонованого дослідження полягає в тому, що мовна ворожість індивідів набуває широкого поширення в процесі взаємодії і стосунків між людьми в сучасному суспільстві в різних галузях життєдіяльності, та як наслідок знаходить яскраве втілення в мові. Це дослідження є актуальним, так як проблема семантики одиниць мовлення, які функціонують як засоби передачі вербальної і невербальної ворожості в українській мові ще недостатньо вивчена.

**Метою** роботи є виявлення інтонаційно-сміслових та стилістичних способів вираження ворожості в українській мові.

Інтонаційно-сміслові та стилістичні способи вираження ворожості в українській мові визначаються засобами створення агресивної інтонації, а також найбільш поширені стилістичні засоби вказують на агресивні емоції мовців.

Агресивна інтонація задається звуками агресивного звучання, до яких відносяться: «р», «ж», «з», «р», «з», «ф», «ш», які мають

безпосередній зв'язок із агресивними емоціями *роздратування, презирства, гніву*, які виявляються на основі асоціативних зв'язків.

Отже, звук «з» дозволяє виявити його безпосередній зв'язок з такими проявами, як *свербіж, спеку, озноб*, які укладають одночасно фізичне та емоційне роздратування. Негативний відтінок звука «з» вказує на емоцію злости, наприклад: дзижчання бджоли, що характеризується тривалістю і одноманітністю, дратує людський слух.

У числі «агресивних» звуків виділяються також ті з них, які містять у собі семантику загрози, що свідчить про небезпеку і викликає страх. До «загрозливих» відносять і звук «с», який асоціюється зі словом «страх».

Агресивна інтонація є компонентом висловлювання відповідної емоційності, що дозволяє тому, хто говорить висловити необхідний йому агресивний зміст промови, виділивши основні та додаткові компоненти агресивної репліки.

Отже, рух тону є одним із способів інтонаційного оформлення агресивної комунікації. На нашу думку, рух тону не може бути розглянутий як агресивна інтонація, оскільки його агресивність ідентифікується лексикою, і структурується репліками агресора, які характеризуються лаконічністю. Напрямок руху тону дозволяє усвідомити додаткові характеристики агресивних емоцій комуніканта.

Нааявність у мові агресивно налаштованого комуніканта пауз, які в письмовому тексті мають графічне оформлення, дозволяє насторожитися. Найбільш яскраве агресивне емоційне забарвлення укладають спонтанні паузи, які плануються говорити на момент мовлення, саме вони дозволяють досягти ефекту напруженого очікування.

Агресивне емоційне реагування супроводжується сильним або слабким характером голосу. Сила голосу виявляється переважно шляхом аналізу лексем, що входять в описову характеристику інтонації агресора, яка спрямована на ворожість.

Отже, у процесі спілкування інтонація комунікантів знаходиться в безпосередній взаємодії із засобами мови.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Вусик А. Эвфемия как социолингвистическое явление. *Тенденції та перспективи формування професійної лексики*: доповіді V Міжвузівського науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, в лінгвокультурологічному та соціолінгвістичному аспектах філології. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2015. Вип 5. С. 21–22.

2. Вусик Г. Л. Понятіе «менталитет» в контексте лінгвокультурології. *Актуальні проблеми методології та*

*історіографії мовознавства: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції. Слов'янськ : ДДПУ, 2016. С. 20–23.*

3. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности. *Психологический журнал*. 1996. № 5. С. 56– 69.

4. Румянцева Т. Г. Агрессия: проблемы и поиски в западной философии. Минск, 1991. 199 с.

### **Дарина СКУРАТОВСЬКА,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Володимир НИЩЕТА,**

д.пед.н., доцент (БДПУ)

## **МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ**

**Актуальність дослідження.** Випускник закладу загальної середньої освіти має бути компетентним мовцем – компетентною в усіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності особистістю, здатною спілкуватися для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, творчої самореалізації, формування й виявлення в процесі життєреалізації ціннісних орієнтацій і ставлень. Цьому значною мірою сприяє опанування старшокласниками практичної риторики, зокрема, присвяченого полемічному мистецтву й формуванню в них полемічних риторичних умінь розділу, що набуває нині неабиякої ваги, адже “однією з обов’язкових характеристик сучасної молоді людини є вміння компетентно обговорювати життєво важливі проблеми, формувати власну позицію щодо них, аргументувати й обстоювати її, спростовувати думки й аргументи опонента” [2, с. 177].

**Мета роботи** – окреслення методичних особливостей уроку української мови в площині формування в старшокласників риторичних умінь.

**Методи дослідження:** *теоретичні:* вивчення лінгводидактичних джерел для з’ясування лінгводидактичних і лінгвометодичних підходів до порушеної проблематики; *емпіричні:* проектування під час виробничої практики процесу формування еристичних умінь десятикласників у ході опанування практичної риторики.

Проблематика нашого дослідження безпосередньо пов’язана з риторичними смислами, із «риторичним» як мовленнєвою практикою, тому під час розроблення методичних особливостей уроку в контексті

формування риторичних умінь спираємося на досвід В. Нищети, який обґрунтував напрями трансформації й модернізації сучасного уроку української мови в контексті технологій риторизації [1, с. 254–262]. У підсумку формулюємо такі методичні аспекти уроку:

1. Тему уроку необхідно формулювати згідно з програмою з української мови й відповідно до змісту використовуваного підручника. Варто розглядати навчальну тему як тему й зміст дидактичної комунікації на уроці, а сам урок – як **сукупність розв'язання комунікативних задач**.

2. У формулюванні навчальної мети з-поміж іншого доцільно зазначати перелік конкретних риторичних умінь як очікуваний результат педагогічного впливу.

3. Тип переважної більшості уроків практичної риторики – урок формування умінь і навичок, зокрема, урок створення власних висловлювань (переважно усних; монологічних чи діалогічних із деталізацією). Урок на тему «Дискусія на визначену тему» є уроком контролю сформованості комунікативних умінь.

4. Категорію «вид уроку» учитель визначає за необхідності. Найбільш прийнятною формою опанування практичної риторики є урок-діалог. Потенційно вид уроку контролю сформованості комунікативних умінь на тему «Дискусія на визначену тему» – **урок-дискусія**: у такому випадку дискусія поставатиме і риторичним змістом уроку української мови, і формою організації проведення його.

5. Невід'ємні структурні компоненти кожного уроку – **комунікативна атака, актуалізація чуттєвого досвіду учнів** (за необхідності актуалізація опорних знань і вмінь), цілетворення (цілевизначення, цілеспрямованість, цілереалізація), мотивація навчальної діяльності, підбиття підсумків, контроль і корекція навчальної діяльності учнів і її результатів, рефлексія. Перші етапи (комунікативна атака, актуалізація, мотивація) умовно й процесуально можуть бути об'єднані в єдиний **мотиваційно-комунікативний блок**.

6. Екстраполовання принципів **уроку-діалогу** на риторичну проблематику уможливорює дотримання на уроці таких вимог: 1) активний зоровий і слуховий контакт у процесі діалогу; 2) взаємна уважність суб'єктів і зацікавленість у спілкуванні один з одним (слухати не відповіді, а людину); 3) використання різних форм реакцій на відповіді й репліки опонентів, що заохочували б їх до подальшого спілкування.

**Висновки.** Отже, сучасний урок української мови має відповідати надбанням сучасної лінгводидактики й актуальним висновкам українських лінгводидактиків. Оптимальність реалізації проєкту уроку безпосередньо залежить від професійної й методичної компетентностей вчителя-словесника, його педагогічної майстерності й педагогічної творчості

## ЛІТЕРАТУРА

1. Ницета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи: монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 340 с.
2. Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / Н. Б. Голуб, В. І. Новосьолова. Київ : Педагогічна думка, 2018. 200 с.

**Владислав ТРЕТЯКОВ,**

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**  
к.пед.н., доцент (БДПУ)

## **COMMUNICATIVE-PRAGMATIC ASPECT OF CROSS-CULTURAL COMPETENCE**

Among the significant trends which characterize the modern era, we have to mention the trend of globalization. In the 21st century, humanity does not exist in a global society without borders, but in a multitude of parallel, intersecting realities. Problem of the interconnection of these realities is still open. In the course of globalization, some knowledge about different cultures is lost.

Gudikunsta B. and J. Kim, Ting-Toomey, E. Hall, proved the interest in linguistic aspects of cross-cultural communicative situations. [40, from. 13]. The purpose of this study is to determine the role of the communicative-pragmatic aspect of cross-cultural competence. Cross-cultural competence – individual's ability, which allows speakers to go beyond their own culture and carry out intermediary activities without losing their own cultural identity. Thus, this education is also related to various disciplines and depends on the possession of specific knowledge about linguistic and cultural concepts. Components of communicative competence are great importance for the students of non-philological faculties. The structure of cross-cultural competence are : personal qualities, knowledge of the culture, skills and communication skills. The major components of cross-cultural competence are: socio-linguistic, socio-cultural, pragmatic and knowledge of the country, which language is studied. Knowledge of the language and the country involves the study of a foreign language, the political system of the country, the economy, etc. The sociocultural component requires students' knowledge of the mentality : the traditions and customs of the people. Sociolinguistics involves the ability to speak the language, knowledge of verbal and non-

verbal communication. The pragmatic aspect of intercultural competence involves knowledge of human activity, taking into account its functional use. The chosen language techniques and the techniques that the speaker uses to achieve successful communication are the communicative-pragmatic components of cross-cultural competence. I. Susov notes that the communication is determined and depends on the distribution of communicative roles of speakers. The speaker is egocentric because the temporal and spatial parameters are created by him.[1, p. 14]. When interacting with each other in a communicative-pragmatic environment, the communicants have a certain social status (the same or different social statuses that can describe the social relations that bind the speakers).

The basis of the creation of new communicative-pragmatic paradigms is the principle of activity (the activity of a person's experience in communication: creating, speaking, playing, thinking, acting, writing, reading). This, according to many scientists (differentiated social use of the language, social differentiation of the language model, etc.), suggests the presence of two types of social variability of the language: stratification and situational. [2, p. 26]. The stratification aspect of variability takes into account such factors as class and layers of identity, belonging to social institutions, professional duties, age, gender, education, and ethnic style. According to situational variability, the role relations of communicants are distinguished (official, neutral, informal tone of the situation), the form and localization of the situation of role relations in space and time, the sphere of communicative activity, the generalized social situation (science, education, religion), political activity, mass communications) [3, p. 62].

We can say that methodology and lingua-pragmatics are closely related, but lingua-pragmatics is a descriptive science.

The effective way for students who are able to simultaneously comprehend and compare knowledge of a foreign language and native culture; when they are able to connect their own experience with foreign one, this is the process of formation of cross-cultural competence

The experience of communication between students of different cultures allows you to develop skills and knowledge that are essential for the formation of intercultural competence. Therefore, for the successful formation of cross-cultural competence it is necessary to organize dialogue and joint activities of Ukrainian and foreign students. Telecommunications, e-mail, and discussion groups are the most affordable ways of remote communication between students of different countries. Integration of the dialogue and project teaching methods and techniques of critical thinking through a comparative reading, which are used during the active communication is a rib for forming intercultural competence .Pragmatic competence promotes the functions of language learning, such as tools for

thinking, given that language is a vehicle for the formation of certain ideas. Finally, pragmatic competence helps to study the main function of language – communicative, provided that the use of language is part of the content of verbal communication, and each communicative act contains a moment of interaction between communication partners.

Thus, communicative-pragmatic competence is usually considered as two parts of a single whole, since all elements are completely interconnected. Since in the course of everyday communication to realize all the stated goals, to work in oral and written forms of the language, to receive and reproduce ideas, information or intentions, taking into account feedback, they support the ability of students

Pragmatics seeks to identify the conditions and goals of the sentence, ideas, intentions, speech, it also describes the facts of the language in the aspect of human activity, studying the language from the point of view of its functional use. M. Bayram said that pragmatists are interested in circumstances, communicative situations, some prerequisites, intentions in spoken sentences, achieved goals of communicative understanding. [1. 25 ].

Pragmatic understanding determines the communicative orientation. During communication, we use verbal and non-verbal communication such as gestures, facial expressions, body movements, speech rate, accent, intonation, time, space, social diversity. The situational context is also included in intercultural communication, involving a number of culturally conditioned forms of behavior in intercultural communication – a complex of sociocultural behavioral models and attitudes. Some researchers of linguistic and cultural problems have theorized the concept of culture, in which there is a so-called cultural model.

One of the chief factors contributing to successful communicative interaction is the communicative-pragmatic aspect of intercultural competence. A foreign language (from a pragmatic point of view) should provide knowledge about the use of language tools in the learning process. This will give a certain plus and will have a corresponding effect on the partner. Without this personal inner knowledge of the essence of the communicative-pragmatic aspect of intercultural competence, communication is impossible.

The chosen language techniques and means used by the speaker are determined by the communicative and pragmatic components of intercultural competence, which will be the subject of our further research.

### **References**

1. Carry B., Hardaway Ch., Warshawsky J. Why business people speak like idiots? *Business Idiots*. LLC, 2005. 116 c.

2. Kent R. Commission's finding. *New York Times*. January 13, 2005. P. 19-21.

3. Bondarenko Ya. Cross-cultural aspects of teaching Business Communications: listening aspect. *Materials of the International scientific-methodical conference "Karazin Readings: Methodology and Linguistics - On the Way to Integration"*. Kharkov : V. N. Karazin Kharkov National University, 2007. P. 27–29.

4. Goldin A. The motivation for studying English in business communication in the distance learning system for students-economists. *Materials of the VI International Conference "Karazin Readings: Man. Tongue. Communication"*. Kharkov : V. N. Karazin Kharkov National University, 2007. P. 88-90.

**Алла ЧЕРКАСОВА,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Вікторія ЛІПІЧ,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

**АНТОНИМИ-АБСТРАКТНІ НАЙМЕНУВАННЯ В ПОЕТИЧНОМУ  
ДИСКУРСІ ЛІНИ КОСТЕНКО**

**Актуальність.** Поетична мова Ліни Костенко становить її творчу авторську індивідуальність, є константою її поетичного стилю. Зрозуміти творчість автора як прояв індивідуальності – мета кожного дослідника. Авторський словник поетеси – надзвичайно багатий. Лексеми її віршів – це унікальне своєрідне явище органічного співіснування різних мовних і стильових рівнів, які ввійшли до широкого культурного контексту світового рівня. Творчість Ліни Костенко неодноразово була об'єктом досліджень українських мовознавців, оскільки її спадщина – невичерпне джерело для вивчення і цікавих спостережень, знахідок. Постійність інтересу вчених до вивчення поетичної мови Ліни Костенко, розмаїття підходів до її аналізу зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

**Ступінь досліджуваності проблеми.** Різні грані поетичного таланту Ліни Костенко – в центрі уваги лінгвістичних розвідок, зокрема, досліджено кольоративи в мовній картині світу поетеси (Г. Губарева), концепт «природа» як визначальний у філософії Ліни Костенко (І. Дишлюк), ономастичний простір, його наповнення та функціонування в поезіях авторки (Ю. Карпенко, М. Мельник), зовнішні та внутрішні причини, що зумовили появу полонізмів у творах митця (Т. Коляда, Г. Кошарська, Л. Краснова, Н. Місяць), військова лексика в

історичних романах «Берестечко» та «Маруся Чурай» (І. Міщук, Н. Піддубна, О. Сизова, Л. Ставицька, Н. Яценко) тощо.

**Мета і методи дослідження.** Мета пропонованого дослідження полягає у вивченні структурно-семантичних особливостей абстрактних іменників-антонімів у поезії Ліни Костенко. Задля її досягнення в роботі використано описовий, структурно-семантичний методи, а також прийоми контекстуального аналізу, класифікації та систематизації.

Тексти Ліни Костенко вражають читача синтезом інтелектуалізму й емоційності. Надзвичайно різноманітний словник поетеси, в якому семантика і стильове навантаження загальних назв дають характерний часовий зріз літературної мови. Чільне місце в індивідуальному словнику – загальних назвах – займають антоніми-абстрактні найменування. Антоніми – це виразний стилістичний засіб мови, який слугує для відтворення контрастів, для побудови яскравих стилістичних фігур у художньому мовленні поетеси.

Більшість досліджуваних одиниць становлять власне антоніми, а серед них – іменники та субстантивовані частини мови. Найчастіше вони позначають абстрактні поняття та поділяються на групи:

а) антоніми, утворені від прикметникових основ і вказують на якість, наприклад: ... ненавидять в мені мою скажену **силу**, ненавиджу я **слабкості** свої [2, с. 83]; І люди, й не люди, **добро** і **зло** [2, с. 110]; Все повторялось: і **краса**, й **потворність** [2, с. 138]; ... дитинство, юність, **молодість** і **старість** [2, с. 178];

б) антоніми, які вказують на опредметнену дію й утворюються від дієслівних основ, наприклад: ... і почувала першу **образу**, але і першу таки **похвалу** [2, с. 64]; блюстителі, халтура – ваше хоббі, ви, фабриканти **вір** і **недовір** [2, с. 169];

в) антоніми, які виражають стан, почуття, стосунки між людьми. Їх поява зумовлена як прикметниковими, так і дієслівними основами, наприклад: ... **біда** мине, і **щастя** теж мине [2, с. 87]; Мала **щастя** своє, проміняла його на **биду** [2, с. 314]; **Щастя** вас творить. І неминуче **горе** вас косить. Горе вас нищить [2, с. 96].

За семантикою аналізовані іменникові антоніми можна розподілити на такі групи:

а) ті, що позначають риси характеру чи зовнішності людини, наприклад: **бридота** – **врода** [2, с. 64], **потвора** – **вродлива** [2, с. 64], **сила** – **слабкість** [2, с. 83], **краса** – **потвора** [2, с. 69], **щедрий** – **скнара** [2, с. 34], **напівнездари** – **напівталанти** [2, с. 207], **сила** – **слабкість** [2, с. 83], **краса** – **потворність** [2, с. 138], **усмішка** – **сльози** [2, с. 114];

б) ті, що вказують на час: *день – ніч* [2, с. 14], *мить – вічність* [2, с. 302], *мить – роки* [2, с. 10], *будень – неділя* [2, с. 387], *празники – будні* [2, с. 216], *зима – літо* [2, с. 33], *початок – кінець* [2, с. 41], *минуле – майбутнє* [2, с. 157];

в) ті, що вказують на кількість: *мільярди – нулі* [2, с. 157], *плюс – мінус* [2; 156];

г) антоніми, що виражають абстрактні поняття: *слава – хула* [2, с. 216], *наслідки – причини* [2, с. 262], *свобода – залежність* [2, с. 265], *звитяги – поразки* [2, с. 441], *гріх – покута* [2, с. 525], *зло – правда* [2, с. 179], *віра – недовіра* [2, с. 169], *добро – зло* [2, с. 110], *радість – туга* [2, с. 104], *щастя – біда* [2, с. 87], *щастя – горе* [2, с. 96], *фініш – старт* [2, с. 100];

д) антоніми на позначення періодів життя людини: *молодість – старість* [2, с. 178], *життя – смерть* [2, с. 244];

є) ті, що вказують на соціальне становище: *повелителі – раби* [2, с. 146], *бог – чорт* [2, с. 94].

Друге місце за кількістю серед власне антонімів посідають прикметникові. Вони утворюють кілька семантичних груп:

а) антонімічні пари, компоненти яких називають колір: негри бога малюють **чорним**, негри чорта малюють **білим** [17, с. 94]; Два **чорні** лебеді календарного **білого** поля ... [2, с. 101]; **Білі** лілеї. Жовті мімози. **Чорні** троянди – роси, як сльози [2, с. 94];

в) ті, що вказують на людські риси: *весела – печальна* [2, с. 142], *прекрасна – потворна* [2, с. 65], *хороша – погана* [2, с. 83], *добрі – злі* [2, с. 83];

г) антоніми на позначення часу: *перше – останнє (побачення)* [2, с. 127], [2, с. 5], *сьогоднішній – завтрашній* [2, с. 156];

д) на позначення стосунків між людьми: *праві – неправі* [2, с. 375], *рідні – чужі* [2, с. 278], *чужі – свої* [2, с. 73], *далекі – близькі* [2, с. 46];

є) ті, що позначають стан: *живі – мертві* [2, с. 447], [2, с. 10], *напівмандрівний – напівосілий* [2, с. 444], *цілий – потрощений* [2, с. 280], *ускладнений – спрощений* [2, с. 280], *старі – молоді* [2, с. 392].

Особливу роль у створенні динаміки вірша відіграють дієслівні антоніми, які надають поезіям більшої експресивності й емоційності, наприклад: *смеркає – розвиднюється* [2, с. 87], *сміялись – плакать* [2, с. 373], *здоровкалась – прощалась* [2, с. 65], *опускається – піднімається* [2, с. 78], *люблю – ненавиджу* [15, с. 490] тощо.

**Основні висновки.** Абстрактні антонімічні найменування в поезії Ліни Костенко утворюють образно-семантичний комплекс, кожен елемент якого внаслідок індивідуального осмислення та вживання стає здатним виявляти свій смисловий потенціал,

виконувати певні стилістичні функції у художніх контекстах, чим і визначається специфіка образної системи творів поетеси.

Лексико-семантична структура абстрактних іменників переконливо свідчить про високий рівень про художньо-образне мислення сучасного майстра українського поетичного слова, про невичерпне словесно-образне багатство сучасної літературної мови. Антонімічна лексика вживається Ліною Костенко в поетичних творах з метою зіставлення, порівняння двох понять (для увиразнення обох); протиставлення, розмежування понять (для створення емоційного контрасту); з експресивно-стилістичною метою, що робить її вірші більш емоційно насиченими.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш С. Г. Творчість Ліни Костенко в ідейно-художньому контексті літературної доби : монографія. Кіровоград, 2004. 385 с.
2. Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 558 с.
3. Краснова Л. В. Грані поетичної майстерності Ліни Костенко. *Слово і час*. 1995. № 7. С. 45-53.

### **Анастасія ШЕПЕЛЬСЬКА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти

Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ УМОВНОГО СПОСОБУ В ЕПІСТОЛЯРНОМУ ЖАНРІ**

Наукова робота присвячена дослідженню образно-експресивних значень граматичних форм способу дієслова в українському епістолярному мовленні. **Актуальність** такого дослідження зумовлена тим, що граматичні способи відіграють одну з суттєвих стилерозрізнявальних функцій і характеризуються лексико-семантичної різноманітністю прямих і переносних значень.

**Метою** дослідження є визначення функціональної своєрідності дієслів умовного способу в епістолярному мовленні.

Умовний спосіб означає дію, бажану, залежну від певних умов. Характерною рисою умовного способу є максимальна фізична роз'єднаність при максимальній смислової єдності.

Для поєднання підрядних умовних речень використовуються сполучники *коли б, якби, аби*. Частка *би* може сполучатися не тільки з

особовою формою дієслова, а й з інфінітивом, зберігаючи при цьому характерне для неї модальне значення: «Час і буряки б скребти уже, та ще діжечка набита» [1, с. 422].

Форми умовного способу інколи наближаються до дійсного способу і виражають: 1. а) можливу дію: «...! я б була певна тоді, що Ви б зрозуміли мої сльози і не образилась би за їх...» [2, с. 291]; б) неможливу дію: «...Я нізащо не зробила б раді конвенансі або фальшивих гордощів...» [2, с. 331]; 2. а) доречну дію: «А, звичайно, було б краще, коли б вона переїхала» [3, с. 43]; б) недоречну дію: «Я також міг би висловитись, що не єсьм ані марксистом, ані народником, але се цілком нічого не пояснює: не про ліберію ходить...» [2, с. 322]; 3. Імовірну дію, припущення: «Може не кожний повірив би мені на такі слова, але хтось мені повірить, я знаю» [2, с. 328]; 4. Побоювання: «Я думаю, що мені хутко б сприкрився такий триб життя, але поки се для мене не новість» [2, с. 251].

Дієслова умовного способу можуть виражати: Прохання: «Був би дуже радий, коли б Ви обізвались хоч двома-трьома словами, щоб я знав, що Ви мене ще не забули, щоб мав звістки про вас та Вашу родину» [3, с. 272]; Бажану дію: «Бажав би я, щоб воно теж увійшло у збірочку моїх оповідань...» [1, с. 424]; Докір: «Се правда, що Лаговський під час хвороби міг здатися кожному нудним, але Шмідти не показали б йому так виразно сього, якби вважали його зовсім рівним собі...» [2, с. 347–348]; Пропозицію: «Якби Ваш знайомий літерат був цікавий бачити мене, то я була б дуже рада його пізнати, я дуже високо ціную дружба?» [21, с. 265]; Застереження: «Якби не була научена досвідом гірким, то знов би розсипалась в гірких фразах...» [21, с. 250].

Отже, можна зробити такий **висновок**, що умовний спосіб виражає ірреальну дію, бажану або неможливу за певних умов. Досліджений текстовий матеріал засвідчив, що умовний спосіб має ряд переносних значень, зокрема: здатний виражати можливу та неможливу дію, доречну та недоречну дію, імовірну дію та припущення; прохання; бажану дію; докір та пропозицію тощо.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. Київ : Унів. Вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
2. Грабовський П. А. Вибрані твори : В 2 т. Київ : Дніпро, 1985. Т. 2: Статті, нариси. Оповідання. Листи. 344 с.
3. Шевчук О. С. Семантичні можливості граматичних форм способу дієслова в сучасній українській мові. *Семантика і функції граматичних структур*. Київ : НМК, 1991. С.38–50.

**Danyil PIPERKOV,**

4th year student

Faculty of Humanities and Economics

scientific director: **Irina NAGAY,**

senior lecturer at the Department of Foreign Languages (BSPU)

## **THE ROLE OF ENGLISH IN THE DEVELOPMENT OF THE GLOBAL BANKING SYSTEM**

Over the past few decades, the global banking system has become much more international. Small and medium-sized banks are integrating into large multinational banks, which, in turn, are becoming increasingly interconnected. As all know, English is the language of international communications and business, and such fundamental changes in the world economy could not have happened without its participation.

**The relevance** of this topic lies in the close connection of human life with banking institutions nowadays, which leads to the demand for international banking operations.

**The number of research** on this issue is increasing every year, as the banking system strengthens in people's daily lives. It should be noted that this topic has relatively recently gained popularity, since the consolidation and merger of banking organizations began to be traced only a few decades ago.

**The purpose of this study** is to determine the level of importance and inalienability of English language both in banking and the economic system as a whole. The research methods are tracing the history of international banking relations, the trajectory of their development and the peculiarities of the formation of English as an international language.

As already mentioned, the close interaction of banks at the international level has begun to be traced quite recently. Back in the first half of the twentieth century, most banking institutions sought autonomy and detachment from their competitors. It can be partially explained by the aggravated political and military situation in the world and Europe in particular. Due to concerns before the Second World War and the hostilities that have been going on since 1939, even the largest world banks sought autonomy and operated mainly within the borders of their country. In this regard, banks did not need an international language for permanent use. Along with this, English has not yet acquired the status of an international language: instead, German and, in part, French were actively studied in European countries. In the late 1940s, with the end of military conflicts and the beginning of the economic unification of Europe and creation of joint organizations, world banks embark on the path of cooperation and joint development [2, p.12].

Along with this, countries around the world were in need of an international language for more effective interaction. English turned out to

be an ideal candidate because of its ease of learning, versatility [1, p. 82], and also because of the leading positions of the United States and Great Britain in the market economy of the whole world.

Nowadays, humanity has closely connected its lives with banking operations: we keep money in the bank, send it from one credit card to another, take loans, etc. People are able to keep their money on an electronic account and pay by card instead of cash. It is all available to us thanks to the rapid development of the banking system, which is based on the interaction and cooperation of banking institutions. And, as we are aware of, long-term and fruitful cooperation is not possible without the use of a common language understandable to everyone, which greatly speeds up joint work. Every ATM, every terminal and every branch of the bank have an English language service function, which gives you the opportunity to use banking services in any part of the world.

The important role of English language is also that it helps to avoid mistakes in the translation of agreements between banks of different states. Information storage in a single form that everyone can understand ensures continuity and efficiency. [2, p. 12] The use of professional terms makes it easier for employees from different countries to understand each other, especially considering the fact that most of terms came from English. As Claude Truchot writes in her work titled «Key aspects of the use of English in Europe»: “The studies reveal the two main reasons why English was used for working purposes at the time: first, exports and the search for markets and, second, the establishment of large multinational foreign companies” [2, p. 13].

Despite the fact that English language was formed centuries ago, its development does not stop for now. New professional terms and names that appear as a result of the ongoing development of science, technology and culture continue to replenish the already rich stock of English words.

**In conclusion**, we would like to note a strong relationship between the development of the banking sector and the world economy as a whole and the development of English as a professional language. Every innovation, every new product of human's work resonates in English with a new concept, affects the completion of the language. And vice versa, changes in English language, its conciseness and ease of assimilation, lead to an increase in the variety of professions and the emergence of new inventions aimed at facilitating our modernity.

## **LITERATURE**

1. Brigit Viney. The History of the English Language, Oxford University Press, 2008. p. 80-85.
2. Claude Truchot. Key aspects of the use of English in Europe, Marc Bloch University, Strasbourg, 2002, p. 12-15

## **ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ**

**Тетяна ГАГАРА,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу  
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **ВИЗУАЛЬНА НОВЕЛА UKRAINE WAR STORIES ЯК РЕАКЦІЯ НА ВТОРГНЕННЯ РФ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ**

24 лютого 2022 року Росія здійснила відкритий воєнний напад на Україну. Російське вторгнення в Україну отримало широкий осуд не тільки з боку українського народу, але також з боку міжнародний урядів і міжурядових організацій. Громадяни України, а також інших країн активно привертати увагу до подій, які набули світового масштабу.

Українська студія Starni Games створила візуальний роман Ukraine War Stories, в якій кінцевою метою є рятунок основного персонажа та його близьких від наслідків російського вторгнення.

Візуальний роман (VR, візуальна новела) – це форма цифрової напівінтерактивної художньої літератури. Говорячи про візуальні романи, науковці часто проводять паралелі з відеоіграми. Треба зазначити, що елементи VR часто використовуються у відеоіграх, але самі по собі твори VR не завжди можна назвати терміном «гра» [1]; [2]. Візуальні новели являють собою поєднання текстового оповідання зі статичними або анімованими ілюстраціями та різним рівнем інтерактивності. Так можна стверджувати, що VR – це найяскравіші представники жанру ф'южн літератури, оскільки поєднують у собі декілька медіа просторів – це література, фотографія, музика та навіть психологія, оскільки часто під час ознайомлення з сюжетом, читач часто повинен ставити собі питання, пов'язані з системою моралі та робити складні вибори.

Візуальні романи, особливо ті, які з'являлися першими, відрізнялися від інших ігрових жанрів мінімальною участю гравця-читача у процесі гри. Так, більшість взаємодій клацанням миші (або тапом на екран), що активує певні рухомі елементи тексту, графіки або аудіо фрагменти. Найпопулярніший інтерактивний елемент у візуальних романах – анімація перегортання сторінки. У той же час, багато сучасних VR пропонують кнопку "повтор", що дозволяє повторити та перечитати останню частину роману або кнопку "швидке перемотування вперед", яка дозволяє прискорити читання твору. Ще однією головною ознакою VR є їх сильний акцент на прозі,

оскільки текст – основний засіб передачі сюжету твору. Ця характеристика робить ознайомлення з візуальними романами схожим на читання книги [3].

Вказані елементи інтерактиву характерні для більшості візуальних романів, але більш сучасні ВР пропонують більше можливостей, окрім простого «книжного» читання тексту.

Більшість візуальних романів мають кілька сюжетних ліній. Автори широко використовують можливість створення більш ніж однієї кінцівки. В таких ВР механіка зазвичай представляє собою певні точки прийняття рішень, які періодично з'являються під час читання роману. Читачу пропонується множинний вибір, де здійснюється вибір напрямку, у якому буде надалі рухатись сюжет роману. ВР твором з саме таким типом механіки є збірка візуальних новел *Ukraine War Stories*.

*Ukraine War Stories* – це збірка візуальних новел про вторгнення РФ в Україну в 2022 році. Сюжет розгортається в період перших місяців війни, а цивільні люди, які опинились в окупації знаходяться в центрі подій. На відміну від більшості ігрових творів про війну, основна мета головних персонажів не безпосередня участь у бойових діях, а виживання.

*Starni Games* – невелика компанія з Києва, автори проекту, розробники, які продовжували свою роботу в умовах війни: *«Як українська компанія, ми не могли сидіти склавши руки, коли в Україні почалася війна, російські війська стояли в 3 кілометрах від Києва, а значна частина території України виявилася окупована»*.

У створенні роману-гри активно використовувалась інформація з відкритих джерел, а також важливим був досвід одного зі співробітників *Starni Games*, який опинився та змушений був провести тиждень в окупованій Бучі. Як зазначають розробники, мета гри – розповісти світовій аудиторії про досвід народу України.

*Ukraine War Stories* складається з трьох новел, події яких розгортаються у Гостомелі, Бучі та Маріуполі. В кожній з цих історій гравець отримує роль цивільного "практично безсилого проти озброєних росіян". Врятувати своє життя та життя своїх близьких – завдання кожного з персонажів.

Читач отримує можливість майже на власні очі побачити події починаючи від перших бойових дій у Гостомелю до кривавих подій в Бучі та хороброго супротиву в Маріуполі. Як вже зазначалось раніше – завдання гравця – збереження життя рідних та свого, а також евакуація на безпечну територію. «Для цього знадобиться хоробрість і кмітливість, а обійтися без жертв вдасться не скрізь» - стверджують розробники гри.

Під час створення свого твору автори використовували досвід очевидців щодо реальних подій, які відбувалися у трьох містах. Розробники збрали усі ці відомості в одну історію. В основі ігрової

механіки – класична кінетична новела – текст, який супроводжується музикою та ілюстраціями. Зображення, що були використані – це реальні фото, які були зняті у містах, в яких розгортаються події твору.

Заробіток на цьому проєкті – це не основна мета розробників Ukraine War Stories. Саме тому, повна версія роману-гри буде повністю безкоштовною, а до релізу (18 жовтня) буде доступна безкоштовна демо-версія. «Ми не намагаємося заробити на проєкті. Наша мета - донести до світової аудиторії досвід народу України» – вказано на офіційній сторінці гри у Steam [4].

Ukraine War Stories – це не тільки один з найкращих представників української ф'южн літератури, а саме прошарку кінетичних візуальних новел, це одночасно реакція на політичну ситуацію в Україні та спроба привернути увагу світової спільноти до неї.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Cavallaro D. Anime and the visual novel: narrative structure, design and play at the crossroads of animation and computer games. *McFarland & Company*. 2010. P. 8–9. ISBN 978-0-7864-4427-4.

2. Lebowitz J., Klug C. "Japanese Visual Novel Games". *Interactive storytelling for video games: a player-centered approach to creating memorable characters and stories*. Burlington, MA: Focal Press, 2011. P. 192–4. ISBN 978-0-240-81717-0.

3. Lebowitz J., Klug C. *Interactive storytelling for video games : a player-centered approach to creating memorable characters and stories*. Burlington, MA: Focal Press, 2011. P. 192–195. ISBN 978-0-240-81717-0

4. Starni Games. *Ukraine War Stories*. Steam. [online]. URL : [https://store.steampowered.com/app/1985510/Ukraine\\_War\\_Stories/](https://store.steampowered.com/app/1985510/Ukraine_War_Stories/) (20.09.2022)

### **Анастасія ДІМІТРОВА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**  
к.пед.н., доцент (БДПУ)

### **PARTICULARITY OF J.R.R TOLKIN'S MYTHOPOETICS**

The JRR Tolkien writer's works are exceptionally well known in Ukraine and researched (D. Pavkin, O. Kolesnyk, V. Boinitsky, etc). Our research is devoted to the certain viewpoints of the imagery of the myth-making action of the English essayist and philologist.

Hence, the subject is the imaginative and legendary framework made by Tolkien within "The Lord of the Rings" and "The Hobbit". The subject of consideration is the meaning of symbols and their role within the overworks of the creator. The point of the work is to examine the quirks of JRR Tolkien's mythopoetics and to reveal the role of images in this handle. A. Mikhailov, E. Meletinsky, J. Campbell, J. Matthews, N. Broil, and others were inquisitive about prototype, auxiliary, typical measurements.

Analysts emphasize that the creator has accomplished noteworthy dynamism of mythology through the implementation of imaginative syntagmatic and semantic possibilities of the language. This can be a genuine key to the translation of the writer's works, which was proved by the works of Western analysts (W. H. Auden, E. Trivial, W. Bettridge, L. Jacobson).

The art of making a myth happens in two ways: with the help of enhancement (increment) and nonexistent distortion of genuine history, i.e. the change of activity substance within the meta-historical enlist, or with the help of change of a perfect substance into the new structure.

Verbalization of a portion of a belief system or ideological complex, i.e. a concept-image that features a "mysterious" impact on social reality produces mythology – a concrete-image, typical way of delineating reality, fundamental when it does not fit into the formal-logical, unique picture. In other words, the mythologeme is the motif of the myth, the exceptionally mythopoetic part that is replicated as a carrier of critical, universal content (the level of anthropomorphic personification of the myth).

Universalism in Tolkien's aesthetic vision was most completely shown within the creation of a complex images on a few levels. The primary level characterizes the most highlights of the legendary picture as a kind of marvel of Tolkien's poetics (on the case of the images TREE and RING): uncertainty, multilayered, irresolute, twofold, ghastly, judgment, capacity to codify and total).

The next level of examination is the field of TREE images related to the concept of "Center of the World" which opens up modern conceivable outcomes of Tolkien's poetics. The imagery of the Tree is vividly reflected and exists within the creative world of JRR Tolkien, enhancing its relationship with the model thoughts related with the Tree in different mythologies and the completion of this mythology in different works of the author. JRR Tolkien enhances its (TREE) inner structure with modern characteristics and finds modern features of understanding the image. The mythology of the World Tree in his works relates with the basic demonstration of the universe, which incorporates man, the world of creatures, and objects in a single framework. Attributive qualities of tallness, drenching within the profundities of the soil, the region of the crown, the creator clarified the place of the TREE to everything on soil, as well as to the life following death. Attributive quality of tallness permits vision the image of a tree within the works of the author in various mythopoetic variations: pivot, mountain, column, sanctuary, curve, stairs, cross.

The images of CIRCLE, are the foremost distinctive implies of communicating the exceptional principles of magical reality and metaphysical forms within the uncovered world. Within the neo-mythological writing of our century, the mythological image "CIRCLE" is an instrument of transmission of the magical substance of the work and the subtext laid down by the creator himself.

The circle shows its irresolute properties: investing the proprietor with control, it fates him to interminable accommodation to the Lord. The following includes the spectral, the propensity to stratify (Tolkien has 20 rings: three for elves, seven for dwarfs, nine for people, and one Ring of All-powerful). Thus, the CIRCLE-Ring could be a bridge between two universes - sincere and deceptive.

In conclusion we can mention that the images and symbols in Tolkien's elective mythology are multifaceted, centered on the initial demonstration, on the significance of the title of the artifact, the puzzle, and deliberately of the act of creation, which passes on the properties of the question and decides its movement and development.

#### LITERATURE

1. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. M., 2003. 780 p.
2. Aleksandrovich N. J.R.R.Tolkien and the fantasy genre. *English*. 2004. № 7. P. 26-27.
3. Duriez C. The Tolkien and Middle-Earth. Handbook. *Tunbridge Wells*. 1992. P. 213-215.
4. Holly Ordway Tolkien's Modern Reading: Middle-earth beyond the Middle Ages. 2021. P. 274-294
5. David Day The Ring Legends of Tolkien – 2020.

#### **Анастасія КОЗЛОВА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

#### **ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК КАЗКИ Е. ФАРДЖЕОН “THE IMPRISONED PRINCESS” І ПОЕМИ А. ТЕННІСОНА “THE LADY OF SHALOTT”**

Особливою інтертекстуальною наповненістю вирізняються тексти періоду кінця ХІХ – першої третини ХХ століття [1]. До цього періоду відноситься творчість англійської дитячої письменниці Елеанор

Фарджеон. Її збірка казок “Martin Pippin in the Apple-Orchard” (1921) стала однією з найпопулярніших. Шість романтичних історій обрамлені історією про відносини Мартіна Піппіна і дівчини на ім'я Джилліан. Проте тісний зв'язок з “The Lady of Shalott” має лише одна із історій, а саме – шоста казка під назвою “The Imprisoned Princess” [2, с. 350]. Актуальність нашого дослідження зумовлена відсутністю спроб доведення цього зв'язку як у вітчизняному, так і в зарубіжному літературознавстві.

Метою роботи є довести взаємозв'язок двох творів, визначивши інтертекстуальні аспекти у казці Е. Фарджеон. Для реалізації поставленої мети було використано метод інтертекстуальності, який підтвердив наявність культурних кодів на сюжетному та персонажному рівнях.

Перша алюзія до поеми А. Теннісона проявляється ще на початку історії: Мартін починає розповідати її і одразу ж зазначає, що принцеса була ув'язнена в башті на острові. Алюзія не є явною, оскільки за сюжетом історії дівчина закохалася у сквайра (молодий дворянин, який виконував обов'язки супутника лицаря, перш ніж самому стати лицарем) її батька, а він був королем. У цьому випадку можна взяти до уваги той факт, що король завжди вважався батьком для своєї країни та народу.

Провідними яскраво вираженими символами у казці про «Ув'язнену принцесу» є башта та острів. Їх символізм залишається тим же, що і в поемі А. Теннісона: башта – це неволя для Прекрасної леді, роки замурування; острів – ізоляція; зважаючи на те, що острів, як правило, є ділянкою землі, яка відокремлена водоймою від інших ділянок суходолу, можна сказати, що для обох героїнь він виконує функцію ілюзорності, віддаленості від зовнішнього світу. Взагалі, леді острова Шалотт перебуває «під трьома замками»: вона віддалена від зовнішнього світу на трьох рівнях – чарівне дзеркало, башта, острів. Принцеса з казки Е. Фарджеон має тільки два із них – башту і острів.

Коли Мартін Піппін тільки почав розповідати свою історію, то між ним і однією з фей, котрим він її розповідав, вийшла невелика перепалка, в ході якої з'ясувалося, що події в історії відбувалися не в Сассексі. Як ми знаємо, Сассекс – це графство на півдні Англії. Можемо висунути припущення, що Сассекс був вписаний у казку, бо авторка при написанні перебувала саме у тій частині Великобританії. Діалог двох героїв відсилає нас в іншу частину, якою цілком може бути Ессекс – східне графство, у якому, як відомо, знаходився Астолат, звідки пішла родом наша леді Елейн.

Зберігається також пора року кульмінаційних подій: фактично, Принцеса мала бути «визволеною», коли настала осінь. У той же час прийшло в дію і прокляття леді Шалотт, і коли вона вже пливла у Камелот, то А. Теннісон вказував на листя, яке пролітало повз.

Завершується казка провідним мотивом для всіх досліджуваних творів – смертю. Смерть Принцеси, як і смерть леді з Шалотт, мала головну і єдину першопричину – розбите серце.

Таким чином, підсумовуючи можемо зазначити приналежність казки «Ув'язнена Принцеса» зі збірки про Мартіна Піппіна до артурівського дискурсу, а саме – її інтертекстуальний зв'язок із текстом А. Теннісона «Леді з Шалотт». Інтертекстуальність проявляється через певні алюзії, спільну символіку, географічну площину та один із провідних мотивів поеми.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Боговін О. В. Куртуазний код в аспекті теорії інтертексту як засіб інтерпретації художнього твору. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків: Вежа, 2017. Вип. 76. С. 214–217.

2. Farjeon E. Martin Pippin in the Apple Orchard: book. eBooksLib, 2011. 400 p.

### **Вікторія ЛИХАЦЬКА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ТАБАКОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **"СПАЛЮВАТИ БУЛО НАСОЛОДОЮ": КНИГА ЯК ОБ'ЄКТ НЕНАВИСТІ В ТОТАЛІТАРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ (ЗА РОМАНОМ Р. БРЕДБЕРІ "451 ЗА ФАРЕНГЕЙТОМ")**

За всю історію людства траплялося чимало подій, які були пов'язані із заборонаю культури, зокрема, книг. Книги є невичерпним джерелом знань, які людина може набути. У художні твори людина вміщує свою душу, переживання та емоції, а ще розширює свій кругозір або переосмислює життя. Щаслива та людина, яка читає.

Протягом XX – XXI століть літературний процес набуває змін у системі жанрів, результатом чого є зокрема поява антиутопії [2]. На сьогоднішній найвідоміші представники цього жанру це Олдос Хакслі та його «Дивний новий світ», Джордж Орвелл «1984» і звичайно, 451 за Фаренгейтом Рея Бредбері.

Жанр антиутопії досліджували чимало науковців, наприклад, М. Букер, Б. Ланін, В. Гакова. В українському літературознавстві до антиутопії зверталися Ю. Жаданов, О. Ніколенко, Г. Сабат. Більшість зразків цього жанру змальовують занепад культурних цінностей, тому

важливим вважаємо питання, винесене у **мету** дослідження, чому книга стає об'єктом ненависті у творі Р.Бредбері «451° за Фаренгейтом». Вирішення цього питання зумовлює **актуальність** роботи.

У романі-антиутопії автор попереджає про загрозу тоталітарного режиму, який зможе вдало маніпулювати людьми, де, в першу чергу, під заборону потрапляє культура, зокрема – книги. Чимало кінофільмів також ілюструють цю тему, зокрема фільм «Еквілібріум», де під забороною були емоції, культура, а також «Деліріум», фільм, де любов є найнебезпечнішою хворобою людства.

Зустріч головного героя Монтеґа з книгою була випадковою, але вирішальною: «Він міцніше вхопив книжку і пристрасно, з божевільною нерозважливістю притис її до грудей» [1, с. 43]. Гай сам не розумів, чому він так зробив, а вмерти за книжки взагалі вважав за божевілья: «Певне, щось таки має бути в книжках! Бо хто піде на смерть отак, ні сіло ні впало?» [1, с. 59].

У футуристичному суспільстві Бредбері книги скорочували, а а врешті заборонили взагалі. Статус начитаної людини перетворився на лайку: «...критиків, учених і людей мистецтва, слово «інтелектуал», звісно, стало лайкою, і це справедливо» [1, с. 69]. Полювання на книги стало чи не більш важливою місією, ніж пошук вбивць і крадіїв. Емоційно змальовано момент, де спалюють будинок Монтеґа, а разом з ним і книги: вони «обпаленими птахами», вилітали з будинку [1, с. 139].

Отже, антиутопія, як жанр, сформувався у XX – XXI столітті. Походження та природу жанру досліджувало чимало іноземних та вітчизняних дослідників. У творі Рей Бредбері зміг відтворити світ у якому читати книги – це злочин, а найбільшою насолодою є їх спалювання, адже читання – це ґрунт для роздумів, а тоталітарному суспільству розумні люди не потрібні. Однак важливим залишається лейтмотив роману: час йде, але знання – вічні.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Бредбері Р. 451 за Фаренгейтом. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. 272 с.
2. Пархоменко І.І. Антиутопія: інтерпретація в сучасному літературознавстві. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Сер. : Філологія.* Харків, 2011. № 963. Вип. 62.

**Вікторія ЛИХАЦЬКА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Богдана САЛЮК,**  
к.філол.н., доцент (БДПУ)

### **«БОГЕМСЬКІ АЛЮЗІЇ»: ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІСНІ «BOHEMIAN RHAPSODY» ГУРТУ QUEEN**

Пісенна лірика на сьогоднішній день є одним із популярних жанрів для творчості та самовираження. У ХХ столітті піснярство почало стрімко розвиватися, а разом з тим, музичне мистецтво — модернізуватися. Через такий стрімкий ріст, музична індустрія почала створювати різні музеї та організації, щоби зберегти пам'ять, здобутки піснярів та виконавців, які зазнали величезної популярності. Яскравим прикладом може слугувати так звана «Зала слави піснярів» у США. Вона покликана відзначати видатних авторів пісень, а також перспективних молодих талантів.

Пісенна лірика дозволяє вмістити у собі чимало подій в житті, любові тощо, що слугує великим колом для текстових співвідношень, тому **метою** нашого дослідження є аналіз інтертекстуальних елементів, зокрема алюзій, у пісні «Bohemian Rhapsody» гурту Queen. Зазвичай під інтертекстуальністю розуміють «використання ліричних, фольклорних, літературних тощо текстів у новому літературному дискурсі» [2, с. 431]. Тож, **актуальність** зумовлена недостатньою кількістю саме інтертекстуальних досліджень пісенної лірики, у тому числі творчості британського рок-гурту.

Написаний Фредді Мерк'юрі трек «Bohemian Rhapsody» вийшов 31 жовтня 1975 року в альбомі «A Night at the Opera». Ця шестихвилинна пісня складається з декількох розділів без приспіву: вступ, сегмент балади, оперний перехід, хард-рокова партія та рефлексивна кода. Вона містить чимало алюзій біблійного та культурного характеру. Під алюзією розуміємо «художньо-стилістичний інтертекстуальний прийом використання автором у тексті лаконічного натяку, відсилання до певного літературного джерела, явища культури, історичної події з розрахунку на ерудицію реципієнта, який повинен зрозуміти закодований зміст» [2, с. 57].

Першою яскравою алюзією у тексті пісні є відсилання до італійської комедії масок (комедії дель арте), яка існувала до 18 століття. Ліричний герой співвідносить себе зі Скарамушем (французькою, Скарамучча італійською) — персонажем, який носить чорне вбрання та є хватькуватим, боїться грому та освітлення:

«Scaramouche, Scaramouche, will you do the Fandango?  
Thunderbolt and lightning, very, very frightening me» [1]

Фредді Мерк'юрі був фанатом театру і опери, тому не дивно, що пісня містить відповідні алюзії. Головний герой пісні продовжує роздумувати над своїм особистим життям, що відсилає нас до опери Моцарта «Весілля Фігаро» та однойменної п'єси Бомарше.

«(Galileo) Galileo, (Galileo) Galileo, Galileo Figaro magnifico» [1]

Нестерпний біль та гріх, який вчинив ліричний герой, з'їдає його з середини. Він впевнений у тому, що «монстр всередині нього» може заподіяти усім болю. Герой відчуває відчуженість. Усе це передається через біблійну алюзію:

«Beelzebub has a devil put aside for me, for me, for me!» [1]

Отже, проведений інтертекстуальний аналіз пісні «Bohemian Rhapsody» гурту Queen виявив алюзії на театральних (маска комедії dell'arte, Фігаро Бомарше) і біблійних (Вельзевул) персонажів. Використанні інтертекстуальні відсилання допомагають охарактеризувати та описати душевний стан ліричного героя, якого мучить біль та жах, який він може заподіяти.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Queen — Bohemian Rhapsody. URL: <https://genius.com/Queen-bohemian-rhapsody-lyrics> (дата звернення: 09.04.2022)
2. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Т.1 / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ, 2007. С. 609.

#### **Ольга ПОНОМАРЬ,**

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій  
Науковий керівник: **Ольга НОВИК**,  
д.філол.н., професорка (БДПУ)

#### **ПОЛЮВАННЯ НА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК НА ЗВІРА У РОМАНІ БОРИСА КРАМЕРА «ЗЛАМАНІ СХОДИ»**

Успіх детективної літератури пропорційно залежить від уміння автора логічно вибудувати фабулу та наповнити її злочинними та законслухняними елементами. Полювання на злочинця є ключовою складовою сюжету будь-якого детективу. Головним героєм вирішення цих проблем є поліцейський. Він – мисливець у військовій формі, адже «мистецтво полювання являє собою суму людських знань, спрямованих на оволодіння (або силоміць, хитрістю) тваринами для користі людини» [3], [переклад Р. Новіцький, В. Домніч]. У полюванні

на злочинця можна прослідкувати зв'язок з полюванням на звіра. Детективний роман Бориса Крамера «Зламани сходи» насичений різними кримінальними та пригодницькими перипетіями, злочинами та погонями. Зв'язок двох видів полювань у творі ще не досліджено і потребує всебічного вивчення. Тому це дослідження є **актуальним**.

**Метою** нашого дослідження є аналіз зв'язку полювання на звіра та полювання на злочинця.

Вивчаючи текст роману «Зламани сходи» та посібника «Основи мисливствознавства», ми користувалися описовим, зіставним та іншими **методами дослідження**.

Традиційно прийнято розділяти полювання на аматорське і промислове [2, с. 47]. У детективному романі Бориса Крамера «Зламани сходи» зустрічається і те, і те. Пошуки зниклого батька розпочали двоє – син Юрій та колишній слідчий Іларій. Для Юрія Холоденка розслідування було знайоме лише у журналістській сфері, бо він «час від часу їздив у глибинку й писав для його «Обріїв» матеріал, підкидав дровець к суспільну дискусію» [1, с. 18]. Тому чоловік взявся до справи як аматор. Для Іларія Шамана це було не нове, тому що деяку частину свого життя він був офіційним представником закону. Він тоді вів цю справу.

Зазвичай злочинець у художньому творі – дуже хитра та достатньо розважлива людина, яку не вдається спіймати одразу. У навчальному посібнику «Основи мисливствознавства» зазначається: «Полювання – це сукупність дій людини, спрямованих на пошук, вистежування, переслідування з метою добування і саме добування диких звірів і птахів, що перебувають у стані природної волі у межах мисливських угідь» [2, с. 47]. Іларій Шаман склав детальний план пошуку трьох зниклих чоловіків ще в той час, як займався розслідуванням:

«До озера вісімдесят дев'ять кілометрів. Туди одна дорога – через поля й ліси. Не густозаселений район. Зразу за Емськом село Ярове. Там далі – ще одне, вже в самому Чорному лісі. Красне називається. ... Трохи вбік, кілометрів за п'ять – Краснянський психоневрологічний диспансер, в який звозили звідусіль ненормальних. ... І найголовніше – кінцева точка маршруту. Краснянське лісництво, де мисливців чекав лісничий Тимофій Духович» [1, с. 41-42].

Через сорок років дует розслідувальників знову пройшовся цими ж місцями, додавши ще декілька точок: палата інтенсивної терапії, у якій лежав полковник Леонід Сахно, що поспіхом запроторив справу про зникнення трьох чоловіків у архів – парк, а потім кафе, де призначала ділове побачення двом слідчим Наталя Вербицька, жінка одного зі зниклих чоловіків – СТО, що тримає Юрій та його друг Вова Удовенко – «Сіті-буд», де працював колишній слідчий, якому передали справу після

Іларія Шамана, Михайло Збруєв – Центр біоакустичної корекції мозку, що був місцем роботи лікаря Мусія Томина, колишнього підлеглого лікаря Цуркана. Сукупність цих дій привела полювання на злочинця до логічного завершення.

Юрій Холоденко дуже хотів знайти свого батька і покарати винних. Хоч скільки б перешкод не траплялося на його шляху, він «йшов на штурм і не зважав на дрібні розбіжності» [1, с. 98]. Слідчий-невдаха також відчував провину і незавершеність. «Він не звик до поразок, і це його довго гнітило» [1, с. 39], тому з кожним кроком у полюванні на злочинця він відчував, що в них все вийде. Полювання розвиває у мисливців-аматорів і спортсменів спеціальні навички, сміливість і фізичну підготовку [2, с. 49].

**Висновки.** Отже, роман Бориса Крамера «Зламани сходи» можна розглядати через призму мисливствознавства. Саме полювання на звіра покладено в основу всіх дій слідчого та любителя, які допомогли викрити злочинця. Злочинець = звір у детективі автора.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Крамер Б. Зламани сходи. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 240 с.
2. Новіцький Р., Домніч В. Основи мисливствознавства : навчальний посібник. Дніпропетровськ : Артлогос, 2011. 72 с.
3. Фрідріх II. De Arte Venandi Cum Avibus. Трактат. [online]. URL : <https://www.uni-giessen.de/fb2/fb05/germanistik/absprache/sprachverwendung/gloning/at/de-arte-venandi-cum-avibus-2.pdf> (02.10.2022).

### **Олександра ХОЛЕЦЬКА,**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**

д.філол.н., проф. (БДПУ)

## **СЕМІОТИКА РЕЧІ ЯК ОБ'ЄКТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ**

Річ у творі – це художня деталь, засіб виразності, створення простору художнього твору, подробиця, якій автор надає змістового навантаження.

Актуальність роботи зумовлена насамперед тим, що дослідження функціонування художньої деталі є важливими в сучасних літературознавчих студіях. На сьогоднішній день існують

сумніви щодо визначення специфіки та кордонів художньої деталі та предметного світу творів. Вважаємо, що необхідно розглянути художні деталі, а саме річ як об'єкт літературознавчого аналізу, осмисливши набуток теоретиків у цій царині. Дослідження речового світу художнього тексту слід відрізнати від дослідження «речевості» як стильової тенденції в літературі перших десятиріч XX ст. [3].

Перші студії з'являються у філософії, де річ розглядається як окремий об'єкт матеріальної дійсності, що характеризується відносною незалежністю, об'єктивністю і стійкістю існування. У загальному розумінні річ характеризує кількісну властивість матерії. Проблема погляду на річ досліджувалась у працях Платона та Аристотеля, згодом у німецькій класичній філософії, представленій вченнями І. Канта, Й. Фіхте, Ф. Шеллінга, а також – у філософських та естетичних теоріях самих митців-романтиків: Ф. Шиллера, Й. Гете, братів А. та Ф. Шлегелів. У XX ст. до проблеми речі звертається також і Жан Бодріяр у своїй праці «Система речей», де він аналізує функціонування речі в суспільстві споживання, принципи реклами та нескінченну гонитву людини за речами як знаками престижу, комфорту, успішності. Питання про знакові функції речі лежить в основі досліджень багатьох науковців: П. Богатирьов, С. Токарев, Ю. Лотман, В. Топоров, Г. Кнабе, Т. Цив'ян, які розмежовують річ у побутовому значенні та річ як знак, носій соціокультурних смислів.

Перші спроби розглядати категорію речі як об'єкт літературознавчого аналізу пов'язані з виходом дослідження О. Чудакова «Поетика Чехова» (1971) [4], де поряд з аналізом структури оповіді, системи образів, особливостей фабули та сюжету вагоме місце посідає детальний розгляд предметного світу митця. Дослідник підкреслює, що сам підхід митця до зображення речей виражає його стильову манеру та світогляд. Він наголошує, що характер речей не менше, ніж слово, і раніше, ніж сюжет і герой, промовляє читачеві про індивідуальність автора. Таким чином, дослідник вперше у літературознавстві ставить питання, що таке річ у літературі, а отже, який теоретичний зміст стоїть за поняттям речі як літературознавчої категорії. Також питанням «предметного світу» займався польський славіст Є. Фаріно, який переконалий, що річ у творі переходить з предмета в знак, що є носієм значення. На думку дослідника, «повідомляється вже не зовнішній вигляд об'єкта, а за допомогою цього зовнішнього вигляду повідомляється щось зовсім інше.» [2, с. 74]. У вітчизняному літературознавстві семіотику речі досліджувала Наталя Городнюк у монографії [1], де дослідниця звертає увагу на поняття «образ речі», «річ в літературі», «категорія речі» та досліджує семіотику речі, осмислюючи набуток теоретиків у

цій царині, таких як О. Чудаков, О. Щедракова, О. Коточігова, В. Топоров та ін.

Треба підкреслити, що речі можуть слугувати для виокремлення головних, більш важливих характеристик героїв або побуту. При створенні образу за допомогою речей велика увага приділяється кольоровій гамі. Наприклад, використання сірих, блідих тонів може характеризувати нецікаву особистість. Чим якісніше автор підбирає деталі для характеристики персонажів та середовища, тим точніше читач може уявити образ та ситуацію, в якій герої зважуються на ті чи інші вчинки, а з маленьких, на перший погляд, дрібниць створити закінчену яскраву картинку.

Таким чином, розуміння змістового навантаження тексту неможливе без аналізу художніх деталей, а категорія речі є визначальною для аналізу художнього твору та є важливим компонентом, за допомогою якого формується цілісність твору.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Городнюк Н. А. *Res incognita: семіотика речі у східнослов'янському модерністському романі першої половини ХХ століття* : монографія Дніпро : Свідлер А. Л., 2017. 560 с.

2. Фаріно Е. *Введение в литературоведение* : учебное пособие. Санкт-Петербург : Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2004. 639 с.

3. Харлан О. «Нова речевість» як стильова тенденція в літературі перших десятиріч ХХ ст. *Зарубіжна література*. 2012. № 11 (747). С. 30–33.

4. Чудаков А. П. *Поэтика Чехова* : монография. Москва : Издательство Наука, 1971. 293 с.



УДК 37.01(06)  
ББК 74я5

## НАУКОВЕ ВИДАННЯ

З 41           Збірник тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 10 листопада 2022 року. Том 2. Гуманітарні науки. Бердянськ : БДПУ, 2022. 138 с.

**Головний редактор** – Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор Бердянського державного педагогічного університету.

**Відповідальний редактор** – Сичікова Яна Олександрівна – д.техн.н., проф., проректор з наукової роботи Бердянського державного педагогічного університету.

*Відповідальність за зміст та літературне редагування тез доповідей несуть **автори та їх наукові керівники.***

**Технічний редактор та комп'ютерна верстка** –  
Анастасія Тургенева  
Катерина Назімова

**Адреса редакції:**  
71100 м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4.

Підписано до друку 10.11.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офс.  
Друк. офс. Умовних друкарських аркушів 17,8  
Тираж 300 прим. Замовл. № 247.